
כ"א בשבט, תשמ"ו 31.1.1986
ואליסה, גם בחיפה
קברן בצמרת המפד"ל
חלום בשחור־לבן
ראש קטן, ראש כרוב
סיפור השער:
דוד גרוסמן, סופר כוכב
רוצה עכשיו אדום זהב
אזהרה - משרד הבריאות קובע כי העישון מזיק לבריאות

20%-30%
הנחה אמיתית
על כל מבחר הלבשת והנעלת חורף לנשים, גברים וילדים
Marks & Spencer מכל מוצרי היוקרה

כמעט בחצי מחיר

לגברים			לנשים		
בלייזר קורדרוי	במקום 168.30	רק 99.99	מעילי צמר ארוכים	במקום 275-295	רק 159.90
מעיל מבורסא 'רויאל'	במקום 131.28	רק 74.99	חצאיות צמר	במקום 106	רק 59.90
מעיל טייסים 'קמפרי'	במקום 99.99	רק 57.99	חלוקים St Michael	במקום 118	רק 69.90
קרדיגן 'אומן'	במקום 65.50	רק 39.99	" "	במקום 139-149	רק 84.90

הצעה מיוחדת
מעילים ממולאים לילדים
• 'קמפרי'
• 'רויאל'
• 'מרקס אנד ספנסר'
40% הנחה

למחזיקי ישראכרט
קנה החודש
שלם בחודש הבא.

מבצע מוצרי טרמולהט

קונבקטור חשמלי "מולטיפלר"
DELONGHI
גדול יצרני תנורי חימום
לחימום הדירה - לתליה ולעמידה
1500 ואט - 2500 ואט
DeLonghi
25% הנחה

תנורי גז BEAUTY
(4500 קלוריות ו-5500 קלוריות)
4-2 תשלומים שווים ללא ריבית

חדש
אמקור במשביר לצרכן
חדש

■ מקררים ■ מקפיאים ■ מכונות כביסה ■ תנורי בישול ואפיה
בתשלומים - פרטים בבתי הכל בו

המשביר לצרכן רשת בתי כל-בו ראשונה בישראל

סופשבוע

כ"א בשבט, תשמ"ו 31.1.1986

עורך: צבי לביא
עריכה: תמר גיא
עיצוב ועריכה גרפית: יורם נאמן
ביצוע גרפי: נטע גרינשפן

קוראים יקרים,

בשבועיים האחרונים הייתי מרותק לספר חדש, „עיין ערך: 'אהבה'", ביכורים של הוצאת „הספריה" (מפעל חדש ומשותף לקיבוץ המאוחד וכתר), כפי שלא רותקתי מזמן ליצירה ישראלית מקורית. אני מודה שהסקרנות לעיין בספר היונה כתוצאה מגירוי פירסומי בעלון ההוצאה, שציטט חוות דעת מקצועית המעמידה את מחברו בשורה אחת עם ש"י עגנון וגינתר גראס. הסופרלאטיביים קצת הפתיעו, דווקא מפני שדוד גרוסמן איננו אלמוני; לפחות לא למאזיני תכניות הרדיו לילדים ולנוער, שם הוא מככב בשנים האחרונות במנחה חביב וערב לאוזן. אבל לא יותר מזה. אין הוא אורח קבוע בטורי הרכילות, בניגוד לעמיתיו שהקריירה שלהם מרופדת לפעמים יותר ביחסי ציבור מאשר בכישרון. היה לו דימוי של אנטי־כוכב, שלא הרפה ממנו גם אחרי שהתסיס את החצר הספרותית הקטנה שלנו.

כעסתי עליו בלבי וקצת מעבר לזה, כשהחל להתחמק מבקשותיה של טל בשן לשתף פעולה בהכנת כתבת דיוקן עליו למוסף זה. הוא דרש שקודם תקרא את ספרו החדש, ורק אחר־כך יסכים להתראיין. חשבתי, כי הנה דבק גם בו אבק כוכבים, והתפעלות המומחים מכישרונו כבר מסחררת את ראשו. אבל כשנסחפתי בין מאות עמודי הספר, בא לי לבקש את סליחתו על פסק הדין המוטעה שחרצתי עליו שלא בפניו. במקרה שלו, קשה ללמוד אותו אחרת, ויש קבלות לפירסומת הצנועה שנעשתה למענו. הייתי מרחיק לכת ואומר שגם בה דבק מעט מאישיותו הנחבאת אל הכלים. עכשיו אני חושש, ובכנות, שיהיה לו קשה עם בחירתנו בו לכתבת השער – „חיוך הגדי", שזה שם ספרו הקודם, אבל הולם גם את דימוי המחבר, כפי שעולה מהספר החדש ומהתרשמויותיה של טל בשן.

„עיין ערך: 'אהבה'" הוא סיפור השואה, שלא נכתב בידי פליט אלא בידי צבר ירושלמי שרק שמע וקרא אודותיה, וזה מה שעושה אותו מיוחד כל־כך, בסגנון כתיבה המחלחל מתחת לעור עד לעצמות. היא מתוארת בעיניו של ילד בן פליטים, המתבגר לתוכה בגיל עשר כמו במסע לחלל של סטנלי קובריק בסרט „אודיסיאה 2001": עולם של מציאות ופנטסיה המתפרק לגורמים באנציקלופדיה של ערכים מנופרים. חוויית הקריאה מעניקה לשואה מימד שהוא מעל ומעבר לפרק הטראומטי שלה בהיסטוריה היהודית. לא עוד רק ארוע ומשבר, אלא משהו שכבר נטמע בצופן הגנטי. יודעים שהוא קיים או לפחות צריך להיות קיים. אחרי הספר גם מרגישים בקיומו וחשים את השפעתו.

אני ממליץ למהר ולקרוא את גרוסמן לפני שיסתערו עליו המבקרים והמומחים, שלא באים על סיפוקם ממראה הפרח וניחוחו, אלא כל הנאתם בפישפוש בקרביים כדי לבדוק מהיכן צומחות הרגליים. מפני שהיצירה איננה אוטוביוגרפית, מתחזק הרושם שהוא באמת תגלית השנה בספרות. הפתעה, בעיני מי שלא ציפה לה משדרן רדיו צנוע, שבעצמו לא יודע איך לחיות עם העובדה שהוא סיפור הצלחה. ליגלוג על הטבע המגונה של בני־האדם להדביק תוויות על הזולת.

צ. לביא

תצלום השער: הסופר דוד גרוסמן. כתבה בעמ' 14-15, ו־40-41. צילום: דפנה קצור

אוגדן טיולי סופשבוע

מערכת מעריב, בשיתוף יחידת התיירות במחלקת ההתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית והקרן הקיימת לישראל, יחולקו, ללא תשלום, לקוראי מעריב אוגדן מהודר לשמירת דפי טיול סופשבוע של מעריב.
פרטים יבואו. הקוראים מתבקשים לשמור על דפי הטיולים.

צוחק מי שצוחק ראשון

„אוי, אבל זה מדברו"

„תגידי, את בדרך כלל קוראת במיטהו"

„תסלחו לבעלי, אבל כל היום הוא עובד עם אנשים."

„אל תשכח לתקן את הבלמים!"

„דבר אחד בטוח, אצלנו בבית לא אשתי לובשת את המכנסים... אלא האמא שלהו"

כולם היו בנין

כששמוליק ביראן, איש מספנות ישראל, הופיע בטלוויזיה – היה ברור שנולד עוד מנהיג אותנטי. הוא מאמין באמונה שלמה שלא יסגרו את המספנות כי הרי „פה נלחמים על כבודו של האדם העובד, ובמלחמה הזאת אסור להפסיד, כי אז מה שווים כל חיינו בארץ הזאת".

מאת יעל פז־מלמד
צילומים: שלמה מוסקוביץ

שמוליק ביראן: האם תגבר התכונה.

ב ערך בחמש אחר־הצהרים חוזרים גיבורי „קרב־הוועד־הפועל" למספנות. עייפים? „מה פתאום". מרוצים? „על הכיפאק". גב־רים קשוחים, יוצאי יחידות קרביות, עוסים רובונים, חובשים כובעי־גרב ויוצאים להלחם נגד הוועדה המרכזת של ההסתדרות. מראש אפשר להגיד שהנצחון נמצא בכיס שלהם. שעתיים מאוחר יותר, פוגש בהם שמואל (שמוליק) ביראן, מחבק אחד מהם בכוח ופולט „כל הכבוד". המחובק, נמוך משמוליק באיזה ארבעה ראשים, נזכר ב„מבצע המזהיר" של הפריצה לחדר הישיבות של הוועדה המרכזת, מנפח את החזה ואומר: „היית צריך לראות אותנו, שמוליק. זה היה משהו. אם אתה היית שם, בטח לא היית נותן לנו לעשות את זה. אח, שמוליק, היית צריך לראות אותנו". ושמוליק, מלטף את ראשו של הפועל־הגאה, מחזק את החיבוק, ושוב אומר: „כל הכבוד". כולם היו בנין.

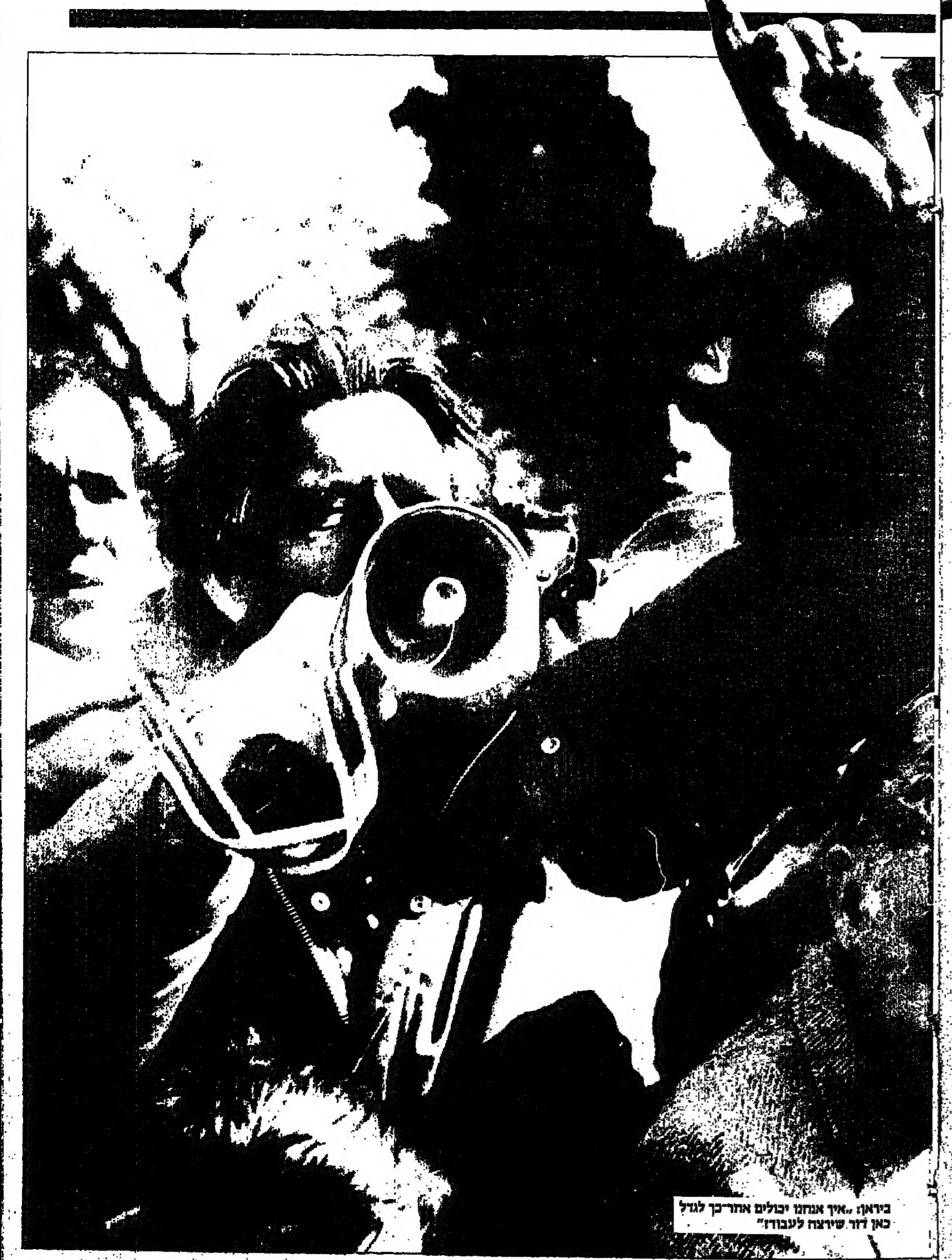
אבל ענין רודף ענין, ושמוליק מוכרח לרוץ לקבל את פניו של עוזי ברעם. איש גדול, עם מבטא רוסי, שפתאום, בגיל 56, נשתבש עליו עולמו והוא מוכרח לרוץ ולהציל מה שניתן. „הוא המשיח שלנו", אומר אחד מחברי ועד העובדים. „אני, משיח? הלוא אני אתיאיסט מושבע". ובכלל יש לו השקפת עולם מוצקה, שכוללת, בין השאר, אמונה בצידקת הסוציאליזם. כך שהמאבק בשבילו הוא לא רק על הפרנסה. פה עוד נלחמים על עולם צודק יותר. ובאמת, כל פעם שהאיש הזה קם מכסאו, נדמה שעוד רגע ישיר את האינטרנציונאל. כמו שהוא עומד, עומדים רק לשירת ההמנון. מתוח, זקוף, עם עיניים בורקות וכוונה מלאה. „מה את אומרת על שמוליק שלנו?" שואל אותי פועל, שהשאיר בבית חמישה ימים קודם לכן אשה וארבעה ילדים. „מזל שיש לנו אותו". לשמוליק אין כרגע זמן לשמוע מחמאות. צריך לחפש מפתחות לחדר שבו ידבר עוזי ברעם, וצריך לאסוף את החברה, וצריך להגיד לזה מילה טובה, ולהרכיץ לאחר טפיחה על הכתף. הרי לא כולם חרורי־אמונה כמוהו. פה ושם מוכרחים לעזור לאנשים שלא ליפול.

כל זה היה ביום א' השבוע. בדיוק שבוע קודם, השתתף שמוליק בפגישה של אגודת הציירים והפסלים, בה הוא חבר. את מרבית שעות־הפנאי שלו הוא מקדיש לפיסול. הוא מפסל בעץ ובאבן ובברזל, פה ושם אפילו עושה תערוכות. אז, באותו יום א', עוד התנהלו החיים כסידרם, ואפשר היה לחשוב שכך יהיה תמיד. כששב הביתה, סיפרה לו רנה, אשתו, שב„מבט" הודיעו על סגירת המספנות ועל הוצאת כל העובדים לחופשה. „כל־כך התרגשתי, שממש התחלתי לבכות. אני בכלל אדם רגשן, עובד בעיקר עם הלב. לכן לא תפשתי. הבשורה סירבה לעבור מהלב אל הראש. זה לא מתקבל על הדעת, לא יכול להיות. עד כדי כך נרמס כבודו של האדם העובד, שהוא צריך לשמוע בטלוויזיה שסגרו לו את מקום עבודתו. אני כל הזמן ידעתי שאנחנו הולכים בכיוון הזה, שאיש כבר אינו מתייחס בכבוד לעבודה ולאדם העמל. תראי, כשסגרו את בית־חרושת 'מתמר', שלחו לאנשים מכתבים באמצע הלילה. ב'אתא' כבר הודיעו במברקים על סגירת המפעל. אצלנו זה כבר היה דרך הטלוויזיה. הראש לא תופש את זה. לא תופש. והלבז יותר טוב שלא נדבר עליו. ואיך אנחנו יכולים אחר־כך לחנך כאן דור שירצה לעבוד. נורא, פשוט נורא". את דבריו האחרונים כבר נשא שמוליק בעמידה, הקול הורם מעט, והשימוש בידיים גבר. צירוף של כאב אמיתי עם הרגל של שנים. על עוול שנעשה לפועלים לא מדברים בישיבה.

כ שהוא קם, נראה כאילו החדר הקטן, בבית הקטן, בעיר הקטנה קרית־חיים, וכה לפתע לביקורו של גוליבר. צריך לשים אותו, את שמוליק, בשרות החיטה של רוסיה, לא בחדרון קטן מוקף גושי בטון. הבית הוא העתק כמעט מדויק של הדרי־והתיקים בקיבוץ. תריסים מעץ שנפתחים החוצה, שכינם לבין הזכוכית מפרידה רשת. והרשת כבר קצת מתפוררת, והעץ עוד יותר מתפורר, ובכלל – אין בבית דבר המזכיר את ישראל 1986. כמו שהבית נבנה לפני יותר משלושים שנה, כך הוא עומד עד היום. האמבטיה ישנה, במטבח עומד שולחן גדול ועליו מפת ניילון בצבעים כחול־לבן, ואריחי הרצפה בכל הבית הם חומים עם דוגמא של מעוינים במספר צבעים. כמו שהיו עושים פעם רצפה. בצד החדר, עומד ארון עץ כהה, שמכיל בין השאר אוסף נדיר של מחזיקי כוסות־תה. על הקיר תלויים כעשרים שעונים קטנים וישנים, ונוסף לכל זה – יש כלב זקן שלא שומע והתולה ששונאת שיפריעו לה לרבוץ על המיטה. („כמו שאנחנו פלשנו למספנה, היא פלשה אלינו למיטה").

החצר זו כבר אופרה אחרת. דונם אדמה, מוקפת עציצרי ומלאה בפסליו של שמוליק. יש שם פסלים של מחאה נגד מלחמת יום־הכיפורים, וכאלה המוחים נגד מלחמת לבנון, ויש המבטאים אהבה. עשרות, אם לא מאות פסלים, שכולם הוכנו בצריפון קטן העומד בקצה החצר. כמו ילד קטן בחנות צעצועים, מסתובב הענק הזה בגנו וצוחק, משמיע גונג מאיזה פעמון גדול שהוא פיסל פעם, מסתכל אל השמיים ואומר: „איזה צליל. כמו יצירה של מוסורגסקי".

(המשך בעמוד הבא)

ביראן: „איך אנחנו יכולים אחר־כך לגדל כאן דור שירצה לעבוד?"

(המשך מהעמוד הקודם)

כשנכנסים הביתה, מגיעה גם רנה. „שלום לך אשתי האהובה", מקבל בעלה את פניה. „תזכור שהכנסות לא לדבר על עצמך, רק על המספנות", היא עונה לו. „היא שומרת עלי", מצטחק האופטימיסט הזה, שתמיד מסתכל על חצי הכוס המלאה. מאיפה השלווה הזאת, בימים טרופים אלה? „תראי, אני עברתי בחיי שבעת מדורי־גיהנום. עברתי את השואה, אל תשכחי. ועברתי גירוש של הבריטים ואת מלחמת השחרור, ונפצעתי, והיה לי קשה, קשה מאד. אבל תמיד המשכתי לחייך. אדם, שעבר את השואה, מסתכל אחרת על החיים. את הגרוע מכל כבר עברתי, אז אני לא יכול להסתכל על המשבר הזה כעל הנורא ביותר". על המשפט הזה הוא חוזר אחר־כך פעמים רבות. וחוץ מזה, הוא באמת מאמין באמונה שלימה שלא יסגרו את המספנות. „הרי זה לא יתכן. מישהו, בסופו של דבר, יגיע אל השכל הישר, ויראה שאת המקום המפואר הזה אי־אפשר לסגור. הרי אותם 650 פועלים, שהיום טוענים שירדרו את המספנות אל עברי פי־פחת, הקימו מפעל מפואר, שעד לפני שנים מספר היה ריווחי. כאשר נזרק המנכ"ל הקודם, ישראל ליברטובסקי, לפני כחמש שנים, הוא השאיר אחריו קופה עם ששה־עשר מיליון דולר רווח. והוא עשה את זה עם אותם העובדים. אז בסופו של דבר תגבר התבונה, ויבינו שאת המקום הזה חייבים להשאיר".

אם לא, מה יקרה אז? „את השתגעת? אני אפילו לא חושב על אפשרות אחרת. אני לא רק מאמין, אני בטוח שאיש לא יסגור את מספנות ישראל. אני, אישית, אינני מתכנן שום תיכנונים לקדם פני מצב־אחר".

ובאמונתו הגדולה הזאת, הוא מדביק גם את שאר העובדים, ואולי בזה כוחו. אינו נותן לאיש מהם לחשוב אחרת. „עד כדי כך אני אופטימיסט מושבע. אבל איך אפשר אחרת. את היית יכולה לחשוב שמישהו יקח ממך את ביתך. זה הרי לא עולה על הדעת. המספנות היו ביתי השני. אולי אפילו הראשון. ואיש לא יקח ממני את ביתי, אין בכלל על מה לדבר. אני חוזר ואומר את זה לאנשים כל הזמן. המספנות לא תיסגרנה". אבל בכל זאת... „אין בכל זאת. השכל הישר ינצח". מאיפה הוא לוקח את האמונה האדירה הזאת, ואת הכוח להדביק בה את כולם? „יש לי כוחות, תאמיני לי. יש לי כוחות. אם עברתי את כל מה שעברתי בחיים, והגעתי עד לכאן, יש לי כוחות גם לעמוד בזה".

אמון על אזהרת אשתו, הוא מתחמק מלדבר על עצמו. מן המעט שהוא מוסר, עולה הסיפור הבא: נולד לפני 56 שנה בפולין המזרחית, פיסת־ארמה, שהיום שייכת לברית־המועצות. ב־1947 עלה ארצה בתור מעפיל, על האניה תיאודור הרצל, אחרי שעבר את השואה, והתגלגל עוד שנה בפולין, נחרד למראה האנטישמיות שלמרות כל מה שקרה, לא שככה. („זאת הסיבה שאני שונא את לך ואלנסה ואת ארגון סולידאריות. ואלנסה הוא אנטישמי, והארגון שלו הוא אנטישמי. לי אף אחד לא יספר מה זה פולנים. זה כושה וחרפה שההסתדרות כאן הביעה תמיכתה בארגון הזה ובאיש העומד בראשו. אני אפילו לא מוכן לשמוע שמישהו ישווה אותי ללך ואלנסה"). הבריטים תפשו את האניה והוא ישב שנה במחנה המעצר בקפריסין. אחר־כך הגיע לקיבוץ חולתה באמצעות עליית הנוער. משם הוא נשלח לעזור לחברי קיבוץ משמר־הירדן, חזר לחולתה, ולאחר מכן התקבל כחבר קיבוץ חוקוק. שלוש שנים אחר־כך עזב את חוקוק, הכיר בקרית־חיים את רינה, ומאז הוא שם. לשמוליק ורינה שני ילדים – הבן בצבא, הבת לומדת כרגע בארצות־הברית.

ש שנים הוא עבד בבית־חרושת „וולקן" כרתך ומסגר, ואחר־כך הגיע למספנות. „חיפשתי את השלווה של מקום עבודה ממלכתי. ידעתי – את המספנות לא יסגרו. זה העתיד שלי. ובאמת, עד היום, המספנה תרמה לי שלוות־חיים, ותחושת בטחון. ידעתי, זה מקום שבו אני רוצה להזדקן. ואני השתדלתי לתרום למספנה את כל אשר בי. אם אני אוהב את מקום העבודה הזה? בית אוהבים? כך אני אוהב את המקום". הוא עזב את וולקן גם בגלל הבטחון וגם בגלל שחשב שהארץ הזאת צריכה אנשים שיעבדו במספנות, אבל גם בגלל הים. הוא כל־כך אוהב את הים, שרצה להיות קרוב אליו במשך כל היום. וכך, שנים על שנים, חי שמוליק בהרגשה שכל מה שרצה בחייו, קם והיה. הוא הקים משפחה, אהב את ביתו הראשון ואת ביתו השני, ואת פסליו ואת מחזיקי התה שלו, ואת שעוניו הקטנים. לא רצה לשחק בבורסה, לא רצה לקנות וידאו, אפילו לא רצה לשפץ את ביתו. חוץ־לארץ לא משך אותו, חיי מותרות הותירו אותו אדיש. רק שיתנו לעבוד ולהתפרנס בשלווה מבניית אניות ותיקונן. ושיהיה גם קצת זמן לפסל.

„ועכשיו יש כאלה שרוצים לקחת כל זאת ממני, בצורה מחפירה. ולכן הרגשתי שאני חייב להתגייס כולי למאבק, אפילו שאינני חבר ועד. פה לא נלחמים רק על פרנסה. פה נלחמים על צדק. פה נלחמים על כבודו של האדם העובד, ובמלחמה הזאת אסור להפסיד, כי אז מה שווים כל חיינו בארץ הזאת. תארי לעצמך, אפילו בקריה הנהדרת שלנו, כבר מטאטאים את הרחובות בנידוזרינו. אני מרגיש שזהו מאבק על

(המשך בעמוד 41)

ישראל ליברטובסקי: אין מדינה בעולם שסגרה מספנות

ישראל ליברטובסקי: אפשר למצוא פתרון.

עשרים ושתיים שנה היה ישראל ליברטובסקי מנכ"ל מספנות ישראל. כשעזב, לפני כשלוש וחצי יזנים, נהגו חשבונות הבנק של המספנות מיתרה של 25 מיליון דולר. היום מונה כונס נכסים לאותן המספנות וסכנת סגירה מאיימת על המפעל, בשל הפסדים כבדים. שמוליק בידאן וחבריו מתגעגעים אליו. למקצועיות שלו ואפילו ליד החזקה שנקט כלפיהם. „היה לנו אבא. ידענו שיש על מי לסמוך. ידענו שהוא מנהל את העסק ביד רמה". כך שמוליק על ליברטובסקי.

ליברטובסקי על שמוליק: „מה שמאפיין אותו יותר מכל זה היחס החם שלו לבני־אדם. זה גם מה שהניע אותו להיבחר פעם אחרי פעם לוועד. הוא אוהב אנשים ואכפת לו מהם. הוא עדיין חושב כציוני בלי מרכאות. בשבילו 'העבודה היא חיינו', זה לא פראזה. הוא אדם שכל חינוכו היה על הרצון לקחת חלק בבנית הארץ. במספנות הוא הרגיש שהוא מגשים את החלום הזה. ויותר מהכל, שמוליק הוא אדם עם נשמה פיוטית, לב רחב וחום אנושי לא רגיל. ויעידו על כך פסליו".

„על המספנות ועל הבעיה שהתעוררה שם היום, אינני מוכן לאמר מילה. אם את שואלת, אני רק יכול לאמר, שאינני מאמין שיסגרו את המספנות. אין שום מדינה בעולם המערבי שסגרה את המספנה שלה, למרות שמספנות בכל העולם נקלעו לקשיים. מה גם שאצלנו מדובר על מספנה יחידה שצריכה לבנות אוניות עבור צי סוחר וצי מלחמה. מספנות ישראל ידעו בעבר משברים רבים, ולמרות הכל לא עלה על דעתו של איש לסגור אותן. במשך ארבע־עשרה שנים רצופות הגשנו מאזנים ריווחיים. אפשר למצוא גם היום פתרון למצב הקשה."

פועלי המספנות בשיט־מחאה בדוברה לאורך חופי חיפה: מתגעגעים לליברטובסקי.

החלום שלו זה לשחרר את נלסון מנדלה, מנהיג השחורים בדרום־אפריקה. פרופ' ארתור גולדרייך, אדריכל וראש המחלקה לעיצוב ב"בצלאל", בעצמו "אויב הציבור מספר 1" שם, חבר לשעבר במחתרת "חץ העם", אשר פסק דין מוות עדיין מרחף על ראשו. במשך שנתיים הסתירו בחוותו את מנדלה. בסוף שניהם נאסרו, אך גולדרייך הצליח להמלט, ובסיועם של מנהיגים אפריקניים הגיע לישראל. החיים השקטים בהרצליה־פיתוח לא מקהים אצלו את כאב המאבק של חבריו שנותרו בקצה היבשת. יש לו כמה רעיונות איך לעזור להם.

חלום בשחור־לבן

מאת יצחק בן־חורין
צילומים: עדי אבישי ושירות "גאמא"

יש לו חלום, שחור ופקר אותו כסיוט 23 שנים. שוב ושוב הוא מנסה לחדור לרובין־איילנד, הכלא השמור ביותר של דרום־אפריקה, כדי לשחרר את ידידו, מנהיג השחורים נלסון מנדלה.

האדריכל והצייר הישראלי ארתור גולדרייך, כיום בן 56, כבר יודע שהמשימה כמעט בלתי אפשרית, מה גם שמנדלה הועבר לא מכבר לכלא פולזמור ליד קייפטאון. אבל על חלומות אין לו כמובן שליטה. הוא יכול אמנם לרכוש כרטיס טיסה לקייפטאון. אולם ברגע שכף רגלו תדרוך בדרום־אפריקה, הוא ישוב להיות "אויב הציבור מספר 1", אשר עונש מוות תלוי ועומד נגדו מאז 1964. אם ירחמו עליו הוא יושלך למאסר עולם. הוא שוקל את האלטרנטיבות ללא שמץ הומור.

גולדרייך היה חבר במחתרת "חץ העם", שביצעה פעולות חבלה בדרום־אפריקה בתחילת שנות ה־60'. במשך כשנתיים הסתיר בחווילתו את מנהיג הרוב השחור, נלסון מנדלה. הוא נעצר, אך הצליח להמלט מכלאו ולחמוק מדרום־אפריקה בדרך האוויר. מנהיגי טנזניה וזמביה, יוליוס ניירירה וקנת קאונדה, שיגרו מטוס ססנה כדי להצילו.

קצת קשה לחשוב עליו במונחים של מהפכן. פרופסור מן המניין ב"בצלאל"; בעלה של תמר לבית דה־שליט, ממשפחות האצולה הישראלית; אב לשלושה ילדים; גר בווילה רב־מפלסית בהרצליה־פיתוח (שתיכנן יחד עם אשתו, אף היא אדריכלית) החבויה מאחורי חומת־אבן עם מוסך לשתי מכוניות. רהיטי הסלון הם בסגנון מערבי. על השולחן מונחים ספרי אמנות יפנים. רק הפסלים האפריקניים, הפזורים ברחבי הבית, מזכירים את עברו של האיש.

זה, ועוד משהו. כל יום ששי אחר הצהריים הוא מרכיב את משקפיו, מפסס את מקטרתו ופונה לעיין ביומני בדיוות השבועי של "הקונגרס הלאומי האפריקני", על פשעי משטר האפרטהייד כנגד האוכלוסיה השחורה. "מה שמופיע כאן זה חומר המתפרסם בעתונות המערבית. כמובן שהמשטר אינו מרווח על האנשים הנעלמים. לפי נתוני הקונגרס, בשנה שעברה נהרגו 993 שחורים ונעצרו 10,731. רק 399 נשפטו".

הוא מצטט בקול נרגש מהחוברת תאור של שוטרים לבנים היורים לעבר המון שחור בתוך כנסיה. אבל איכשהו, מתוך הסיפורים הנקראים בחריקת שיניים, נראה רובע השחורים בסוטו רחוק ומנוכר מעט מהסלון המטופח בהרצליה־פיתוח.

(המשך בעמוד הבא)

ארתור גולדרייך בהרצליה פיתוח, עם מזכרות מאפריקה. וויני מנדלה (למטה) אשת ידידו מנהיג השחורים הכלוא, בהפגנת המחאה שלה לפני ימים אחדים ליד יוהנסבורג, כשהפרה את צו השלטונות שאסר עליה להכנס לרובע סוואטו.

(המשך מהעמוד הקודם)

כיצד מתגלגל צעיר לבן, יהודי מבית מבוסס היטב, למאבקם של השחורים? יתכן שהתשובה נעוצה דווקא בילדותו, הרגילה לכאורה, בעיירה פיטרסברג, בחבל טרנסוואל על גבול רודזיה.

„בית־הספר התיכון היה בורי, ובו צמחה הקבוצה הקיצונית, שהיא הגרעין הקשה של השלטון הנוכחי. בכתה שלי גדלו הלאומנים הקיצונים ביותר, שתמכו בנאצים באירופה. הימים ימי מלחמת העולם השניה. לא אשכח איך יום אחד הסתובבו התורנים בכתה עם צלב־קרס על הזרוע וחילקו יומני כתה של הנוער ההיטלרי. המפלגה השלטת היום בדרום אפריקה ינקה את יסודותיה מהנאצים. הגילויים האנטישמים היו מנת חלקנו היומיומית, קבוצה מצומצמת של תלמידים יהודים". קללות ואיומים היו לשיגרה. לא חלף יום מבלי שנאלץ לספוג או לתת מכות. בבית־ספרו נבטו זרעי השנאה לבורים, בלב נער אינטליגנטי ורגיש, צייר מוכשר, המתחבט בבעיות העולם וחרד מהגזענות במולדתו.

בן 17 הגיע ארצה לקבוץ מעיין־ברוך, ומייד חש עצמו ישראלי לכל דבר. בתום מלחמת העצמאות, הלך ללמוד ארכיטקטורה בטכניון, אבל הרומן שלו עם המדינה הצעירה היה קצר. „התאכזבתי ממה שהתרחש בארץ מייד לאחר המלחמה. הטרידה אותי בעית הגירוש והריסת בתי הערבים. חשבתי שאחרי השואה, אנחנו, היהודים, נהיה יותר נבונים ורגישים".

ב־1950 חזר ליוהנסבורג להשלים את לימודיו באוניברסיטת וויטס. פארוורד כבר היה בשלטון ותורת האפרטהייד תורגמה למדיניות. „באוניברסיטה הכרתי לראשונה, באופן שטחי, את הסטודנטים השחורים שעתידים היו להיות המנהיגים בתנועות השחרור השונות – את נלסון מנדלה, שהיה אז סטודנט למשפטים ובאמצעותו הגעתי לוולטר סיסולו. הם היו המתנדבים הראשונים להתנגד פסיבית לשלטון בנוסח גאנדי. להכנס למקומות האסורים לשחורים ולהיאסר".

כעבור שלוש שנים, בכנס בינלאומי של נוער בבוקרשט, הוא פגש שוב את סיסולו, הפעם כנציג הקונגרס האפריקני. „סיסולו תאר באוזני את המאבק ואת ההכרח לשתף שחורים, לבנים, אסייתים וצבעונים. אותו זה יצטייר כמאבק בין שחורים ללבנים. בתקופה ההיא השתלמתי בלונדון בעיצוב, והתלבטתי אם לחזור לישראל. אבל המפגש הזה שינה את חיי. החלטתי לשוב לדרום־אפריקה ולהצטרף למאבק בכל כוחי".

על פני השטח הצטייר ארתור גולדרייך כאזרח שליו מצליח, נהנה מעליונותו הלבנה. הוא הקים משפחה, טיפח חווה בריבוניה על 160 דונם. בשנת 1957 אף זכה בפרס דרום־אפריקה לציור. אולם במחתרת פעל גולדרייך אחר. מהפכן תוסס המשתתף בפגישות תיכנון חשאיות בלילות ויוצא לחו"ל, כמו חברים אחרים במחתרת, לקשור קשרים עם מדינות העולם השלישי, להקים בסיסי אימונים ולקבל נשק. במסעות אלה התוודע ליוליוס נירֵרֵה, למילטון אובוטה, לקנת קאונדה ולמנהיגים אפריקנים אחרים.

פגישה אחת, עם דנג־סיאו־פינג מנהיג סין היום, הוא לא ישכח. כשגולדרייך הגיע לפקין היה דנג מזכ"ל המפלגה הקומוניסטית ויד ימינו של היו"ר מאו. „נפגשנו במסעדה, והאיש הקטן הזה לא הפסיק לדבר.

נלסון מנדלה, מונומנט

„נלסון התחבא בחווה שלי בתחפושת של טבח. הוא לא ידע כלל לבשל. העמדתי לרשותו חדר פרטי והוא ניהל אורח חיים מסודר. הוא האדם הכי ממושמע שהיכרתי. קם מוקדם בבוקר, מתעמל, וקורא. לומד הרבה מספרי ההיסטוריה על מלחמות שיחרור. קורא פוליטיקה, פילוסופיה, הכל. אינטלקטואל מובהק. מנדלה כתב באותם ימים הרבה מאמרים פוליטים. הוא ספורטאי מצטיין, מתאגרף, בעל מבנה גוף מרשים, אבל היה איש רך עם שקט נפשי מדהים. אשתו ויני ושני ילדיו הרבו לבקר אותו בחווה.

„יום בהיר אחד, ראה בני הבכור, ניקולאס־אדם, בעתון צילום של נלסון ויני והילדים. הילד בא לנלסון עם העתון ואמר לו 'אני יודע מי אתה. אתה נלסון מנדלה'. בחיים לא אשכח את התמונה הזאת: נלסון גדול־המידות, מחבק את בני ויוצא לטייל אתו בשדות. אני לא יודע מה הוא אמר לו. מאז הילד לא דיבר יותר על הנושא, ולא סיפר לי אפילו מה נאמר באותה שיחה.

„מנדלה שמר מרחק. לא היו אצלו שיחות בטלות. אי אפשר היה לטפטף אתו. המפגשים שלי אתו היו רבים, אבל הוא לא היה אחד מהחבר'ה. נועדנו לשיחות היומיומיות בעניני המחתרת. לפעמים טיילנו בין העצים, לאורך הנהר, ודיברנו פוליטיקה. סיפקתי לו חומר על מלחמת העצמאות של ישראל. מנדלה מאד הושפע ממנה. מוצאו מבית המלכות של שבט תסמבו בחבל טרנסקיי של היום. הוא ויתר על זכותו להנהיג את השבט כי זה בדיוק מה שמשטר האפרטהייד רוצה – להפריד בין השבטים ולמשול בהם.

„הוא הצטרף לקונגרס הלאומי, פתח משרד עורכי־דין והתחיל להגן על האסירים המשוטים. איש עקרונות סדור ובהיר מחשבה. אין אצלו ערפל, לא טשטוש. את זה אני יודע מתשיחות המשותפות אתו. מנדלה אינו גאון. הוא מאמין שלכולם, כולל לבורים, מגיע שיוויון. אין שמץ של ספק שהוא המנהיג. מנהיג אמיתי – לא תפאורה. הוא הקריב את הכל, את חיי המשפחה, את הקריירה, את החופש שלו. אף פעם לא גיליתי אצלו הסתייגות מהדרך. נלסון מנדלה הוא מונומנט".

אחת ההפגנות האחרונות בדרום־אפריקה למען שיחרורו של מנדלה: איש עקרונות שחור

The Star — JOHANNESBURG MONDAY AUGUST 12 1963

Scene of escape

MASSIVE POLICE [H]UNT OUT FOR ESCAPERS

Four men still free after 34 hours

SOUTH AFRICA'S BIGGEST MANHUNT is on for four 90-day detainees who escaped from the cells at Marshall Square police ... yesterday morning.

Description of wanted

POLICE APPEAL FOR AID

כותרת ה"סטאר" של יוהנסבורג מה־12 באוגוסט 1963

בריחת גולדרייך וחבריו ותאור זירת ההתרחשות: הסוהר קיבל שוחד וכמעט התחרט.

זה לא היה דרשית. ארבע שעות הוא דיבר, על המאבק נגד הסובייטים, ועל ברית אפשרית בין ארה"ב ובריה"מ נגד סין. הוא ראה שאני רושם כל מלה וידע שארווח בבית. הוא הרצה באוזני שאין מאבק ספונטאני ואין מהפיכה ספונטאנית. אין המונים, אלא קאדרים של משוכנעים, בעלי מוטיבציה גבוהה, המסוגלים לשכנע אנשים אחרים. בהם תלוי המאבק. צריך לפעול בכפרים, ולכבוש את הערים".

הוא ניצל את דרכונו כדי לצאת בגלוי מדרום־אפריקה לבירה אירופית ומשם לשנות מסלול אל מדינות המסייעות באימונים ואספקה למחתרת המתארגנת. עד היום מסרב גולדרייך להכנס לפרטים. חושש שדבריו יסבכו את חבריו. אבל את רב זמנו הקדיש לפגישות חשאיות ולישיבות מטה בתיכנון המאבק המזוין, תחת הרושם שלא ירחק היום והתנועה תוצא אל מחוץ לחוק. מנהיג הקונגרס היה אז אלברט לוטולי, נוצרי, ראש שבט הזולו, חתן פרס נובל לשלום. „עד 1960 הוא הנהיג אותנו לקראת מאבק ללא אלימות. אבל אנחנו במחתרת כבר ידענו שההתנגדות הפסיבית נכשלה. בפורום אחד שישבו בו אולי עשרים איש, ביניהם מנדלה וסיסולו, אמרתי שאני חוזר מישראל שזכתה בעצמאות, ואני יכול לומר ממראה עיניים שלא נותנים חרות כמתנה. צריך להקריב כדי להרוויח. נגד אלימות צריך להפעיל אלימות".

פגישות המחתרת התקיימו כל לילה. מנדלה המתון עדיין הציע לפארוורד לנהל מו"מ על משאל־עם ונענה בשלילה. בינתיים פרשה מהארגון קבוצת שחורים קיצונית, שהקימה את הקונגרס הפאן־אפריקני והצריטו את העימות. „הגענו למסקנה שגם אנחנו הצעירים יכולים לפעול בתור גרעין של אגף צבאי בתנועה. קראנו לעצמנו 'חץ העם' ופתחנו בפעולות חבלה. עיקר עבודתי היתה בתיכנון. ב־16 בדצמבר 1960, חג הבורים בדרום־אפריקה, פוצצנו עשרים יעדים – גשרים, עמודי חשמל, בנייני ציבור – לאחר שפנו מיושביהם". כעבור מספר חודשים כבר חיפשה המשטרה את נלסון מנדלה. הוא מצא מסתור בחוותו של גולדרייך שליד יוהניסבורג, אשר הפכה להיות הבסיס של „חץ העם". בעצם כל עובדי החווה היו חברים בארגון.

„חץ העם" גיבש תכנית פעולה צבאית בשם „מיה בויה" („אפריקה תחזור"), ונלסון מנדלה יצא ממחבואו לדרכו כדי להציגה בפני מנהיג הקונגרס האפריקני דאז, אלברט לוטולי. בדרכו חזרה לחווה נלכד מנדלה, ומאז הוא יושב במאסר עד היום, יותר מ־20 שנה.

„זו היתה מכה רצינית", אומר גולדרייך, „חשבתי על כל מיני דרכים למלט את המנהיג שלנו. אני עדיין מדמיין לעצמי כיצד אני משחרר אותו. זה חלום חיים לשחרר אותו, אם כי אני יודע היום שהסיכוי קלוש. בהיעדרו קבענו ישיבה בחווה על תכנית המאבק המזוין. זה היה ב־11 ביולי 1963. דניס גולדברג הסיע לחווה חלק מהמנהיגים. לפי התכנית היה צריך להסתלק, אבל הוא התעכב בספריה שלי והתחיל לקרוא ספר. בגלל הספר הזה ישב בכלא 22 שנה (הוא שוחרר לא מכבר בתיווכו של חרות לפיד מישראל, לאחר שחתם על כתב חרטה על מעשיו. לאחר שבילה תקופה קצרה בארץ יצא לאנגליה – המע'). כשהמשטרה פרצה לבית שלי היא הצליחה לעצור את כל 17 המנהיגים".

אותה שעה היה גולדרייך מחוץ לביתו, בדרכו למחבוא נשק במרכז יוהניסבורג, לשלוף משם את המסמך המגדיר את תכניות המלחמה של המחתרת. „הסתרתי את המסמך בתוך מכסה הגלגל, וכשהגעתי לחווה לא ניחשתי ידעתי שכולם כבר עצורים והמשטרה ממתינה רק לי. השומר לא היה בשער. הפועלים לא נראו בשדות. גרמה היה לי שראיתי שני שוטרים בחצר, אבל הנורות האדומות לא נדלקו. נכנסתי ברוורס לחצר ופתאום הרגשתי קנה של של אקדח ננעץ בעורפי. ניסיתי ללחוץ על הגאז ושמעתי את נקישת הבריח. אז ידעתי שהכל נגמר. יצאתי מה'סיטרואן' שלי, וכמו בסרטים הקיפו אותי פרצופים משירות הבטחון. הם התחילו לפרק את המכונית. כשהגיעו לגלגל, הלב שלי הפסיק לדפוק. המסמך המפליל נשר לידיהם".

גולדרייך נכלא ב־11 ביולי 1963 ללא משפט. חודש ימים הוחזק בבידוד מלא, בלי לראות את המשפחה ולהפגש עם עורך־דין. המנהיגים נכלאו בפרטוריה. אותו הושיבו במשטרת יוהנסבורג, שם גם התנהלה החקירה. הוא נחשב לאסיר פוליטי מספר אחד. „הם לא היו מסוגלים להבין ששחורים מסוגלים לעמוד בראש המאבק, והיו משוכנעים שמוח לבן מכוון אותם. הם חשבו שאני המנהיג. בעצם, הם באו לחווה לעצור אותי, ולמזלם תפסו את כל המנהיגים".

עכשיו כבר נואש כליל מהרעיון לשחרר את מנדלה וחבריו, והחל לחשוב איך הוא יוצא לחופשי. הסוהרים אמנם נצטוו שלא לדבר עם האסיר החשוב, אולם כשהיה בדרכו מתאו המבודד לאגף החקירות, נדרכו חושיו האדריכליים לצלם וללמוד את מבנה הכלא. כך הבחין מייד שאין שמירה בשער האחורי המוביל לחניון הרכב המשטרתי.

„זה היה שלב קריטי. ניסיתי לשבור את שתיקת הסוהרים והצלחתי ליצור קשר עם אחד מהם, יוהנס תריק, בחור יפה וחזק. יום אחד הוא נכנס מוטרד לתא שלי, וסיפר שלקח מכונית של חבר, הסתבך בתאונה ואין לו כסף לתקן את הנזק. הצעתי לעזור ושלחתי אותו לאחותי שנתנה את הסכום הדרוש. פתאום השתפרו תנאי המעצר. נתנו לי יותר מזון וגם יותר חופש תנועה. הצלחתי ליצור קשר עם אסירים פוליטים אחרים. כעבור כמה ימים סיפר לי הסוהר שהוא זקוק לחליפה בשביל להתחתן. תפס את הפרינציפ הבורי הזה. אמרתי לו שחליפה זה לא רציני ואני מציע לממן את כל החתונה: 4000 ראנד תמורת שלושה שערים פתוחים בחצות, בזמן החלפת המשמרות".

הבריחה נקבעה למוצאי שבת. שעתיים לפני המועד, הופיע הסוהר והודיע שהוא מתחרט. „אמרתי לו שאין לו אפשרות לשחק אתי. שהוא קיבל ממני שוחד, ושאני אגרום לו לשבת בתא לידי אם לא ישתף פעולה. הוא איים לרסק את הפרצוף שלי ועזב בכעס. מרי פעם חזר, הסתכל עלי, נראה מתלבט, ושוב נעלם. בשלוש לפנות בוקר שוב היה הסוהר בתאי, ואני לא הייתי מוכן להתפשר. לא רציתי לתת להם לתלות אותי. ניצלתי את ההזדמנות והכיתי אותו בראש. הממתי אותו, לקחתי את המפתחות ויצאתי. שלושת השערים היו פתוחים. שיחררתי אסיר לבן – את עורך־הדין היהודי הרולד וולפה, כיום פרופסור לסוציולוגיה באוניברסיטת אסקס – ושני מנהיגים מהקונגרס האסייתי. רציתי לשחרר גם מנהיגים שחורים, אבל לא הצלחתי להכנס לאגף בו היו כלואים. לא יכולתי לבזבז זמן נוסף. יצאנו לחצר האחורית. במטבח ישבו הסוהרים והתחממו מסביב לתנור. נכנסנו לתוך תא האשפה וגלשנו לחניון ומשם היתה הדרך החוצה פתוחה. זה היה באוגוסט 1963.

„בדרך־לא־דרך הצלחנו להתחמק. התחפשנו לנזירים ומצאנו מקלט במנזר בסוואזילנד. משטר האפליה הגזעית הקציב פרס על ראשי – 25 אלף שטרלינג. העתונות היתה מלאה בצילומים שלנו. 28 אלף שוטרים חיפשו אותנו. המשכנו לבוצואנה, שהיתה בשלהי המנדט הבריטי. הופענו בפני המושל הבריטי בפרנסיס־טאון וביקשנו מקלט. המושל, אותו הכרתי שנים קודם לכן מפעילותי בהתאחדות הסטודנטים, הכניס אותנו למעצר מונע. העתונאים ביקשו לראיין אותנו. אחד מהם נכנס ובפיו מסר מנשיא טנזניה יוליוס ניירה המוכן לשחררנו. ניירה אכן שלח רקוטה לחלץ אותנו, אבל הקומנדו הדרום־אפריקני הגיע למטוס ופוצץ אותו 15 דקות לפני שעלינו עליו".

מטוס שני שנשלח מטנזניה – התרסק בדרך. ניירה שלח ססנה שהוטס בידי טייס אירי. קנת קאונדה היה אחראי על תאום הבריחה. המושל הבריטי סייע גם הוא. שיגר את גולדרייך וחבריו בג'יפ לנקודת מפגש בלב המדבר עם סדין לבן, כדי שהטייס יוכל לזהותם. במקביל יצא המושל בג'יפ אחר עם שני עצירים, לכיוון הנגדי, להטעות את המשטרה הדרום־אפריקנית. התרגיל הצליח והנמלטים עלו על המטוס.

„זה היה מסע תלאות אווירי מעל הג'ונגל של אפריקה", מספר גולדרייך. „במיכל נותר דלק רק לשש דקות טיסה, כשהצלחנו לנחות באליזבטוויל, קונגו. משם עברנו לטנזניה. ניירה אירח אותנו עשרה ימים בביתו על שפת־הים, ואחר־כך עברנו לבסיס האימונים של התנועה שלנו". שם גם נודע לארתור גולדרייך כי בית המשפט בדרום אפריקה דן אותו למוות שלא בפניו.

„משפט ריבוניה" – כונה אותו משפט מפורסם, על שם חוותו של גולדרייך. אלא שהוא עצמו כבר היה בדרכו ללונדון לכנס של הליבור, על־פי הזמנת הרולד וילסון. שם פגש את נציגי מפלגת העבודה הישראלית, את אפי עברון ואהוד אבריאל ממשרד החוץ, שהזמינו אותו לבוא ארצה.

בישראל של 1964, בשיא הרומן עם מדינות אפריקה המשתחררות, נפגש גולדרייך עם שרת החוץ גולדה מאיר, עם שלמה הלל שהיה האחראי על אפריקה במשרדה, ועם מרטין בובר. „חיפשתי בארץ עזרה להמשך המאבק במשטר האפרטהייד. הופעתי בקבוצים, יצאתי לנאום באירופה, אבל אחרי שלושה חודשים הבנתי שאני לא פוליטיקאי ושעלי להתמסר קודם כל לשחרור אשתי דאז, הייזל, שהיתה כלואה בדרום־אפריקה בתנאים קשים. משרד החוץ סייע לי במאבק. בלחץ בינלאומי של אישים כמו הפילוסוף והמדען ברטראנד ראסל ואחרים, שוחררה אשתי ועברה לדירה קטנה ביוהנסבורג. כל רכושנו הוחרם, כולל החווה. כעבור 14 חודש באו האשה וילדי ארצה".

בינתיים נפטר אביו. אמו ואחותו היגרו לאוסטרליה. אחות השניה השתקעה באנגליה. ארתור גולדרייך הנרדף, מצא ישראל אחרת ומלהיבה. שוב הרגיש בבית, כמו בימיו הראשונים במעיין ברוך, 15 שנה קודם לכן. הוא נשאר מנוכר לפוליטיקה. את חלקו בשיפור איכות החיים, הוא תורם בעזרת האמנות, כשהצטרף ל"בצלאל" והקים את המחלקה לעיצוב תעשייתי וסביבתי. אלפי סטודנטים עברו תחת ידו. רק מעטים יודעים את סיפור חייו. „הם אינם מגיעים ל'בצלאל' בשביל ללמוד פוליטיקה. המוסר מבוסס על עקרון הפלורליזם. אני תרמתי את חלקי לחברה בהקמת המחלקה לעיצוב. בלי עיצוב ישראלי, אין מוצרים ישראלים ברמה". גולדרייך האדריכל היה שותף לצוות שתיכנן את מוזיאון ישראל ואת מלון „שרתון" בתל־אביב, אך בעיקר עבד בקבוצים.

היום הוא ישראלי לכל דבר. הוא אומר: „כאן הבית שלי, ואני לא נוסטלגי. אני אפילו לא מצייר את דרום־אפריקה. אני מתגעגע לשם, כמו שיהודי הונגרי מתייחס למולדתו". גם המאבק הנמשך שלו באפרטהייד מושתת כיום על מה שנראה לו כאינטרס הישראלי האמיתי. במשך 23 שנה הירצה כשרצו לשמוע אותו, שלח מכתבים לעתון, והפגין נגד ראש ממשלת דרום־אפריקה ג'ון פורסטר כשזה ביקר בארץ בשנות ה־70'. בימים אלה ממש, הוא מוביל מאבק ציבורי בראש קבוצת „ישראלים נגד האפרטהייד". פעולה צנועה של מי שאולי יהיה ברבות הימים החוליה המקשרת שלנו עם מנהיגי הרוב השחור בדרום־אפריקה.

„מי שמדבר על הקשרים עם המשטר הלבן שם במונחים של ריאל־פוליטיק, מתעלם מעברנו כיהודים נרדפים ואינו מבין כי גם מבחינה פרגמטית צריך למהר ולנתק כל קשר איתם", הוא אומר, „אנחנו היהודים צריכים להוביל את המאבק נגד חוקי נירנברג של הבורים. האם זכרון השואה כל כך קצר, שישראל מקיימת קשרים עם משטר שתמך בנאצים ומיישם את תורת הגזע בדרום־אפריקה? הנזק שאנחנו גורמים לא יהיה ניתן לתיקון לאחר שימוגר משטר האפרטהייד. אז אולי אנחנו לא חכמים כמו שאנחנו חושבים?" ■

גולדרייך לפני כ־25 שנה באחת מהתמונות שהפיצה משטרת דרום־אפריקה במצוד אחריו: חשבו אותו בטעות למנהיג השחורים.

דוד גרוסמן, סיפור־ית

מאת טל בשן
צילומים: דפנה קצור

איך מצליח צעיר ג'ינג'י מירושלים להכנס לעורם של זקן ערבי, קצין נאצי או פליט מהשואה? איך מצליח שדר־רדיו פופולרי לכתוב ספרים, שנהפכים מיד לרבי מכר? ספרו החדש של דוד גרוסמן „עיין ערך: אהבה" יצא לאור בימים אלה וכבר השווה אותו מבקר אמריקאי ל„מאה שנות בדידות".

ערב גשום אחר, תוך כדי הכנת הכתבה עליו, צלצל דוד גרוסמן: „אני עוזב את הבית. מעכשיו אהיה אצל הורי". סוף־סוף, חשבתי לעצמי. קצת פלפל. קצת פרובוקציה. הבחור הזה באמת מיושב מדי לגבי מי שנחשב לתקווה החדשה של הספרות העברית בדורנו. „שום דבר סנסציוני" מיהר להוסיף, כאילו קרא את מחשבותי „לילדים יש חופש ולי עוד לא היתה, את מבינה".

לא כל־כך. לכאורה הכל פשוט וברור ובהיר: בחור בן 32, ילד־טוב־ירושלים־בית־הכרם, ג'ינס מקופלים, סוודר שאמא סרגה, תרמיל ניילון של תיכוניסטים על הגב, נשוי פלוס שניים, עורך ומגיש תכניות ב„קול ישראל", התחיל לכתוב רק לפני חמש שנים – ומאותו רגע, כמו מידאס, כל מה שעשה הפך להצלחה: סופרים ידועים משבחים אותו כאילו לא היתה קנאת סופרים בעולם. פרסים ניתכים על ראשו זה אחר זה. שלושת ספריו („רץ", „רוקרב", „חיוך הגדי") נהפכים לרבי־מכר. „חיוך הגדי" נדפס כבר בחמש מהדורות והסרט, שנעשה על־פיו, יוקרן בקרוב בפסטיבל ברלין. על ספרו הרביעי, „עיין ערך אהבה", (יצא לאור בימים אלה בהוצאת „הספריה") אמר היועץ של הוצאת הספרים האמריקאית „בנתאם": זהו בלי ספק הרומאן העברי המקורי ביותר אחרי „שירה" של עגנון, הוא משתווה ל„תוף הפח" ול„מאה שנות בדידות. „זה באמת לא בסדר" מתקומם גרוסמן במבוכה, כשמצטטים בפניו את הביקורת המהממת הזו „זה היה מכתב פרטי. אני לא מבין למה החליטו לפרסם את זה".

הצניעות של גרוסמן נדמית בהתחלה כמניירה מעצבנת של מצליחן צעיר: הוא מתייסר ומתלבט כשהוא צריך להיחשף („זה הראיון האחרון שלי. החלטתי.") מסרב בתוקף להכניס עיתונאים אליו הביתה („אני באמת מרגיש לא נוח עם זה. אולי ניפגש בקפה סביון?") עוד רגע, נדמה, צריך יהיה לנחם אותו על שהוציא בכלל ספר שרורש, אבוי, גם יחסי ציבור.

אחר־כך, כשמכירים אותו, מתברר שהוא מנסה בכנות לא לזייף בשום דבר. הוא באמת לוקח את החיים ברצינות, למרות שיש לו חוש הומור נחמד. הוא מביט בעולם מבעד לעדשות המשקפיים העבות שלו כמו בזכוכית מגדלת, רואה ורושם לפניו כל מיני כאבים וסבל, שאחרים נוטים לדלג עליהם. כשהדודה אטקה הופיעה בחתונה עם פלסטר על היד, בדיוק על המספר מהמחנות, כדי לא להשבית את השמחה – מי היה היחיד שהרגיש? נכון, גרוסמן. (הוא שיבץ אותה אחר־כך בספר שלו). הוא חביב – אבל לא חברותי מדי, אין לו צורך להתחלק עם הסביבה ברחשי הנפש שלו. את מה שיש לו לומר הוא אומר לאשתו, לעוד שני חברים קרובים („עם יותר מזה צפוף לי") – ובעיקר לנייר, או נכון יותר – למעבד התמלילים.

גרוסמן בירושלים: הכיף זה לשרוף את הטיוטות של הספר.

הוא חי בדירה קטנה בתלפיות, כותב על שולחן צר בחדר השינה, ורק עכשיו (כך נודע ממקורות יודעי דבר) קנו הוא ואשתו שולחן הגון לסלון וארון ספרים יד־שניה. קודם היו שם מדפים עם לבנים. הוא לא הולך לאירועים חברתיים נוצצים, לא מתחכך בקליקות של סופרים, נוסע באוטובוסים, והבילוי הכי מסעיר שלו, חוץ מן הכתיבה והטיפול בילדים, הוא לטייל ברגל ברמת רחל.

קשה להאמין שמתוך האנטי־גיבור הזה, שמזכיר באורח חייו מורה בתיכון ונראה כמו תלמיד, יוצאות בספרו החרשרמויות פנטסטיות־מטורפות־מקסימות, כמו ידידיה מונין, האורגזמן הגדול, שמאונן ללא הרף ולא גומר מתוך יראת שם; כמו חנה ציטרין, שמבקשת לפתות את האלוהים כדי שירד אליה – ואז תוכל להתחשבן אתו; כמו ווסרמן־שחרזדה, המספר לקצין הנאצי נייגל את הסיפור על „ילדי הלב" וגורם לנאצי שיתאכזר לבסוף – וכמו מומיק, הילד הרגיש, המבוגר מכפי גילו („אלטעיקופ"), בן להורים ניצולי שואה, שמחליט להרוג אחת ולתמיד את „החיה הנאצית". גרוסמן מפליג לארצות שמעולם לא היה בהן, מתאר ברקרקנות עולמות שמעולם לא פגש, נכנס לעורם של זקנים וילדים ונשים, כותב בחפשיות בשפות שמעולם לא דיבר בהן – עברית מתקופת ההשכלה, מתובלת בביטויים ביידיש, בפולנית, בגרמנית – וכל מי שמכיר אותו וקורא שואל אותה השאלה: „מאיפה, לכל הרוחות, זה יצא ?"

„גם אני שאלתי" מספר מנחם פרי מ„סימן קריאה", המו"ל ש„אימץ" את גרוסמן מן הרגע בו קרא את סיפוריו הראשונים. „היה קשה להאמין שהג'ינג'י ילד־טוב הזה כתב את כל העוצמה הזו. אני זוכר שהתחלתי לשאול אתו כל מיני שאלות אישיות, לחפש מה לא בסדר אצלו, היתה לך ילדות נורמלית? אבא שלך נשוי לאמא שלך?". לגרוסמן לא היו שום תשובות דרמטיות. ילדות ירושלמית נורמלית (קרית יובל, בית הכרם, התיכון שליד האוניברסיטה) ללא שום רמז לנושאים, שמעסיקים אותו בספריו, לעיסוק המתמיד בסבל ובצער העולם, לשיבה הכפייתית לשואה. אביו, יליד פולין, היה נהג ב„המקשר" ואחר כך ב„אגד". אמו, ילידת הארץ, עקרת בית. איש מהם לא עבר את השואה (אם כי משפחתו של אביו נספתה שם). גרוסמן אומר שזה לא משנה בכללו „כל הארץ הזו היא דור שני לשואה, בדרך זו או אחרת. כולנו חיים עדיין תחת הצרדה הזו."

הילדים בספריו אינם „תברה'מנים"; הם רגישים, אוהבים לדבר עם מבוגרים וזקנים, בעלי עולם פנימי עשיר משלהם, קצת מנותקים מהסביבה. ההורים די מודאגים בגינם (ציטוט מ„רוקרב":„אמא שלי אומרת שיש אנשים השוקעים במחשבות. אני ממש טובע בהן"). גרוסמן מודה שהילדים האלה הם במידה מסויימת הוא, „למרות שלא הייתי לגמרי מנותק, בכל אופן שיחקתי כדורגל והיו לי חבר או שניים..".

תלמיד מצטיין הוא לא היה, אבל הוא קרא הרבה לעצמו, ובן עשר הוא ידע כבר בעל־פה את כל סיפורי שלום עליכם, מלה במלה. בדיעבד, חושב גרוסמן שמה שהניע אותו אז, באופן לא מודע, היה הרצון להתקרב בדרך כלשהיא לאביו, לעולם „ההוא", שלא הכיר. למרות שהיה די ביישן ומופנם, ביקש הילד הג'ינג'י הצנום („רבע־עוף") מאביו לקחת אותו לחידון „טובים השניים" ברדיו לתחרות בנושא כתבי שלום עליכם. „אמרו לי – הילד אתרג שיחכה בחוץ", מספר האב „אמרתי סליחה, הילד הוא הנבחן. אני אתו". אחרי שבחנו אותו החליטו עורכי התכנית שלא לשתף את הילד מחשש שיגנוב את ההצגה לגמרי מן המבוגרים, אבל כפיצוי הציעו לו להשתתף ב„אולפן הילדים" של קול ישראל.

„דוד היה ילד מוכשר ומלא מטען פנימי שלא השוויץ עם זה" אומרת מרים הרמן, מייסדת ומנהלת התכניות לילדים ב„קול ישראל" משך שנים רבות. „היה ברור שבפנים הילד הזה סער וגעש אבל רק במשך הזמן התגלה מה שיש בו. המזל הגדול היה שוולף גילה אותו ואיפשר לו דרך להבעה." הכמאי א.א. וולף, (שעברת את שמו מאלפרד לאַלף־אַרי), היה דמות שכמו נלקחה מאחד הספרים של גרוסמן (ואולי היה זה להיפך): ייקה קומוניסט, שלא מצא את מקומו בתיאטרון הישראלי הממוסד, עבר ככמאי הבית של אולפן הילדים ונתן להם במנות גדושות את כל מה שהיה לו: „הוא צעק עליהם ואהב אותם והשקיע בהם והשתלט עליהם ביד רמה, והם החזירו לו אהבה ונאמנות בלי גבול" מספרת מרים הרמן. בין גרוסמן לוולף הקשיש נוצרו יחסים מיוחדים במינם „דוד היה הילד הכי קרוב אליו" מספרת הרמן „כשוולף מת הוא המשיך להיות בקשר עם האלמנה שלו. בימי השנה דוד דאג לארגן משהו ברדיו". ברדיו התהלכה אפילו השמועה שוולף הוריש לגרוסמן את השעון שלו.

גרוסמן לא מרחיב את הדיבור בנושא, אבל אם רוצים אפשר למצוא הכל בספריו: „ומה חשבתם? במקום שימצא לו חברים בני גילו, במקום שישחק כדורגל ויעשה ספורט ... הוא הולך ומוצא לו חבר בן שבעים" אומרת אמו של הילד ב„רוקרב".

לילדים, שהשתתפו בתכניות, היה האולפן הכל: תנועת נוער, ובית ספר וחוג חברתי. גרוסמן בילה שם את כל שנות הנעורים שלו. („במקום ללכת לצופים"). הוא השתתף בתסכיתים, („גם ב„פול טמפל", תארי לך..."), עזר בעיבוד חומר לרדיו, וגם כתב תסכיתים בעצמו. מאוחר יותר, כשחזר מהצבא, (מודיעין) עסק

(המשך בעמוד 40)

הצד הרביעי של המטבע

מחזור פברואר, קווים לראשם

פברואר

לפני הרבה הרבה שנים, בארץ אחת אפופה אויבים מאז ועד היום, התגייס מתקתק שורות אלה, במחזור פברואר, להגן על מולדתו. להשכים ולהרוג את הקם להורגו, כדבר המפורסם. ליחידה קרבית, כמובן, כי אנחנו מדברים על עידן הראש הענקי, ומי שלא הלך אז ליחידה קרבית, היה מוקצה מחמת מיאוס, והחברה הסתכלה עליו כעל חרא לכל דבר. הרבה השתנה מאז, אפשר לומר – כמעט הכל השתנה מאז. אבל מחזור פברואר עדיין נשאר. ברוטינה, שרק אלוהים יודע מה מפעיל אותה, עדיין מתגייסים התמימים והצעירים, בתחילת כל חודש פברואר, מקצצים בשערם, ונשלחים לטירונות. אבל תהילת העבר, ממש כמו אלי גבע, כנראה לא תחזור כל כך מהר לצבא הגנה לישראל. כמה שיחות שערכתי עם נערים, בפאתי פברואר, הוכיחו לי שהעידן הקרבי נגמר והיום השאלה היא איך להיות ביחידה הכי ג'ובניקית, לעשות כמה שפחות, והראש הולך בעקבות השקל. הוא כל כך קטן שהוא נופל מהארנק. ובגלל שהוא שווה כל כך מעט – אף אחד לא מחפש אותו יותר מדי.

מי שמחפש סיבות, יגיע שוב ושוב ללבנון. ובפאראפראזה על פזמון של הבריגדה היהודית: „כל הדרכים מובילות לביירות, לכן, ילדה, בג'וניה ניפגש..." אם תחפשו דמות אחת שתקשר בין הראש הענק של אז לראש הפיצפון של היום, תיתקלו שוב ושוב בדמות מרכזית אחת, שביטנה ענקית וראשה פיצפון. הכוונה היא, כמובן, לתובע המגאונים הידוע, מר אריק שרון. אם היו שואלים את המחזור שלי, בפברואר 65, מדוע אנו מתגייסים דווקא ליחידה קרבית ומחפשים את הסיירת הכי־סיירתית בנרות, היינו עונים: „בגלל אריק, אלא בגלל מיד"

שרון היה אז הדמות שכולנו רצינו להידמות לה, הפייטר שמוט הבלורית, שעובר את הגבול, כל גבול, ועושה דברים שאסור לדבר עליהם. בתקופה שכבר היה מותר לדבר עליהם, הערצנו אותו פחות. אבל ברור שבגללו – הרבה ילדים מכפר מל"ל ומנהלל, מבית שערים ומכפר ויתקין, מהתנועה הקיבוצית ומארץ ישראל היפה, שעד היום אינני יודע מה כל כך יפה בה – כל אלה שעטו לצנחנים וליחידות קרביות, בעקבות הבלורית השמוטה, עד הסוף המר.

היום, אם תשאל נער, בטרם פברואר, מדוע הוא מחפש דווקא את ההשתמטות המהירה והטוטאלית ביותר, הוא יענה לך, בתור פתיחה, באותו שם עצמו: „בגלל אריק, אלא בגלל מיד" אנחנו שנינו מאותו שרון. מתמת אותו אדם ממש – מחזור שלם התגייס לצנחנים, לפני עשרים שנה, ומחזור שלם, בפברואר 86 – מחפש את הקריה. מלחמת לבנון – גבירותי ורבותי – עדיין לא נגמרה. לא רק התשתית של המחבלים הושמדה שם – לא, נראה לי שגם מהתשתית שלנו נשאר רק השיט.

לפני שבועיים שמענו בטלוויזיה מ"פ בשריון אומר: „הטובים עוזבים, ורק הבינוניים שיודעים שאין להם מה לחפש באזרחות, נשארים בצבא. וכך אנשים שלפני כמה שנים לא היה להם כל סיכוי להיות אפילו מ"מים, מגיעים היום להיות מג"דים ואפילו מח"טים." ואם זה לא מספיק לכם, כי הרי ידוע שאמצעי התקשורת מציגים תמיד את השלילי בלבד – הנה לכם כמה שיחות שניהלתי בשבועות האחרונים, עם מתגייסי־פברואר אותם פגשתי באקראי. אני משאיר את המשוחחים, לבקשתם, בעילום שם. השמות והמספרים האישיים שמורים, כמובן, על הדיסקיות החדשות שלהם.

ר/ק – ראש קטן

זהו הטיפוס הנפוץ ביותר במחזור, לפי דבריו. זה ששוחחתי איתו הוא בן־משק, מקיבוץ ותיק במרכז הארץ. „לא חייב להם כלום," הוא אומר, „אם היו מקימים ועדת־חקירה אחרי מלחמת לבנון, ומענישים את אלה שאחראים על המלחמה האידיוטית הזאת – אולי הייתי בוחר ביחידה קרבית. אבל כשמטאטאים מלחמה מיותרת שלמה מתחת לשטיח, איך אני לא ארע שמלחמה כזאת לא תתרחש שוב? כן, ההורים שלי קצת מאוכזבים, אבל לא ממני. אז אני הולך לראות איפה אפשר לעשות הכי פחות, ובחמש, הכי מאוחר, להיות בבית. ביום חמישי – רצוי כארבע, כי אני מכורף על הרוח." עד כאן – נאום הראש הקטן.

ר/מ – ראש מסורתי

באחד מפרוורי היוקרה של גוש דן, פגשתי נער בן שמונה־עשרה, שאחרי שמונה־עשרה שנות שפע, בילויים בקולנוע „רן" ו„ליקוויד", כרורסל, גלישה וטיולים לחו"ל – החליט שאלוהים הוא התשובה למחזור פברואר. כששאלתי אותו אם העיתוי לשינוי האמונה מליקוויד לקב"ה לא מושפע איכשהו מתאריך הגיוס, הוא ענה לי כמו מתוך קסטה: „אני מאמין שתפקידו של האדם היהודי הוא לעבוד את אלוהיו, ולזכות בחיי נצח. אנחנו חיילים לא פחות חשובים מאשר הטייסים או הצנחנים. נכון שעד היום הייתי חילוני מאוד פרוע ולא חשבתי על זה עד שקיבלתי את צו הגיוס. אבל עד היום לא חשבתי על שום דבר. אפילו לא על מתר בבוקר." ומה ההורים חושבים? „ההורים שלי ליבראליים," אומר לי ר/מ, „כל כך ליבראליים שאני רואה אותם בקושי פעם בשנה. הם עובדים קשה, עושים כסף. אני חושב שאבא קצת מאוכזב, אבל הוא אף פעם לא מרוצה משום דבר, או מה זה כבר משנה."

כך אמר לי הראש המסורתי, והתגייס ירושלימה.

ר/כ – ראש כרוב

על ראש כרוב לא נרחיב את הדיבור, כי הוא מעין תטרהבת של ראש קטן. הכרוב הספציפי איתו שוחחתי גר במושב בדרום, והוא אומר: „אני לא איכפת לי כלום. אני אעשה מה שיגידו לי ואחכה שזה יגמר. אני אידיוט אני. לא הולך לעשות שום דבר יותר ממה שאומרים לי. וכולם יכולים לקפוץ לי, אני פשוט נכנס למצב של קרח, של חוסר הכרה – עד שהצבא יעבור, ואני מקווה שאני אשאר אחריו. זה הכל." ככה אמר לי ראש כרוב, לפני שהוא נכנס לסלט של פברואר.

ר/ח – ראש חודש

מבחינה אידיאולוגית ר/ח קרוב כרעותיו לר/כ: „אני הולך להתגייס, כי יש לי צו לפברואר, אבל אני מקווה שתוך חודש אני בחוץ. אני הולך לעשות להם כאלה בעיות, עד שהם יבינו שלטובת הצבא כדאי להם שאני אהיה בחוץ." וההורים? „אבא שלי בקבע," אומר לי ר/ח, „הוא מבין אותי."

ר/י – ראש ישר

ר/י הוא תקוותו היחידה של הצבא, ואין רבים כמוהו. הוא גר במושב בעמק יזרעאל ואני מכיר אותו מהרגע שבו נולד. אביו היה, והוא עדיין, אחד הלוחמים הנועזים ביותר שידע צבאנו. אבל לא בגלל זה מחפש ר/י את הסיירת הסודית והמסוכנת ביותר כדי להתנדב אליה בפברואר. „אתה מבין," הוא אומר, „אני לא יכול ולא רוצה לשקר, כבר עכשיו, בגיל שלי... קבעו לי פרופיל קרבי, אז אני מרגיש שאני צריך להצטרף ליחידה קרבית. כי אם כולנו נשקר – איזה מין אנשים מבוגרים אנחנו נהיה? ואיזה מין מקום תהיה הארץ הזאת? תאמין לי שאני יודע בדיוק לאיזה צבא של איזו מדינה אני מתגייס, ויכול להיות שאני מטומטם לאללה – אבל ככה זה, ואני לא רוצה לשקר".

כך אמר הראש הישר, המייצג כנראה מיעוט שבמיעוט, שהוא מגש הכסף שעליו ניסורת מדינת היהודים. בעצם, לא מגש, צלוחית. צלוחית כסף קטנה, שעליה מוגשים מדי פברואר כמה ילדים תמימים, שהראש שלהם עדיין לא התכווץ ברוח הזמן.

אז תשמרו על עצמכם, ילדים של פברואר, ולא חשוב איזה ראש יש לכם, העיקר שיש לכם ראש. כי לרוב אלה שעליהם אתם יוצאים להגן – כבר מזמן אין ראש.

יהונתן גפן

עולים על הקסטל

"קברן" בצמרת

עו"ד ישעיהו פריבס, כמעט אלמוני, קומנדו מוצנח של איש אחד לצמרת המפד"ל. השליחות שלו זה „לנקות את האורוות", לסתום את הגולל על אכזבת המפלגה הוותיקה, להחיות מחדש תנועה דתית־לאומית ולהחזיר למחנה רבבות קולות אבודים. אפילו את דוקטור בורג הנצחי הוא משלח הביתה. האחרים רועדים מפניו, ומתחרטים על הרגע שבחרו בו.

מאת אבי בטלהיים
צילומים: יוסי זמיר

עו"ד ישעיהו פריבס: שישכחו מזה שאני אהיה נחמד לכולם.

„אני לא רובספייר ואינני עורף ראשים", אומר ישעיהו פריבס, אבל יוסף בורג כבר נמצא אצלו בדרך לפנסיה. רק המתינו בסבלנות עוד כמה חודשים, ותראו איך הדוקטור הולך אחר כבוד הביתה. סופית. פריבס הצליח להחתימו על מסמך משפטי, שאפילו ד"ר בורג הממולח לא יוכל לעקוף אותו. אבל פריבס לא מסתפק בראשו. נראה שיבלע בקלות גם את סילוקם של זבולון המר והרב חיים דרוקמן. הוא רוצה הנהגה חדשה, פנים חדשות שיחליפו את הגוואדריה הוותיקה, האחראית בעיניו להרס המפד"ל.

כמו המהפכן הצרפתי, ששלח את מתנגדיו לגיליוטינה בשם „הוועדה לבטחון הציבור", גם פריבס – להבדיל אלף הבדלות – פועל מאחורי גוף תמים, בעל כוונות בלתי מזיקות לכאורה. תוארו של פריבס הוא יו"ר ועדת המיפקד והבחירות הפנימיות של המפלגה. ד"ר בורג, זבולון המר וחבריהם, רווקא קיבלו באהבה את מינויו של הפרקליט מתל־אביב, איש ישר־דרך וחסר פניות, ובעיקר חסר כל ניסיון ומסורת של עסקנות פוליטית. עוד ועדה, הם אמרו לעצמם בציניות אופיינית, ולא הביאו בחשבון שמדובר כאן באיש חזק שהחליט לשקם את הריסות המפד"ל ולנקות אותה ממנהיגים דוגמתם.

עו"ד פריבס קיבל לידיו לא רק מפלגה שסועה, אלא גם 700 אלף דולר, תקציב שיקום עם הרבה כוח. פתאום התברר לכולם שהשררה עושה לו משהו. היא אינה משחיתה, חלילה, את מידותיו, אבל באיושהו מקום מתחילה למצוא חן בעיניו. בין־לילה הפך לאיש החזק ב„קסטל" (מטה המפד"ל בצפון תל־אביב) המטיל מרות ואימה על מפלגה שלמה. למנהיגות הקיימת ברור כבר שהוא קוץ התקוע בבשרם, אך הם לא מעיזים לפצות פה ולצפצף. אם אפשר היה לבלום את התהליך, הם היו – במקרה הטוב – משלחים אותו אחר כבוד בחזרה למשרדו הפרטי. אבל את הנעשה אין להשיב. ההתנהלות של פריבס היא עובדה מוצקה בשטח, והיום כולם מאירים לו פנים, ממש „ילדים טובים". לא חסרים גם כאלה שכבר מייעדים לו מקום בטוח בצמרת רשימת התנועה הדתית־לאומית המתחדשת, שתרוץ לכנסת הבאה. ברירה יש להם?

פריבס עצמו מרבה לחייך ולהתלוצץ, איש הומור הנושא עימו תמיד מאגר של סיפורים ובדיחות. נותן לסובבים אותו את התחושה שהוא נוח, ואפשר להסתדר איתו. אך מהר מאד תופסים שמאחורי הגימוסים הטובים וההליכות הנאות מסתתר אדם נוקשה, לעתים חסר־פשרות, עקשן ונחוש דעת והחלטה. עסקני המפלגה, אפילו הוותיקים והמשופשפים, ממש פוחדים ממנו.

את פריבס זה מצחיק. בשיחה עם אחד מידידיו אמר בערך כך: החלטתי להקדיש שנה מחיי לשרות הלאומי הזה במפד"ל. האם אני בחור טוב? אם המשמעות היא לא לדרוך על יבלות, להיות נחמד לכולם ולא להיות תריף לעתים, אז אני לא בחור טוב. לו הייתי נחמד – הייתי לוקח את העבודה הזאת?

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

לנקות את האורוות עבור אחרים? זה ג'וב מלוכלך, אבל הכרחי, לכן לקחתי אותו. תפסתי עמדה? השתלטתי? יש כאלה שפשוט לא מכירים אותי, אחרת היו יודעים שמה שאני עושה – אני משתדל לעשות טוב. שישכחו מזה שאני אהיה נחמד לכולם.

יצחק יגר, מנכ"ל חברת הבניה "משהב" אשר עמד בראש ועדת השיקום של המפד"ל, הוא זה שפנה אל פריבס והציע לו לעמוד בראש ועדת המיפקד והבחירות. הפרקליט התלבט והחליט לקבל את דין התנועה; לא לפני שביקש את אישורם של שותפיו למשרד, ונטל שנת חופשה מהרצאותיו באוניברסיטת בר־אילן. יגר ופריבס הפכו לצוות. הם מרבים להתייעץ, נפגשים הרבה, ועל־פיהם יישק כל דבר. מי במפד"ל האמין פעם שה"קסטל" יתרוקן מעוצמתו האירגונית־עסקנית ומרכז הכובד של המפלגה הדתית־לאומית יועתק ל..רחוב ליליינבלום, שם שוכנים משרדיהם, בית ליד בית.

"חינוך דתי לא מחסלים, אלא חונקים", אומר פריבס. "וגם את המפד"ל לא מחסלים. היא רק תגווע, ואוי למי שרואה בכך הישג. אם המפלגה לא תשנה כיוון, היא לא תתחסל, אלא תמשיך לגסוס עוד עשר שנים ויותר, כמו הליברלים העצמאיים, ואין לזה משקל... אני מטיל ספק אם יהודים ציוניים־דתיים יוכלו לחיות בארץ הזאת בטווח היותר ארוך ללא כוח פוליטי. אני חושש מאד מן ההקצנה, פוחד מזה מנוש".

הוא בן 58, יליד פולין, למשפחה שתפסה עמדות חשובות בקהילה היהודית. מצד אימו – הוא נכדו של בעל התניא, הרב שניאור זלמן מלאדי, מייסד שושלת חב"ד. הסופר האידישאי טרונק, שכתב תשעה כרכים על ההסטוריה של יהדות פולין, הקדיש שניים מהם למשפחת פריבס. בארץ למד בישיבה תיכונית. במלחמת השחרור היה מפקד פלוגה. בצבא שירת עד 1952 ועבר קורס קצינים קרביים. לאחר השחרור למד עבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית, היה עובד סער בעירית תל־אביב, השתלם בארה"ב, והגיע לראשות המחלקה הסוציאלית. אבל במקביל למד משפטים, ופזל לעתונות. ב־1955 הכריז "מעריב" על תחרות "הרפורטאז'ה הקצרה" במטרה לגלות כשרונות צעירים. פריבס שלח סיפור וכתיבתו צדה את עינו שלח העורך דאז, עזריאל קרליבך ז"ל. הוא הזמין אותו לעבודה תמורת 200 לירות לחודש, משכורת לא רעה באותם ימים שהיתה זהה לשכרו בעיריה. פריבס העדיף להתמקד בלימודי המשפט, ולהתמחות בדין האזרחי.

פריבס: אני לא לחוץ, אני לוחץ.

בעשרים השנים האחרונות הוא שותף במשרד עורכי־הדין "מירון, בקרציון ופריבס", ומרצה בכיר בנושאי התחיקה הסוציאלית באוניברסיטת בר־אילן. שמו עלה לכותרות בהקשר לפרשת הגניבה של יהושע בן־ציון. פריבס טיפל בתיק ובן־ציון ישב בכלא רק חלק קטן מ־12 שנות המאסר שנגזרו עליו. "לדעתי נגרם לו עוול גדול", אומר הפרקליט, "בקונסטלציה פוליטית אחרת הוא כלל לא היה עומד לדין. בהחלט יש ידידות אישית ביני לבין בן־ציון. הקשר בינינו נוצר תוך כדי העבודה המקצועית שלי עבורו כעורך־דין. אין לי איתו שותפות או עסקים. היחסים שלי איתו הם בפירוש לא כתם".

הוא נשוי ואב לשלוש בנות, כולן שירתו במסגרת השרות הלאומי. שתיים מהן נשואות וילדו לו שני נכדים. משפחת פריבס חיה בשטב בוילה מרשימה בצפון תל־אביב. הוא עצמו נוהג באולדסמוביל 1981, מעשן סיגרים בהנאה, ואוהב חליפות אלגנטיות, גזורות היטב. "במושגים שלי אני לא עשיר", הוא בורר בזהירות את מילותיו, "אני חי ברמה התואמת את מה שהמקצוע מאפשר לעורך־דין במשרד מכובד, וברמה לא מבוטלת של נסיון".

אף שפריבס מזוהה עם המפד"ל, יש לו יחסים קרובים ביותר עם אגודת־ישראל. הוא חובש כיפה שחורה ומקובל על החוגים החרדיים, אך לא מסכים עם דרכם. למרות זה, היה מן הבודדים שמחוץ למחנה החרדי, אשר הוזמנו לדיוני "הכנסיה הגדולה" – הפורום העליון והסגור של ה"אגודה". הוא גם מופיע כטוען בבתי־דין של החרדים. בימי ממשלת בגין, פנו אליו לעזור בניסוח חוק הארכיאולוגיה. רק הוא, הנאמן על שדרות המחנה הדתי, יכול היה לכנס את נציגיהם סביב שולחן אחד כדי לקיים דיון בחוק המוצע.

כשהחליט לקבל עליו את התפקיד החדש ו"לנקות את האורוות" של המפד"ל, ידע כי עליו להתמודד עם מנגנון שמן ומשומן, משימה כמעט בלתי אפשרית. נסיון העבר מוכיח. פריבס החליט להתמודד עם הבלתי אפשרי. כצעד ראשון מיקם מחוץ לבית־המפלגה את משרדי ועדת המיפקד והבחירות, בראשה הוא עומד. בכך ניטרל את מעוז ה"קסטל" כמעט לחלוטין מאירגון המיפקד, והדק מייד הרבה מן הכוח שעתיד היה לצבור או לשמר בימים הבאים. מעשה זה לבדו הביא לו אסופה די מכובדת של יריבים ושונאים. אבל הוא לא מודאג. דימוי הוועדה חשוב לו הרבה יותר מן הסימפטיה של העסקנים. הוא קבע שתנאי ראשון להצלחת הוועדה צריכה להיות האמינות בה תזכה בעיני ציבור החברים והאוהדים, שונה את

(המשך בעמוד 32)

רפאל בן־נתן: מיתקפת הישרדות

רפאל בן־נתן, מזכ"ל הפועל־המזרחי, הוא עסקן משופשף ומנוסה. אי־אפשר להוציא ממנו מלה אחת רעה על ישעיהו פריבס, למרות שלו היה הדבר תלוי בו, הוא היה מוציא נגד פריבס צו פינוי מיידי מן המפלגה. בשיחות פנימיות רוטן בן־נתן: איך זה שנותנים לאדם כזה, שלא מכיר את המערכת ואינו מבין את המבנה של המפלגה, לעשות פה מה שהוא רוצה?

בינתיים הוא ממשיך את מיתקפת ההישרדות שלו.

– מה דעתך על עבודתו של ישעיהו פריבס?

"הוא אדם חרוץ מאד ומוכשר. הוא מבין בעבודה אך אין לו מספיק נסיון בנושאים המפלגתיים והוא חייב להסתמך על אחרים. ובין הרצון הטוב שלו לבין זה שהוא נשען על אחרים – המרחק גדול. בנתונים שהוא מצוי בהם הוא עושה עבודה מצויינת".

– יש שיתוף פעולה ביניכם?

"בהחלט, הוא אדם שמשתף פעולה עם כולם. הוא ישר וגלוי, יש לו ראש פתוח והוא לא מסתיר אינפורמציה. מה זה שיתוף פעולה? אנחנו לא הולכים לקנות בית בשותפות. בסך־הכל אין לי טענות כלפיו".

– אין לך טענות נגדו? אבל הוא מנטרל את המנגנון שלך...

"אני לא עומד בראש המנגנון. זה סיפור בדים. וחוץ מזה הוא לא מנוטרל. הוא עובד ועושה את מלאכתו".

– השמועות אומרות שאתה ואנשיך מפעילים על פריבס לחצים כבדים.

"לחצים? חס ושלום".

– פריבס הוא איש חזק?

"לפי דעתי כן".

– אז בסוף פריבס גם יגנוב לך את תואר "האיש החזק"...

"אם אתה מדבר ככה, סימן שאתה לא מכיר אותי. אני חושש מכל דבר בעולם חוץ מבן־נתן. מעניין אותי הכל, רק לא בן־נתן. אף פעם לא עשיתי משהו בשביל עצמי, ולכן לא רצתי לחפש מישרות וכבוד. וכך גם אגמור, אני כבר לא אשתנה".

רפאל בן־נתן: לחצים? חס ושלום!

סופשבוע

שבט תשמ"ו
מאת יצחק בן־חורין
צילום: שמואל רחמני
בשיתוף רשות
שמורות הטבע

16. אל אפולוניה וסידני־עלי

על גבעת כורכר, בטווח זריקת־אבן מחוף הנכים של הרצליה, חיו אנשים בתקופת הפרה־זוינד־סרפינג. מהברונזה התיכונה ואילך – כ־4000 שנה לפני שיצא גלשן־הרוח הראשון אל אויר העולם.

אנחנו מציעים הפעם טיול חורפי בכיף אל שפת הים, למקום שרבים מתושבי השרון וגוש דן, מגיעים בימי הקיץ הלוהטים, אבל עסוקים בענייני שחיה־שיזוף־הפלגות.

עכשיו, כשהחום והטובות הירכיים נמוגו, תופתעו לגלות אילו שכיות־חמדה מצויות מתחת לאף ממש. בלי לבזבז זמן יקר לנסיעה ממושכת ודלק רב־אוקטן, אנחנו נוסעים בכביש החוף ופונים בצומת כפר־שמריהו מערבה. גולשים בכביש עד סופו (כק"ם), פונים ימינה לרחוב וינגייט וכעבור כחצי ק"מ שמאלה אל דרך עפר העולה למסגד סידני־עלי. (השם האמיתי הוא סידנא־עלי, אדוננו עלי, אך שובש במשך השנים) קשה להחמיץ אותו. מצפון לו פרושים מגרשי חניה בשפע. שם ננטוש את הרכב ואת הסקרנות לסקור את מסדר חוילות המשנע של הרצליה־פיתוח (אליהן אפשר לחזור עם תום הסיור הרגלי).

זהו טיול לאורך ק"מ וחצי. בהליכה איטית אפשר להשלימו בשעה וחצי. הכניסה למסגד סידני־עלי תלויה במצב רוחה של הדיירת השומרת על המקום – יהודיה שהתאסלמה. לרוב, השערים נעולים. לפעמים הם נפתחים בחינם, לפעמים בתשלום. אללה־אכבר. זה עניין למזל. ממש כמו האבן השחורה הקבועה בתוך במסגד והקרויה „מכונת אמת". פעם נהגו לקיים במקום מבחני אמינות לחשודים בעבירות פליליות. העמידו את החשוד במרחק של כמה צעדים מהאבן, וכיסו את עיניו. הוא היה צריך להושיט ידיו קדימה ולהתחיל לפסוע. אם ידיו נגעו באבן – יצא זכאי. החטיאו אותה – חייב.

אבל אנחנו הולכים צפונה לאורך המצוק, ועושים זאת בעינים פתוחות לרווחה. אסור לסמוך על המזל, כי משמאל נשקף הים התיכון בעומק של 50 מטר. לא לחינם קראו למקום הזה נוף־ים.

ממול, מתנשא מוסד מצפה־ים לנוער מנותק. בתקופת המנדט הבריטי שימש המבנה כתחנת משמר־חופים. מכאן גילו הבריטים את דבר נחיתתה של אניית המעפילים „ברל כצנלסון" ב־23 בנובמבר 1945 בחוף שפיים. מאתיים מעפילים הספיקו להסתתר, בעוד עשרה מעפילים וכמה אנשי צוות האניה נעצרו. זו היתה אניית המעפילים הראשונה שנעצרה והפלמ"ח החליט שלא לעבור על כך בשתיקה. כעבור יומיים, התגנבו לוחמיו למשטרת סידני־עלי, כדי לפוצץ את המגדל עם הרדאר. הפעולה נכשלה, והמטען התפוצץ במקום הלא־נכון.

למחרת הפיצוץ פרצו חיילים בריטים לקיבוץ שפיים שמצפון בחיפוש אחר נשק, חומרי־חבלה וראיות למעורבות החברים בפיצוץ במשטרת סידני־עלי.

כיום מתגוררים שם נערים עבריינים. לנו אין עסק אתם – וממשיכים הלאה ממערב לגדר של המוסד. משמאל, מעונו של ניסים, הידוע בכינוי איש המערות. הוא ממשיך לחצוב בסלע, לבנות חדרים נוספים ולקרוא למקום בית הדינוזאור. יש מי שרואה במעשה נסים איש המערות אטרקציה של ממש. אפילו חשמל נמתח לכאן. בשביל לראות מה שהוא עושה שם, צריך להשאיר בידיו שני שקלים חדשים.

ב„תפר" שבין הנוער המנותק לאיש המנותק, אנחנו מושכים צפונה. היעד היא אפולוניה. עיר שנוסדה בימי הבית הראשון ונקראה רשף – על שם האל האשורי. שמה הוסב לאפולוניה בתקופה ההלניסטית, הרומית והביזנטית. עד המאה העשירית היתה כאן עיר ערבית קטנה בשם ארסוף. לפני כתשע־מאות שנים כבש אותה בלדווין והיא נהפכה לעיר נמל חשובה לצלבנים ושמה ארסוּו. נכבשה בידי המוסלמי צלאח־א־דין (1187 לספירה) ונכבשה שוב בידי ריצ'רד לב־הארי בקרב הידוע כ„קרב ארסוף" (1191 לספירה). לא עברו שנים רבות והסולטן הממלוכי ביברס כבש את המבצר והחריבו, כמו את שאר ערי הנמל, כדי למנוע מהצלבנים לשוב ולהיאחז בחופי הארץ.

אבל אנחנו, כזכור, פנינו לשלום. מקיפים את מצפה־ים ממערב והנה לפנינו גבעה מכוסה חרסים אדמדמים. הם סימן הראשון שאנחנו בדרך ◀

קברו של עלי

לפי המסורת המוסלמית קבור בחצר המבנה בסידני־עלי אבו אל־חסן עלי בן עלים, מצאצאי החליף עומר אל־חטיב. עלי נהרג בקרב על העיר ארסוף ונקבר ב־1481.

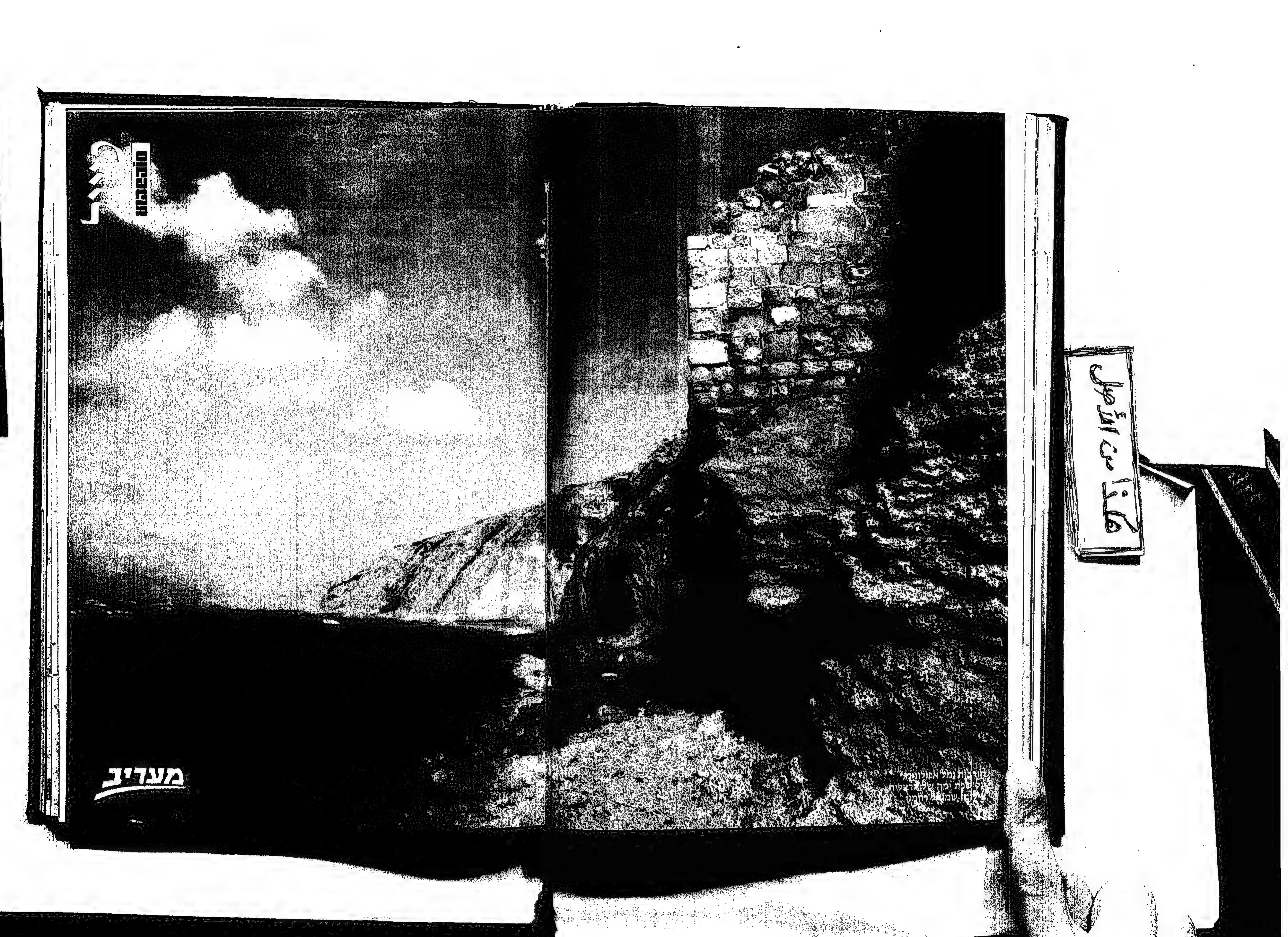
המסגד בנוי על שטח של שנים וחצי דונם. את צריח המסגד, שגובהו עשרים ואחד מטרים, בנו הבריטים, לאחר שהצריח הקודם נהרס ב־1917 בקרבות בין הבריטים לטורקים.

הקיר החשוב ביותר במסגד הוא הדרומי, הפונה אל הערים המקודשות לאיסלם, מכה ומדינה. שם תימצאו את המחראב (הגומחה המורה את כיוון התפילה), והמנבר (הבמה עליה עומד המטיף מול קהל המתפללים). קברו של עלי מצופה שיש ומכוסה פרוכת ירוקה.

המבנה העתיק הוא בעל גג קמור. ממערב לשער הכניסה. ברבות השנים שופץ המבנה ונוספו אגפים. את החומה החיצונית בנתה ב־1926 המועצה המוסלמית העליונה.

ב־1946 רכשה קק"ל 50 דונם בסביבת המסגד והקימה את היישוב [illegible]

מוספשבת
מעריב
חורבות נמל אפולוניה
על שפת ימה של הרצליה

טיול

(המשך)

הנכונה. כאן גינן הטבע להרצליה רצו־עת גינות נוי. אנשים עושים מאמצים כבירים להביא מסלעות כאלה למרפ־סות ולדירות־הגג שלהם.

צריך לחפש את „קו־החולשה" של הסלע, שהמים והרוח חרצו בו במשך אלפי שנים, עד שנתהווה בו פתח. אנחנו גולשים פנימה וכמו באגדות מוצאים עצמנו נעלמים בתוך מעבה האדמה. עוד כמה פסיעות ואנחנו מצ־ויים בתוך קניון. שני הקירות עשויים מחוליות שהתאבנו ושורשי צמחים ועצים שנתאבנו במשך אלפי שנים. על החוליות צומחים אטד ושרביטן בני זמננו.

לפתע אנחנו רואים על הקרקע ריצפת פסיפס, שנשרה מהמבצר למע־לה. האם זה חלק מבית־כנסת? בית מרחץ? אולי נתן לך תדע. בהמשך נר־אים קירות הקניון כלוחות דקים המונחים זה על גבי זה. הגיאולוגים קוראים לזה שיכוב־צולב ומזהירים אותנו לא לגעת בקירות. זה עלול לח־בל במירקם העדין של הסלע.

אנחנו יוצאים לאוויר העולם ויור־דים אל חוף הים. פעם שכן כאן כפר הדייגים סידני־עלי והיום משמשים הצריפים דייגים ישראלים. כיוון שלנו אין עניין כרגע בבורים ולוקוסים, אנחנו ממשיכים לצעוד לאורך החוף צפונה. בלא מאמץ רב מוצאים אבני בזלת, אבני גרניט ואבני־חן, שהובאו לנמל אפולוניה. על החוף מונח חבל של אניה בת־זמננו שנפלט מן הים. עוד כמה צעדים ואנחנו מגיעים לחל־קי חומות שנשרו ממגדל אפולוניה. הולכים בין חלקי חומות ומגלים את המזח של נמל אפולוניה. מכאן ייצאו את מיטב מוצרי אפולוניה: צבע ארג־מן וזכוכית, שהופקו בעיר הביזנטית.

בתוך המצוק פתח־גיחה וחבל מש־תלשל ממנו. זה היה הפתח מהנמל לעיר המבצר. כיום הפתח חסום. אנח־נו ממשיכים צפונה ומגלים עמוד גר־ניט. את לשד המקום הזה מצצו הש־ליטים הערבים ג'זאר פחה ומוחמד אבו־נבוט, שהעבירו אבנים, עמודים וכותרות לבנייתן של עכו ויפו.

למרות זאת יש מה לראות. היוונים היו הופכים מקום כזה לאתר תיירות מבוקש ומכניס מטבע־חוץ. אנחנו צריכים לצעוד עוד כמה עשרות מט־רים על חלוקי אבן עד שמאתרים חבל המשתלשל מהמצוק.

זו נקודת מפתח בטיולנו. מי שאי־נו חושש מטיפוס בסיסי לגובה שני מטר בערך, יאחז בחבל, מישהו אולי ידחוף בעכוזו והנה הוא מתגבר על המחסום הקל ופוסע במעלה התפיר – שהיא הנקודה הנמוכה ביותר אליה נקלע כל מי שניסה לכבוש את המב־צר. משני הצדדים רואים את שרידי החומות.

את הצעידה הלא־מפרכת לגובה של 30 מטר מעל פני הים, אנחנו מגוו־נים בלעיסת עלי צמח המלוח, ובהת־בוננות בצמח הפראסיון. בחודש מרס פורחות כאן החרציות. אנחנו לא מח־כים. גם לא הארנבת שהפרנו את של־וותה והיא נעלמת מעינינו במהירות הבזק.

עוד אנחנו מייצבים את קצב הנ־שימות על התל ולפנינו שרידי כנסיה צלבנית. זהו אחד האתרים היחידים שנשתמרו יפה באיזור השרון. כמה עשרות מטרים משם – המגדל הממו־קם בקצה המצוק והחולש על הנמל העתיק. שוברי־הגלים נראים מלמע־לה. אפשר לשבת להתבונן בנמל הע־תיק, בים־התיכון וגם לאכול. המקום אינו מגודר וצריך לפקוח־עין על יל־דים.

את אפולוניה לא חפרו עדין באופן יסודי. היחידים שעושים זאת הם גנ־בי עתיקות, המגיעים עם טוריות ומג־לי־מתכות ובוזזים את האוצרות. את הסימנים שלהם גילינו בשטח.

תל־מיכל, ממש מתחת לאף

שלושה ק"מ דרומית לסידני־עלי. מגיעים לשם דרך רחוב וינגייט, מרכז הרצליה פיתוח, דרך בתי המלון לחניון של חוף הנכים. אפשר גם מכיוון תל־אביב, ממלון מנדרין לדרך עפר, המכונה "דרך בורמה" בפי נהגי מוניות, המנצלים אותה לחמוק מהפקקים של שעות הלחץ. מי שמגיע מצומת הרצליה ונוסע מערבה, יכנס שמאלה ברחוב יהושע בן־נון ואחר כך ימינה אל דרך העפר המוליכה לחוף הנכים.

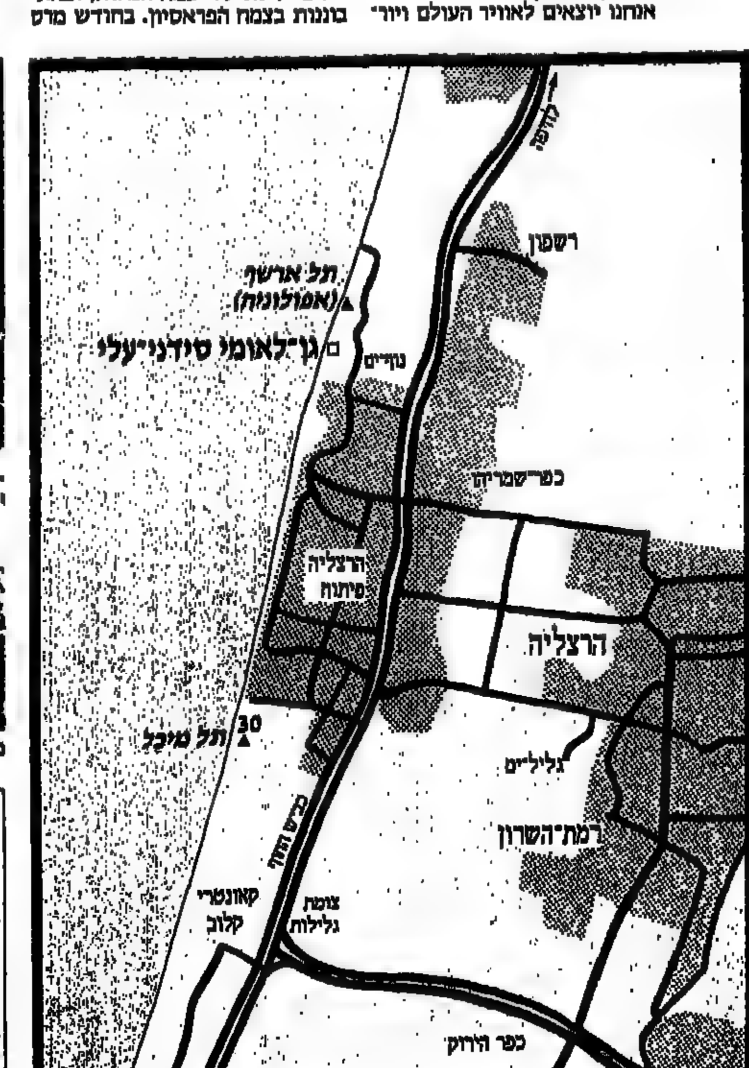
אפשר לחנות בחניון ולהמשיך ברגל, או להמשיך ברכב בדרך עפר העולה מהחניון דרומה־מערבה אל גבעה. דרך העפר נמשכת דרומה עד סמוך לתל מיכל. תגלית ארכיאולוגית לרבים מהגולשים בחוף הסמוך, למעיפי העפיפונים בין החוליות, ולבני תשחורת המאיצים את אופנועיהם.

בחפירות שנעשו בשנים 1978־1982 נחשפו שני שלבי ישוב מתקופה ההלניסטית. בשלב השני נמצא מבנה שימש כנראה קסרקטין. נתגלו שרידי ישוב מאוחרים יותר מהתקופה הרומית הקדומה, הביזנטית והערבית הקדומה. מתחת לשכבות אלו יש עדות לקיום מבנים גדולים, אולי מצודות מהתקופה ההלניסטית והפרסית. יש שם באיזור מערכת חומות ומיצד רומי. שרידי בתים וחומות. בסיס ששימש מגדל השולט על הסביבה, או אולי מגדלור. אסמים מהתקופה הפרסית, ששימשו את הפיניקים. ברדיוס של כמה מאות מטרים נמצאים אתרי פולחן. גת מהתקופה ההלניסטית, עם משטח דריכה, בריכת שיקוע ובור איסוף - הוכחה ניצחת שמשהו קרה כאן לפני שהוקם איזור התעשיה של הרצליה ובוזזי הזיפזיף עטו על האתר. בטווח יריקה ממש מהרצליה־פיתוח מסמנות אבנים מלבניות המצאותו של בית־קברות של חיילים פרסים.

תל מיכל. 30 מטר מעל פני הים. אתר שאינו מוזכר בספרי הטיולים. זה לא פאטה־מורגנה. ממש מתחת לאף.

מה שנותר מאפולוניה: שרידיו של נמל ביזנטי.

מידע

• לאפולוניה – מכביש החוף, פונים מערבה בצומת כפר־שמריהו, או בצומת נוף־ים, ונוסעים עד מסגד סידני־עלי.

• מקום לסופשבוע
אכדיה – 052־556677; דניאל – 052־559162; השרון – 052־70777; מלונות עממים ופנסיונים: אשל – 052־77431; הרצליה הויטס – 052־558144; צימברג – 052־72179; מיטלמן – 052־72544.

• תחנות דלק
כל תחנות הדלק בכביש החוף, ליד צומת הרצליה, פתוחות בשבת. כן פתוחות בשבת תחנת דלק בנווה אמירים ובמיחלף נתניה־דרום.

• חירום: משטרת הרצליה: 100 או 052־558555 מ.ד.א הרצליה: 101 או 052־541333

• מסעדה:
כל המסעדות בככר־השרון, המרכז המסחרי של הרצליה־פיתוח, פתוחות בשבת. מסעדות אירופאיות, מזרחיות, למזון מהיר, בתי־קפה וגלידריות. מקום בכיף.

• במוזיאון הרצליה מציגים עכשיו מיצירותיו של אוזיאש הופשטטר. רחוב הלפטון, 052־551011

שטח פרטי

מרדכי וירשובסקי

חבר כנסת („שינוי")

עלה בגיל 9 מגרמניה, בן 55, נשוי ואב לשני בנים (24, 19), גר בדירת 4 חדרים, ברחוב ברנשטיין בתל־אביב.

מרדכי וירשובסקי: משתעמם גם מנאומים של עצמי

אף פעם לא הייתי „ייקה" קלאסי. נולדתי אמנם בגרמניה, אבל לאם פולניה ולאב רוסי. את מרבית חינוכי קיבלתי בארץ. כשעליתי, הילדים התייחסו אלי כאל עולה וייקה. אמא כפתה עלי ללבוש את הבגדים שהביאה מגרמניה וצחקו גם מהבגדים שלי. אבל אני מסתגל די מהר, אהבתי את המציאות הישראלית של משחק ברחוב, במגרשים ריקים, ויחס של זלזול טוטאלי למסגרות הלימוד. מהר מאד הפכתי לחלק מזה. וכעבור זמן מה הגיע גל חדש של עליה, ילדים מרומניה ובולגריה והילדים, כולל אני, התלבשנו עליהם.

לקריאה ולמוסיקה אני זקוק כמו למזון ושינה. זה יותר מהנאה, זה צורך נפשי. אילו הייתי צריך לוותר על מוסיקה וקריאה ולעסוק רק בדברים אחרים הייתי מתפורר כאנוש. אין לי שום כשרון ביצועי למוסיקה. אני מאזין פיזי טוב. מה אני אוהב הרבה. היוצר הגדול ביותר שחי במין האנושי היה, לדעתי, בטהובן, אוניברסלי, מחדש, תמיד רלוונטי, בעל עצמה שאין שני לו. אבל מוסיקה זה אוקינוס כל כך גדול ואפשר למצוא עניין כמעט בכל אחד מהקומפוזיטורים הגדולים. יש רק שלושה סוגי מוסיקה שאינני מסוגל לשמוע – מוסיקה צוענית, חזנות ושירים נפוליטניים. זה רגשנות ללא כל ביקורת אמנותית; כמקום מעדן מגישים לך את המוכר לבד. זה עולה לי על העצבים. הצפיה בטלוויזיה לא גורעת שניה אחת מזמן הקריאה וההאזנה למוסיקה. כשאני יכול, אני צופה. זה חלק מהחיים. יש תכניות מעניינות והרבה תכניות גרועות. לפעמים אני מסתכל רק כדי לראות עד כמה אפשר לעשות סרטים גרועים, למשל „בשוק הוליבוד". זה כל כך רע, סטראוטיפי. ממש שעשוע מזוכיסטי.

אני לא מאלה שמקפצים באיזו בריכה בשש בבוקר. בלילה אני קורא עד מאוחר. הרבה ספרים על מוסיקה ומוסיקאים, רומנים, ביאוגרפיות. לא של פוליטיקאים כי ברוך כלל האגו שלהם מכסה כל עניין אנושי. מדי פעם קורא מדע בדיוני. מעניין אותי איך אנשים רואים את הסוציולוגיה והפסיכולוגיה של החברה בעתיד. מדי פעם אני חוזר לספרות הקלאסית כי אני מניח שמה שקראתי בצעירותי רצוי לקרוא שנית. הבא בתור – „מנזר פרמה" של סטנדל. בגרמנית אני קורא הכי מהר. אוהב את גינטר גראס אם כי בספריו האחרונים הסגנון הסתבך עד כדי כך

> כשיש פקק תנועה ורואים שוטר, אומרים – נו, כמובן, כשיש שוטר תמיד יש פקק. אם אין שוטר אומרים – נו, כמובן, כשצריך אותם הם אינם.

באיזו שפה אתה סופר? כשאני מקבל – בגרמנית (יותר מהר), כשצריך לתת – בעברית.

מה החסרון הבולט שלך? אני יקישן מדי, לפעמים מגיע למסקנות מהר מדי. לפעמים, בדרך רצון להוציא חכמה טובה, אני פוגע באנשים ואת הנעשה אין להשיב.

מה מרגיז אותך? אנשים החושבים שאורחות חייהם ואמונתם היא הנכונה ושלי לא נכונה ומנסים לכפות עלי, גם במקל נועם. יש לי הצעה לאן הם יכולים לדחוף את מקלות הנועם האלה.

מה מעליב אותך? כשאני מרגיש שהזולת מזלזל בי.

מה משעמם אותך? מרבית הנאומים, כולל חלק מהנאומים של עצמי.

מה אתה מתעב? פחדנים פוליטיים שלא אומרים בפומבי את דעותיהם ובנסדרון לוחשים לך – בעצם אתה צודק. מתעב חוסר יושר. אינטלקטואלי ואחר. ובעיקר את התדמיתים שמסתתרים מאחוריהם.

מה ישראלי בעיניך? כשיש פקק תנועה ורואים שוטר, אומרים – נו, כמובן, כשיש שוטר תמיד יש פקק. אם אין שוטר אומרים – נו, כמובן, כשצריך אותם הם אינם.

מה אתה שונא בארץ? את אלה שרוצים לקחת לנו את הארץ בהצהרות של אהבת א"י. עכשיו פטריוט זה אדם שמוכן להילחם על הר הבית ולוותר על המדינה.

מה העיסוק החביב עליך? לשמוע קומפלימנטים על עצמי והשמצות על יריבי.

מה המאכל האהוב עליך? מרקים, פורל כמעט בכל הצורות, ואף פעם לא אדחה סטייק טוב, ולא חשוב מה צבעו.

מה אתה שונא לעשות? לשבת בישיבות שאין בהן טעם אבל מוכרחים. לנסוע לחוג בית, שעתיים מת"א, למצוא שם 8 אנשים שמתברר שכולם כבר חברים במפלגה אחרת ויושב שם אחד שיש לו רק דבר אחד בראש – הספקת נשק לניקארגואה ועל זה הוא שואל כל הערב.

באיזה ספורט אתה עוסק? הסקת מסקנות. פעם שיחקתי פוקר.

מה זכרון הילדות החזק שלך? אחרי שלמדתי לקרוא ופתאום ראיתי את השלטים - הכניסה ליהודים אסורה – על כל מיני מקומות שהיו „שלי", כמו הגן הציבורי.

מי החברים שלך? חלקם מהאוניברסיטה וחלקם מהגימנסיה.

איזה ספר אתה קורא עכשיו? „לינקולן" של גור וידאל.

איזה נוף אתה אוהב? הטבע, אחרי 5 דקות, משעמם אותי. אוהב לטייל בערים עתיקות, לראות בני אדם, תנועה, חנויות, להרגיש תרבות מסויימת.

מה עוד אתה רוצה ללמוד? תולדות המוסיקה באופן יותר יסודי.

איך היית „מרכיב" אשה יפה? מעדיף רזה על שמנה, שחורה על בהירה וצריך שבעיניים יהיה מבט שהוא גם נשי וגם אנושי. וחיוך מלבב. תופעת הטבע היפה ביותר זה אשה יפה.

מי משחקניות הקולנוע יפה בעיניך? בשעתו הייתי מאוהב בריטה הייוורט והואיל והסרטים לא משתנים היא עדיין אשה יפהפיה.

מה אתה רוצה להיות כשתגדל? ילד בחופש הגדול.

שזה גורע מהתענוג. אוהב את זיגפריד לנץ. לא מתלהב במיוחד מהיינריך בל. את תומס מאן אני אוהב בסביבה הטבעית שלו, „בית בודנברוק" ו„הר הקסמים", לשמל. לא ב„יוסף ואחיו", שם הוא מעמיס רבר זר לחלוטין על ספר בראשית, שבעיני הוא הספר הטוב והחשוב ביותר שנכתב בעם היהודי. מספר אני רוצה קודם כל חוויה אמנותית אמיתית, וזה לא קורה לעתים קרובות. צריך לקרוא הרבה ספרים כדי להגיע ל„מאה שנות בדידות" של מרקס או „זורבה" של קזנצ'קיס. מעניין אותי מה שנכתב בארץ. לא שאני כל כך מתפעל ממה שנכתב אבל זה לא משנה. מתי יכתבו הספרים הטובים. הספרים שהשפיעו עלי בילד ואולי חיים בתוכי יותר מכל דבר אחר, הם ספריו של אריך קסטנר. ביחוד התפיסה שלו על מוסר והשיבותה של הגינות בבני אדם.

לנכות שלי היתה השפעה רבה על חיי. החל מגיל ילדות, בייחוד פה בארץ. כשבא אדם מוגבל או שמרחמים עליו יתר על המידה או שלועגים ומזלזלים בו, וזה טבעי. תמיד הייתי צריך להוכיח שאני בסדר. עקב מצבי לא שירתתי בצבא ולכן התנדבתי, במלחמת השחרור, לעבודה בלשכת גיוס. יכול להיות שחלק מהרצון שלי לעסוק בענייני ציבור נובע מהעובדה שבחלק החשוב ביותר לא יכולתי לתת מה שאחרים נתנו. כל חיי המקצועיים עברתי בשירות הציבור וראיתי בזה שליחות. אני מרגיש שכמעט אין מוגבלות שצריכה למנוע מאדם לחיות חיים שלמים אם הוא רוצה בכך. ניסיתי לחיות עם המיגבלות שלי כמו שאר בני האדם. זה תמיד היה מאמץ נוסף שוודאי משפיע על האופי, אפילו אם אני לא מרגיש בזה אלא ידידי ויריבי.

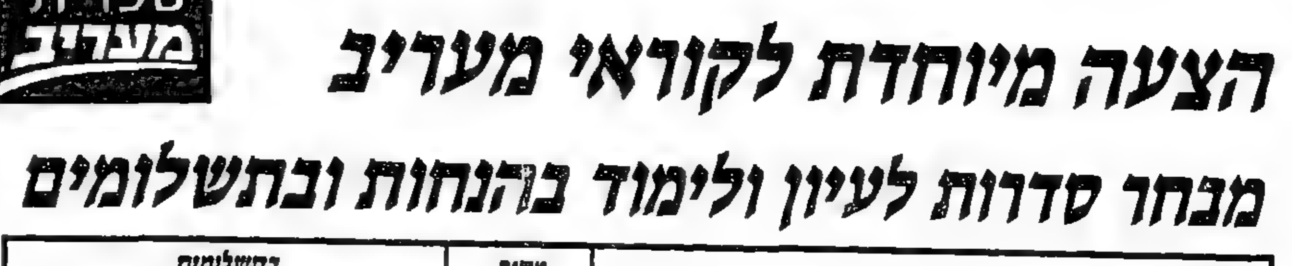
בחיים הפוליטיים אני מרגיש שליחות לייצג עקרונות שאני מאמין בהם. אני מאמין שהחברה צריכה לאפשר לכל אדם לפתח את כישוריו וכישרונותיו באופן מלא, ולהיות לפי אמונתו מבלי לפגוע בזולת. לא תמיד נעים להיות במיעוט, אבל השאלה היא מה המחיר הנדרש כדי להצטרף לרוב. התכניה היא לומר - בזה אני מאמין, אפילו נגד כל העולם. אנו כולם

> במלחמת לבנון, בהתחלה, התייחסו אלי כאל חולה איידס. אחרי ששה שבועות של בידוד מוחלט התחילו לומר – צדקת, המלחמה הזאת היא אסון.

אוהבים פיצה, גם אני חייב לאכול, אפילו אם אני שונא פיצה! נכון, יש רגעים שזה מתסכל ומעייף. אבל לפעמים יש גם פיצוי, כשאחרי תקופה של תחושת מיעוט אתה הופך לרוב. כמו למשל במלחמת לבנון. בהתחלה התייחסו אלי כאל חולה איידס. אחרי 6 שבועות של בידוד מוחלט התחילו לומר - צדקת, המלחמה הזאת היא אסון. לא נרחפתי לפוליטיקה. ראיתי שזה שדה פעולה שגם אהנה ממנו וגם אוכל לתרום בו לחברה. ולמרות רגעי התיסכול, בסך הכל אני נהנה וזה נותן לי המון. ההרגשה שאני נאבק למען עקרונות שאני מאמין בהם נותנת לי תחושה טובה גם כשאינני מגיע ליעדים. המאבק עצמו נותן הרגשה ספוקים משהו. ואני גם נהנה מהפירסום, נהנה שמקשיבים לדברי. החשיפה והפצת האגו זה דבר שאני אוהב אותו.

קשה להתנתק בבית מהפוליטיקה. שומע משהו בחדשות או מצלצלים חברים ומעוררים ענין שצריך לטפל בו ורוצים להיות בענינים ואי אפשר לומר – אני עובד קשה כל היום אז מחוץ לשעות העבודה אני אדם חופשי. במפלגה קטנה העבודה נופלת על מספר קטן של אנשים. זה להיות תחנת מנן דור אחים, כלי תורנויות, אלא רק אני עצמי וזה דבר שמאד שוחק. כשאפשר, אני אוהב לשבת בבית. כמעט שלא הולך לקונצרטים כי אני מתעצבן בהם; מיטב לשבת בבית ולהאזין בדיוק ליצירה שאני רוצה בביצוע שאני רוצה, בלי האינפרנו של השעולים ההסטריים ותערוכת הפרצופים המשועממים מסביב. לפעמים הולכים לתיאטרון. כשההצגה טובה אומרים – זה לא בסדר שלא הולכים יותר. כשההצגה מפוקששת נשבעים להיגמל לגמרי. לסרטים יוצאים מעט. מעדיף לראות סרטים בבית. מדי פעם מחזות שקספיריים, סרטי עלילה ומדע בדיוני. לא פורנוגרפיה מפני שזה משעמם, כמו לראות רכבת נוסעת כל הזמן. ובכלל, דברים שאני יכול לעשות לבד אני לא צריך לראות אצל אחרים.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: שמואל רחמני

הצעה מיוחדת לקוראי מעריב

מבחר סדרות לעיון ולימוד בהנחות ובתשלומים

		מחיר קטלוגי	בתשלומים		
			מס' תשלומים	כל תשלום	סה"כ
.1	אנציקלופדיה בריטניקה לנוער – 16 כר'	310.00	5	55.00	275.00
.2	אנציקלופדיה אביב – 10 כר' מושלמת ומעודכנת	242.00	5	40.00	200.00
.3	אנציקלופדיה חדוות הדעת – 10 כר'	238.00	5	35.00	175.00
.4	תנ"ך קאסוטו רגיל – 15 כר'	265.00	5	46.00	230.00
.5	אנציקלופדיה צה"ל בחילו – 18 כר'	287.00	5	45.00	225.00
.6	אנציקלופדיה עולם חדש – 11 כר'	287.00	5	36.00	180.00
.7	אנציקלופדיה לבישול ואפיה – 16 כר'	382.00	5	52.00	260.00
.8	מלון עברי־עברי – אבן שושן – 4 כר'	145.80	5	24.00	120.00
.9	אנציקלופדיה לבריאות הילד – ד"ר עוזי ברוק – 3 כר'	65.30	2	25.00	50.00
.10	מלון צרפתי־עברי; עברי־צרפתי – 6 כר'	135.50	5	22.00	110.00
.11	מלון שכטר: עברי־אנגלי; אנגלי־עברי – 6 כר'	175.00	5	28.00	140.00
.12	מלון מגידו: עברי־אנגלי; אנגלי־עברי – 3 כר'	110.00	5	16.00	80.00
.13	קאמוס – מלון לערבית מדוברת – ד"ר י. דנה	16.00	–	–	12.00
.14	קונקורדנציה לתנ"ך – אבן־שושן, מהדורה מיוחדת – 3 כר'	79.00	5	12.00	60.00
.15	סידרת טיים־לייף – 50 כר' *	1000.00	5	135.00	675.00
.16	מוסיקה בכל הזמנים – ג'יימס גלוויי – 2 כר'	49.70	–	–	36.00
.17	מדריך למטייל באירופה – 3 כר'	35.30	–	–	29.00
.18	מדריך מעריב לארה"ב – 3 כר'	35.30	–	–	29.00
.19	עולם התנ"ך – הופיעו עד היום 6 ספרים	192.00	5	32.00	160.00
.20	אנציקלופדיה היות־הבר – 3 כר'	150.00	5	21.00	105.00
.21	אנציקלופדיה רפואית למשפחה – 10 כר'	377.00	5	72.00	360.00
.22	אנציקלופדיה להתנהגות האדם – 12 כר'	243.00	5	48.00	240.00
.23	התקופות הגדולות בהיסטוריה של ארץ־ישראל – 12 כר'	275.00	5	50.00	250.00
.24	אטלס כרטא לבתי־הספר	48.30	2	18	36.00
.25	מלון אלקלעי: עברי־אנגלי; אנגלי־עברי – 3 כר'	120.00	5	20.00	100.00

המשלם במזומן יקבל הנחה נוספת של 10% על המחיר המצוין בעמודת התשלומים.
המבצע בתוקף עד 30.3.1986 או עד שיאזל המלאי.

* מסידרת טיים־לייף אפשר לרכוש ספרים בודדים במחיר של 20 ש"ח לספר.

מחזיקי כרטיסי אשראי: ישראכרט, ויזה, דיינרס, יכולים להזמין בטלפון.

להזמנות בטלפון 24 שעות ביממה־חי"ג

שרות פון 38 38 38 "03

תלוש הזמנה

לכבוד **ספרית מעריב**
ת"ד 20208, תל־אביב 201־61

נא לשלוח אלי את הסדרות האלה: (סמן ב־x)

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12 ☐ 13 ☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18 ☐ 19 ☐ 20 ☐
21 ☐ 22 ☐ 23 ☐ 24 ☐ 25 ☐

רצ"ב.................. המחאות ע"ס כולל של.................. ש"ח, לפקודת ספרית מעריב.
שם.................. מס' ת"ז..................
כתובת..................
.... מיקוד ....
טלפון.................. תאריך.................. חתימה..................

שיפודים

משהו:
סוף סוף קיבלה ישראל את דו"ח ראס בוקרה פיל מישמייש

שעשועון הגיון

הבט נא היטב בתמונות וענה על השאלות:

האנשים בבניין שמצד שמאל החליטו לקצץ בהוצאותיהם. כמה תוספת יצטרכו לשלם על־כך האנשים שבבתים מצד ימין?

האנשים שבבניין מצד שמאל דנים בהורדת שכרם. בסוף הדיון, בכמה יעלה שכרם?

האנשים בבתים בצד ימין עובדים קשה. בסוף החודש, כמה מהם יצטערו שהם הולכים בדרך הרעה הזו?

כל מיני דברים טפשיים עושים את החיים לעליזים

בעתון התפרסמו לאחרונה כל מיני דברים מצחיקים כאלה, חה, חה. היה כתוב שבפתיחה חגיגית של תחנת טלוויזיה סורית חרשה הבטיח הנואם לקצץ את כל היהודים לגזרים בסכין בקתב, חה, חה. זה מאוד משעשע, לדעתי, התבטאויות לא שיגרתיות כאלו. ממש צחוק. הנה, למשל, איש אחד נשבע ללכת עד פיסגת האוורסט על הידיים. בטלוויזיה הראו אדם שיש לו בבית מוזיאון לאשליות אופטיות, ובחצר שלו הראו קוביה בלתי־אפשרית בנויה מבולי־עץ, ממש ביזור. מהנדס אחד יצא בהכרזה שיש לו מטוס שעובד על מים ואפילו על שתן. כל זה היה בעיתון. קטעים. במצרים פירסמו תסריט איך יבוא חורבנה של ישראל, שצבאות ערב יכבשו את כל המדינה, ואחר כך, בגלל פרווקציה של התושבים הנותרים, יכבשו גם אותם. צחוק לא רגיל. דברים מאוד על הכיפאק מפרסמים בעיתונים. זה אולי לא הכי רציני, אבל אני אוהב את השטויות הקלילות האלו. חה חה.

מורא הר הבית

המראיין בטלוויזיה שלף את השאלה לקיסינג'ר: האם מלחמת עולם שלישית תפרוץ בגללל סיכסוכים כמדינות קטנות? הר הבית, למשל?

„אני לא חושב שהר־הבית יכול להיות גורם למלחמת עולם", אמר קיסינג'ר בלי להבין את הנזק שהוא גורם כדבריו.

„אם כך לא תהיה מלחמת עולם בגלל הר־הבית?" התאכזב המראיין.

„לא". סבר קיסינג'ר בעקשנות

לרגע נדמה היה שעבודה חינוכית ממושכת יורדת לחור של הביוב, אבל אז באו עתוני יום ששי ותיקנו. הובטח שוב כי:

1. הנסיון לתפילות פרווקטיוויות בשפה פרווקטיווית בהר הבית הוא מירשם בטוח (מקיף) לג'יהאד של עשרה מיליארד מוסלמים.

2. ביקורי חברי כנסת פרווקטיוויים בהר הבית תביא להתחממות. פיזיקאים חישבו ומצאו שהתחממות יתר גורמת לביקוע אטום המימן, האנרגיה המשתחררת גורמת לתגובת שרשרת (זה הכל פיזיקה, לא המצאה שלנו), וסידרת הפיצוצים הגרעיניים שתתרחש כתוצאה מכך, תשמיד את תושבי כדור־הארץ, והנותרים יכחדו בגלל ענן האפר שיכסה את אור השמש. זה כבר קרה לדינוזאורים, ועם דברים כאלה רק מטורפים גמורים משחקים.

3. אלייך גבירתי. אלה המאמינים באמונות תפלות עולים להתפלל בהר־הבית. אבל האם ידוע לך שתפילה של יהודי בהר הבית תגרום לבעלך להפסיק לאהוב אותך? האם תסכימי שבגלל קומץ הוזים בהקיץ יהיו במשפחתך מקרים של הפלות לא רצויות, חולי־מעיים ומיגרנות? אנחנו לא רוצים סתם לזרוע בהלה, אבל, בת ישראל, מינעי תפילה בהר־הבית אם ברצונך לחיות עד מחר בבוקר.

פינת השלולית

בלב השלולית המלוכלכת ביותר בממלכה, ולכן גם החשובה ביותר בממלכה, ישב צפרדע אחד גדול ורב־עצמה במידה מסויימת. רבים שיחרו למוצא פיו. קירקוריו זכו לתשואות כדברי חכמה. טלפון אחד שלו היה מזיז עניינים שאי אפשר להזיז בשום אופן, ומי שרצה להפגש איתו מעולם לא הצליח לקבל מועד לפגישה.

גבוה גבוה הוא ישב. פתאום באה נסיכה. יש עכשיו עוד פרק לסיפור:

נסיכה אחת קטנה ומעצבנת ממלאה לו את כל היום ואת כל הלילה, והוא אף פעם לא מצליח לקבל מועד לפגישה איתה.

מאיר עוזיאל

"קברן" בצמרת

(המשך מעמוד 20)

המפד"ל משום שהתייאש מהנהגתה. לכן החליט שאסור לו להתקרב יותר מדי אל המנגנון, או להתחכך עם העסקנה הותיקה, שהובילו את המפלגה אל עברי פי פחת.

צבי ברנשטיין, מבקר המפלגה ומי שהיה מזכיר המפד"ל, הוא אחד המתנגדים הגדולים לדרכו של פריבס. הוא לא הכיר קודם את האיש, אולם מאז שהחלה הוועדה שלו לעבור, לא חוסך ממנה ברנשטיין את שבט ביקורתו. זו "ועדה קרואה" של המפד"ל, הוא אומר, ותוקף אותה בחריפות כמעט כל שבוע "בקצה העט" – טורו הקבוע ביומון המפלגה "הצופה". וכך הוא כותב, בין השאר: "פריבס חושב שכדי להרחיב את שורות המפד"ל צריך להנמיך את הפרופיל של המפד"ל, כי המלה מפד"ל גורמת חלחלה אצל אנשים. ולכן הוועדה שלו מעלימה את המפד"ל ומסתתרת מאחורי השם 'התנועה הדתית־לאומית'.

"בכינוס שהיה בירושלים וגם בחוברת 'נעלה' שחולקה לחברים – המלה מפד"ל אינה מופיעה. טריפה, פסולה. הם גם לא רוצים לשתף את אנשי המפד"ל בהכנות ובאירגון המיפקד. הקסטל פסול בעיניהם. אמרתי לפריבס: מדוע אתה משקיע כספים באנשים מהחוץ, יש כאן בקסטל אנשים טובים שיכולים לעזור לך. סביר לי שאין לו טענות כלפי, אבל אם יפנה לקסטל זה יהיה אסון לתנועה. כל האנשים שקוראים להם תוקים – בקנתן, ובולון המר – או שהשתטחו על ספת הפסיכיאטר, או שהתכופפו כדי לקבל מלקות. ואיש מהם אינו מעז לפצות פה ולמחות"...

כאילו לא די בזה, חיבר פריבס חוקת בחירות שעשתה לחלק מן הצמרת המפד"לית שחור בעיניים. יחד עם חבריו לוועדה, בעיקר בעזרת עו"ד ליפא מאיר, הוא הפך על פיה את שיטת הבחירות. השינוי המרחיק לכת ביותר הוא שהבוחר אינו יכול לבחור ביותר מ־30 אחוז של המועמדים באזור הבחירה שלו. בכך רוצה פריבס למנוע את השתלטות הרוב על המיעוטים ולהעניק למיעוט את זכויותיו, שנמנעו ממנו כל השנים.

הוא אומר: "כשעיינתי בתוקות הקודמות של המפד"ל חשבתי שאני לא מאמין למראה עיני. הלכתי לספריה באוניברסיטה וקראתי שם שהשיטה, שהיתה נהוגה עד היום במפד"ל, היא מהגרועות בעולם". אבל העסקנים חובשי הכיפות הסרוגות לעולם אינם אומרים נואש. מאז אושרה התוקה התרגשה בגעטורות המפלגה ולא כהתלהבות גדולה, אבל איש לא העיז לדבר נגד...) מושקעים מאמצים גדולים לפצח את נוסחת השליש. השמועות אומרות שנשכרו גם שירותיו של מחשב שינסה לשבור את "תוקת פריבס". פריבס מודע למצב והוא מחייך.

הוא מאד ריכוזי בניהול הוועדה. כל דבר צריך לעבור דרכו, הוא מאשר כל מודעה או כרוז. גם את הג'ינגלים, המשודרים ללא הרף ברדיו, הקוראים לחברי הפועל־המזרחי להתפקד, בין תשדיר של שוקולד לפירסומת של מיונז. בדרך־כלל יש לו הערות והוא מבקש לשנות. דיבורו יבש, אך משכנע בטיעוניו. הוא ענייני, לעתים להחריד, קפדן בכל, מדקדק בקטנות, אינו תר אחר גינונים של כבוד, חרוץ ביותר ועובד מבוקר עד השעות הקטנות של הלילה.

מאז החל בעבודתו מופעלים עליו לחצים מכל הכיוונים. ח"כ אבנר שאקי טען נגדו שהוא מזוהה עם סיעת "למפנה" של בורג ובקנתן. ואילו ד"ר בורג בא אליו ימים אחרים לפני אישור התוקה וביקש ש"נוסחת השליש" תתוקן. "הלנו אתה או לצרינו?", זרק לעברו ראש המפד"ל, אך יו"ד ועדת המיפקד לא נבהל. השיטה לא שונתה. לחברי ועדתו, שלא אחת הוטרדו מן הלחצים הכבדים שהופעלו עליהם, אמר: "אני לא לחוץ, אני לוחץ על אחרים".

הוא יודע לנהל משא־ומתן. על כך יעידו אנשי מצ"ד, פורשי המפד"ל, ובראשם השר יוסקה שפירא וח"כ חיים דרוקמן. פריבס החליט להשיב בנים לגבולם, ומצ"ד היתה היעד העיקרי. הוא הופיע לפגישות עם ראשי התנועה וגם השתתף בישיבת מועצת מצ"ד, שהכריעה נגד השתתפות מצ"ד במיפקד המפד"ל. בוועדת פריבס אמרו נואש, אך היו"ר חייך ואמר: העניין עוד לא גמור. חלפו שבועיים ועוד כמה פגישות, לרבות נסיעה לביתו של ח"כ דרוקמן במרכז שפירא, וההחלטה שונתה. כעת מצ"ד בפנים.

אומר יוסקה שפירא: "הופעתו אצלנו שיכנעה את הציבור שהוא נטול פניות, ונתרצותו לא לאשר לקבוצות להשתלם, היוותה בסיס לאמון שנוצר ביננו, לכל אורך המגעים ראינו נחישות מצידו". והנן פורת מוסיף: "הוא עשה עלי רושם של אדם ישרדרך. ניכר בו שהוא פועל לשם שמים. צדק, צדק תרדוף בצדק. פריבס והוועדה שלו אינם אמורים או מתיימרים ליצוק תוכן חדש לתנועה. זה ייעשה על־ידי הציבור וההנהגה. אבל בכל מה שקשור לעיצוב כלי, שיוכל להיות חיובי וחדש, לא ניתן לעשות את הדברים טוב יותר מכפי שהוא עושה אותם".

בבחירות האחרונות לכנסת הי11 קיבלה המפד"ל קצת יותר מ־70 אלף קולות. פריבס מדבר על מאגר פוטנציאלי של רבע מליון בוחרים. אבל הוא יודע שהם לא יבואו אלא אם יוכחו בשינוי משמעותי של פני המפלגה, קרי ההנהגה. הוא בעד החלפת ההנהגה. עם ד"ר יוסף בורג כבר סיכם את מועד הפרישה, לא יאוחר מסוף חודש יוני השנה. שמות אחרים הוא לא מזכיר פומבית, אך נראה שלא היה מתנגד לפרישתם מן הזירה הפוליטית של זבולון המר והרב חיים דרוקמן. באחת הישיבות עם צמרת מצ"ד, כאשר חזרו וניסחו הדרישות לריענון צמרת המפד"ל, הטיח ישעיהו פריבס בנוכחים: ואתם צדיקים גמורים? אתם לבנים ורק שם הכל שחור? אני מוכן שילכו בורג והמר, אבל שגם במצ"ד ילך מי שאחראי לנפילת המפד"ל...

הרב דרוקמן התוויר לשמע הדברים, ויותר לא העלה את נושא החילופין בצמרת.

אבל גם פריבס לא נקי משגיאות. דרך הטיפול שלו בפרישת ד"ר בורג היתה מסורבלת, לא מקצועית מספיק, ולעתים נתקבל הרושם שאכן דימוי הוועדה שלו חשוב בעיניו מעל לכל. רק בכוח סמכותו הביא בסופו של דבר לפתרון מוסכם, אך לא לפני שהמפלגה התבזתה בפומבי פעם נוספת. ההקפדה שלו על כל פסיק אינה בהכרח חיובית. כך, למשל, מתעקש פריבס שלא לחלק טפסי מתפקד לכל דורש, אלא רק לפוקדים שהוועדה מינתה.

הביקורת נגד פריבס מטפטפת אט אט גם לאמצעי התקשורת. מצביעים על־כך שאין לו שורשים במפלגה, שהוא לא איש אירגון, שאין הוא מבין את הבעיות האמיתיות של הציבור הדתי, שהוא לא קורא נכון את המפה ומתלהב יותר מדי מדברים קטנים וחסרי משמעות. אבל פריבס ממשיך לחייך. הוא לא זקוק לסימפטיה של העסקונה המפד"לית. הוא גם מבין שהם לא יכולים לאהוב אותו נוכח התפקיד כפוי־הטובה שנטל על עצמו: בא אדם מחוץ למערכת ונוטל 700 אלף דולר מקופת המנגנון, כדי לארגן בחירות פנימיות, שסביר להניח כי יביאו לטיהורו של אותו מנגנון. איפה נשמע שפוליטיקאים משלמים עבור כריית הקבר הפוליטי של עצמם? או למה בעצם שיאהבו את הקברן?

ישעיהו פריבס הוא האיש הנכון במקום הנכון, אף שלא הוכיח עד כה תכונות מנהיגות. הוא גם לא דמות כריזמטית, ומשום כך לא הדביק את תומכי המפד"ל בהתלהבות או ברוח גדולה. אבל אלה שעובדים במחיצתו מרבים לשבח את תכונותיו האחרות. עו"ד ליפא מאיר אומר שאם יצליחו לשכנע את פריבס להישאר בפוליטיקה ולייצג את המפד"ל בכנסת או בממשלה, זה יהיה הישג עצום לתנועה. פריבס דבק בגירסתו שהוא תוזר למשרד עורכי־הדין שלו, אבל גם מודה שהוא ריאליסט. לכן, אינו יכול לומר כרגע מה יקרה אם החברים ילחצו עליו לקפוץ למים הפוליטיים העמוקים יותר. הניחוש שלי הוא שאם מיפקד המפד"ל לא ייכשל, פריבס לא ימהר להיעלם. מנהיג אולי לא יהיה. לכל היותר יתפוס מקום טוב באמצע הצמרת. נכון לעכשיו הוא שולל כל אפשרות ש"הקברן" יירש את אלה שעוד לסלק מן הבמה. פעם שמעו אותו אומר שהכנסת בשבילו היא כבוד קטן.

אבי בטלהיים

לי אין מבער, אתה יודע איפה, כמו לעסקנים

ראה אותך ברשימת המפד"ל לכנסת הי12?

עו"ד ישעיהו פריבס: "היתה ויש לי רתיעה מהחיים הפוליטיים על כל מה שכרוך בזה. ייתכן שזה קשור במידה מסויימת לסנוביות. צריך לראות בעסקנות מטרה בפני עצמה, או שמי שעוסק בזה חושב שהוא ייבנה על־ידי כך. שני הדברים לא קיימים אצלי. אין לי דחף כזה שמניע את רוב הפוליטיקאים. להם יש מין מבער, אתה יודע איפה, שדוחף אותם. לי אין. לא הלכתי לעסק הזה כדי לבנות לעצמי קריירה פוליטית: אני לא מאמין בדברים קדושים ובעקרונות. אינני מוכן להיכנס לפוליטיקה במצבה של התנועה היום. אעשה הכל כדי שהתנועה תשתקם ואחר־כך אשמח לחזור לעבודה שלי ואדע שעשיתי משהו טוב. לאחר מכן, כשאבוא לבית־הכנסת ויתנו לי עליה, אולי יגידו: אהה, זה פריבס של ועדת המיפקד, הוא בחור טוב".

– מה עושה לך התפקיד? איך אתה חי עם השררה?

"אני לא יודע אם תאמין לי אבל אני מרגיש שאני מכשיר. אני מרגיש שאנשים משתמשים בי. אני לא רואה את הכבוד ואני לא חש הרגשת שררה. כל אלה שמתקשרים אלי ללא הרף לא עושים זאת בגלל השררה שיש לי, אלא משום שהם צריכים ממני משהו".

– מהן דעותיך הפוליטיות?

"הן תואמות את הציונות־הדתית כמו שהיא צריכה לחיות. צריך לחיות בתוך העולם החילוני ולא בגטו, יחד עם העולם החילוני. זה הבסיס של הציונות־הדתית. אני לא מקבל הסתגרות. זו סכנה גדולה מאד ולא משנה אם מדובר בכיפה סרוגה או בכיפה שחורה. הגטו הוא גטו. והקצנה יוצרת הקצנה נגדית. כל צד חייב לאפשר לצד השני לחיות לפי הערכים שלו וכל אחד חייב לוותר על משהו. אני בהחלט בעד כשרות בצבא ובבתי־חולים כדי לאפשר חיים משותפים. אני משוכנע שצריך לאפשר לאדם דתי לשמור שבת, אבל זה לא אומר שאני צריך למנוע מאדם חילוני לא לשמור שבת. הקצנה דתית ולאומית הוכיחה עד היום שהיא משיגה רק דבר אחד: שבירת כלים.

"יש לנו בהחלט זכות הסטורית על כל חלקי ארץ־ישראל, אבל מאז ומעולם היהדות הדתית־הרבנית פתרה בעיות פוליטיות ולא הפכה אותן לגזירות משמים. מדינת ישראל היא בעיני ערך דתי, ואינני יודע אם הגאולה היא לא בעצם קוממת של המדינה. לגבי 'ייהרג ובל יעבור' הוא רק לגבי שלושה הדברים שההלכה מדברת עליהם: עבודה זרה, שפיכות דמים וגלוי עריות".

נטורי קרקע

משפחת מילר מפנסילווניה הם אמריקאים שורשיים, דור שביעי. אבל הם שונים. עמוס ט'. אשתו ושלושה־עשר ילדיהם, שייכים לכת „אמישי", שמעט מעולמם הסגור נחשף בסרט „העד". שמורת טבע אנושית של חוואים, שאינם מקבלים את המאה העשרים.

מאת חנוך ברטוב

בראייה ראשונה אין עינו של האורח הבלתי־חקלאי מגלה כמה נבדלת חוותו של עמוס ט'. מילר (ועוד כמאה כמותה, כולן של כת ה„אמיש") משאר החוות בחבל־ארץ חקלאי זה.

וצריך מיד להוסיף: אין הרבה אמריקנים בעלי ייחוס אמריקני ארוך יותר משל עמוס מילר ואשתו. בפנקס־רשומות, שמרת מילר מעיינת בו ליתר בטחון, כתוב שאבי־סבה התנחל על האדמה הזאת, באיזור קאלונה, לפני כמאה ושלושים שנה. אבל כבר אז ישבו כ־130 שנה באותו איזור בפנסילווניה, הידוע כארץ ה„דאטש" – כנראה שיבוש של „דייטש", או „דויטש", שכן מוצאה של הכת מגרמניה, וגרמנית היא עד היום הן ה„מאמע לשון" והן „לשון הקודש" שלהם.

ואין אמריקנים הרוחים באורח שלם ומוחלט כל־כך, ובמשך דורות רבים כל־כך, את כל מה שאנחנו נוטים לראות כמאפייניה של אמריקה. אין סימן לאמריקניזציה בחוותו של עמוס ט'. מילר, אמריקני כמעט מאתיים־וחמישים שנה.

בתיווכה של מכרה ותיקה של המשפחה, אף היא נצר לחוואים מן המערב התיכון, פתחה לי משפחת מילר את ביתה. בשיחה המרתקת נכחו גם אחרים משלושה־עשר ילדיהם (באוזני נלחש, שהארבעה־עשר כבר בדרך). הבת הבכירה מנהלת מכולת על אם הדרך, זהו עסק פרטי, ומשמש את החוואים. הגדול בילדים, שישבו בדירה במהלך השיחה, הוא בן שמונה־עשרה. הקטן – פחות מבן שנה. כולם קיימו את הכלל, „ילדים ראוי להם שיראו – אבל לא יישמעו". הגה לא השמיעו.

ובכן, מה שונה כאן?

אין חשמל, ואם אין חשמל – אין כל הנעה חשמלית, לא במשק ולא בבית, לא לבישול ולא למאור.

ואם אין חשמל – אין טלוויזיה. ואין רדיו. ואם כבר – גם לא עתונים. חוץ מאשר „עלוני התנועה" – מיני חוברות צנומות, ירחונים, אם אינני טועה.

זה הדבר הראשון שהעין צריכה היתה להבחין בו מרחוק – בכל החוות בסביבה. אין חשמל. אין אנטנות. גם אין טלפון, אם שכחתי להזכיר זאת. ואין טרקטורים. ואין מכוניות.

אז נתנו מסיירים בחווה, ובין השאר בסככה הרכב שורה של מרכבות שחורות, רתומות המשמשות לתובלה. וסוסים. כמה צמדים של סוסים בלגיים לעבודה וכמה צמדים של סוסים קלי־רגליים למרכבות.

והבית עצמו – לא, אין לומר, שיש כאן סימן כלשהו של דלות, או מצוקה, או סגפנות. אבל זה כאילו נכנסת (אני משער) לאחת ממרשבות הבארון לפני מאה שנים. אולי פחות. הרהיטים מעטים, ישנים, פשוטים. רק „בופט" עם מערכת־כלים אל אחד הקירות. ומכונת־תפירה ידנית של „זינגר", שילדה בת עשר ממשיכה לתפור עליה במהלך השיחה. אין תמונות על הקירות (נפשי יוצאת לצלם את פני האמריקניים־לעילא, העיניים הגרמניות האפורות, הזקן העגול, השפה העליונה המגולחת, את האשה, שאחרי שלושה־עשר ילדים היא צחה ונאה ושופעת

אנשי „אמיש" מתעלמים מהמאה העשרים. למעלה: מתוך הסרט „העד". למטה: חוואי טיפוסי עומדים מול העולם.

שלווה ורוך וספק אם כבר מלאו לה ארבעים, אבל עמוס מילר מחייך ואומר: „כמה שאתה רוצה. רק לא אותנו. לנו אסור להצטלם.") – ושני הבנים הגדולים, בן השמונה־עשרה ובן השבע־עשרה, כן, משהו חנוק מאוד בחוותם.

באיזה בית־ספר למדו? אני שואל את הבנים, ועונה האב. יש להם בית־ספר משלהם. באיזור כולו חיות כמאה משפחות. בדרך כלל מרובות־ילדים. לומדים שמונה שנים. המורות הן בוגרות בתי־הספר האלה, וזו כל השכלתן. בבית־הספר גם מתחילים ילדי ה„אמיש" ללמוד אנגלית.

בינם לבין עצמם אין בני משפחת מילר מדברים אנגלית, כי אם בלשונם המיוחדת, עגה דרום־גרמנית־שווייצית שהתמלאה בניבים אנגליים. גם גרמני מתקשה להבינה, וכשהם מדברים – לבקשתנו – לאט, נזכר אני מה ששמעתי פעם מהמחזאי השווייצי דירנמאט, שעם אחד מידידיו, משורר יידי, הוא מדבר שווייצרית והידיד עונה לו ביידיש.

ילדה כבת שלוש, השניה מלמטה, מדברת רק בעגה, אבל גם מבינה כבר קצת אנגלית. לא רע, אחרי מאתים וחמישים שנה...

אבל יש להם גם „לשון קודש". ספר התפילות והמזמורים הוא כולו גרמנית של ימי התגבשות הכת ועקירתה לאמריקה, לפני יותר ממאתים וחמישים שנה, ואותה הם ממשיכים להוריד בדבקות ובעקשנות (המוכרת אולי גם לנו...) מדור לדור. אין להם כנסיות. אין להם כמורה. מאה המשפחות של חבל קאלונה מאורגנות בשבע עדות. כל עדה בוחרת ברועיה הרוחניים. לתפילה הם מתכנסים אחת בשבועיים, בימי ראשון, בכל פעם בחווה אחרת, וזהו האירוע הרוחני והחברתי (כולל סעודה) המרכזי בחייהם. הגברים אינם משרתים בצבא. מסים הם משלמים. בלית ברירה.

ובמלים פשוטות ובוטות: הם דבקים בעקרון היסודי של מייסדי הכת – הם עומדים מול העולם. לא מקבלים אותו. וזהו זה. הם חיים בלי חשמל, בלי טלוויזיה, בלי קולנוע, בלי המאה העשרים.

צריך רק להוסיף, שמשפחת מילר נמנית עם „נטורי הקרתא" – „המסדר הישן" של הכת – ובאיזור ישנן עוד כפלים כמספר הזה מן הפחות מחמירים, עוד שבע־עשרה כנסיות מגונטיות של „המסדר החדש". אלה האחרונים מרשים לעצמם, למשל, צמיגים לאופני המרכבות, אפילו מיכון חקלאי, חס ושלום, רבים מהצעירים כבר נוהגים אפילו במכונית...

אז איך הם מתפרנסים?

לעמוס מילר רק מאה אקרים (בהשוואה ל־1400 של משפחת המינגווייי, משפחת חוואים, אצלם ביקרתי לא הרחק מחבל „אמיש", הסופר־ממוכנת־ומתועשת), ובגלל הקפדה על מחזור־זרעים, יגדל תירס רק על שליש מן השטח, על שליש יגדל חציר ועל שליש קיטניות. יבול התירס יהיה 3000 בושל (ולא 100 אלף), כל זה לשימוש עצמי לרפת, לדיר־החזירים ולסוסים. בשנה ימכור רק כעשר פרות חלבות וכ־100 חזירים. זה בערך היקף פעילותן של כל חוות ה„אמיש" באיזור.

אבל הם לא מכרו את עצמם לבנקים. אין להם משכנתא. לא רוחני – ולא כספי. הם חיים כמו אבות־אבותיהם. על־פי הספר. בצניעות, בלי חובות, מתוך אמונה.

ואין בבית יותר מספר אחד. הזמן קצר, והעבודה מרובה. הנוער נפגש בימי ראשון, בערב, לשירה בציבור, ואת הזיווגים – מספרים ההורים בפשטות באוזני ילדיהם – מסדרים ההורים. הם יודעים מה טוב לילדים. כשיגדלו – יקימו חוות משלהם וההורים יעברו לבית הקטן מאחור, כמו הוריה של הגברת מילר היום. ככה זה.

וכשצריך באורח דחוף לטלפן – יש טלפון אצל שכנים שמחוץ לכת. וכשצריך לנסוע רחוק, כגון להלוויה של קרוב־משפחה – מותר. הכל על־פי הדין. ריגם של אמריקנים מושרשים אלה, חקלאים מעולים, היפוכה של אמריקה. נטורי קרקע. ■

אופנה

בייגלה זהב

הקישוטים של הבגדים עושים את האופנה. מחרוזות פנינים מפלסטיק, עניבות בד, צמידים מפח, עגילים בגודל של צלחת. הכל הולך. וכמה שיותר צבעוני – יותר טוב. רק חבל שאצלנו, הצעצועים האלה עולים הרבה מעבר לשוויים האמיתי.

מאת יהודית חנוך

"עקאלים" מצופים באריג ומקושטים באבנים מבריקות. לשים על הצוואר ועל הראש.

אם הסופר הצרפתי גי דה־מופאסאן היה חי היום, ספק אם היה כותב את סיפורו "המחרוזת", על בת־הסובים העניה, ששאלה מחברתה העשירה מחרוזת־פנינים כדי להרשים את האורחים בנשף מפואר, איבדה אותה ועבדה בפרך שנים רבות כדי להחזיר את האבידה – שלא היתה אלא חיקוי מוצלח לפנינים.

העדיים של 1986 אפילו לא מתיימרים להיראות כמו אמיתיים. להיפך, הם עשויים כך שיראו ממרחק של עשרים מטרים, שהם עשויים פח, פלסטיק, נוצות, זכוכית.

אם יש לכם ערימה קטנה של 14־18 קאראטים מזהב, שתקועות בהם אבנים טובות ומלוטשות, אין כל סיבה שלא תמשיכו לענוד אותם, אלא אם כן אתם חושבים שיותר בטוח להחביא אותם ב"פריזר", בין העופות והבשר.

אולי מה שהביא לאופנה את מטל העדיים המלאכותיים, הוא הסכנה שבהצגה פומבית של עדיים אמיתיים. אבל לא רק הפשע הגואה הביא לעולם את העדיים החדשים. גם האופנה תובעת עדיים גדולים ומרשימים, שעושים רושם אפילו מרחוק. כדי ליצור רושם מותז כזה בזהב או בפנינים, צריך לענוד לפחות חצי קילוגרם על הצוואר או הכתפיים. לכן עונדים את כל הפח הזה, ואז הראש שקט וגם אופנתי.

בחורף 86' נראה הרבה שרשראות זהב ופנינים. בית שאנל, שהיה חלוץ העדיים המלאכותיים, בימים שאף אשה שכבדה את עצמה לא העיזה לענוד משהו שלא נמדד בקאראטים הוא שהביא לנו את השילוב של שרשרת זהב ומחרוזות פנינים, חצי־חצי, מתוכרות ביותר.

פנינים מלאכותיות הולכות טוב מאוד גם במחרוזת אחת, מה שיותר ארוכה, רצוי, עד למתניים ושתהיינה גדולות. כבר מרחוק אפשר לראות שהן עשויות פלסטיק ושאף פעם לא היו בתוך הים.

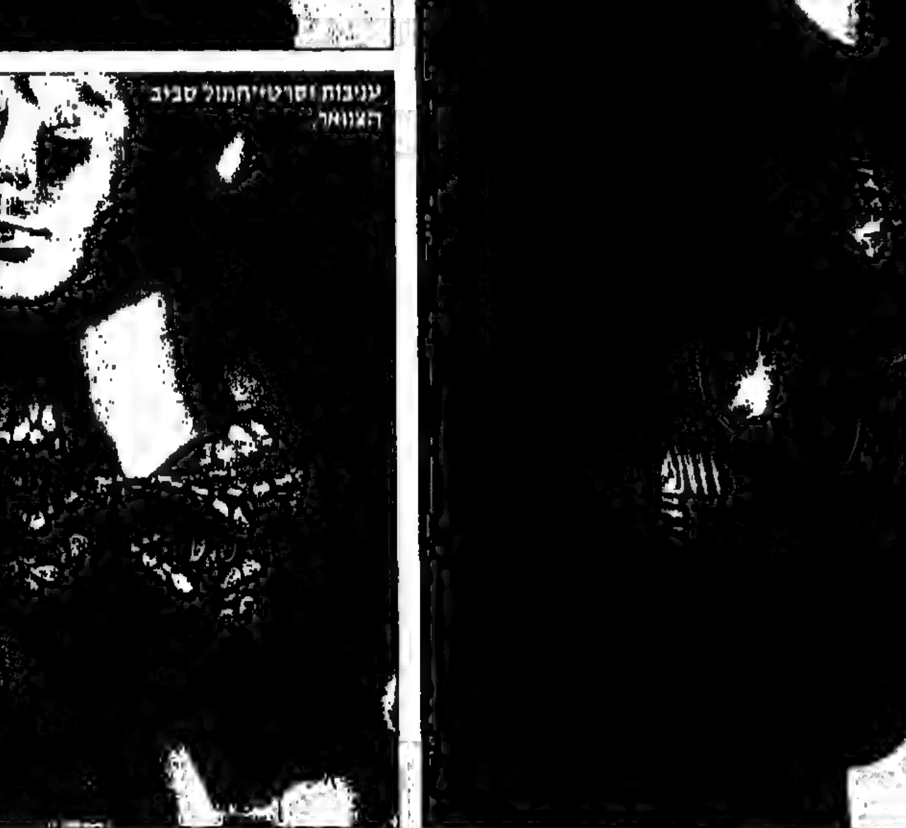
סיכות, שהיו כמה שנים בגלות, חזרו לקשט כתפיים ותזה והן גדולות, בסגנון ישן ובארוקי, אבל עם "אבנים" טובות", מבריקות וצבעוניות. ואם לא די בצירוף של מתכת ואבנים נוצצות, מצמידים להם גם נוצות צבעוניות, שיהיה יותר עליז.

גם בעגילים, הכלל הוא מה שיותר גדול – יותר טוב. יש עגילים בגודל של צלחות קטנות. ואם תימשך נטיה זו של עגילי־ענק, יהיו לנו בעוד שנתיים תנוכי אוזניים ארוכים כמו לבנות שבטים מסויימים באפריקה. העגילים החדשים הם בכל צורה וסגנון, משובצים בזכוכית, מרוקעים ומרושתים בסגנון פיליגראן, כמו תחרה עדינה, מפח. השרשרת, עליה היה תלוי שעון־כיס של סבא, הפכה לקישוט, בין שתי סיכות, מצמידים אותה על החזה, סמוך לכתף. והקישוטים אינם נגמרים בצד של הראש.

הדבר הכי־חדש שמקשט את פרקי הידיים, זו שרשרת שעליה תלויים כל מיני צעצועים מיניאטוריים, כסגנון שהלך טוב בשנות החמישים־שישים, כשכל צעצוע, סימל אירוע משמח.

"בייגלך" זה לא רק כעכים, אלו הם צמידים גדולים ועגולים בגווני זהב, כסף, פלדה וברונזה.

הרמיון בקישוטים של חורף 68' עובר שעות נוספות והם הדבר הכי עליז שנראה באופנה זה שנים רבות. חבל שמחירם בארץ גבוה פי שלושה ממחירם בחו"ל. כל העקרון הוא שהקישוטים האלה הם זולים ורבים. כשמשלמים 20–70 שקלים לסיכה ועגילים, 30 שקלים למחרוזת פנינים לא ארוכה במיוחד ו־15 שקלים לצמיד בייגעלע – קשה למלא תיבת אוצרות כפי שדורשת האופנה. ■

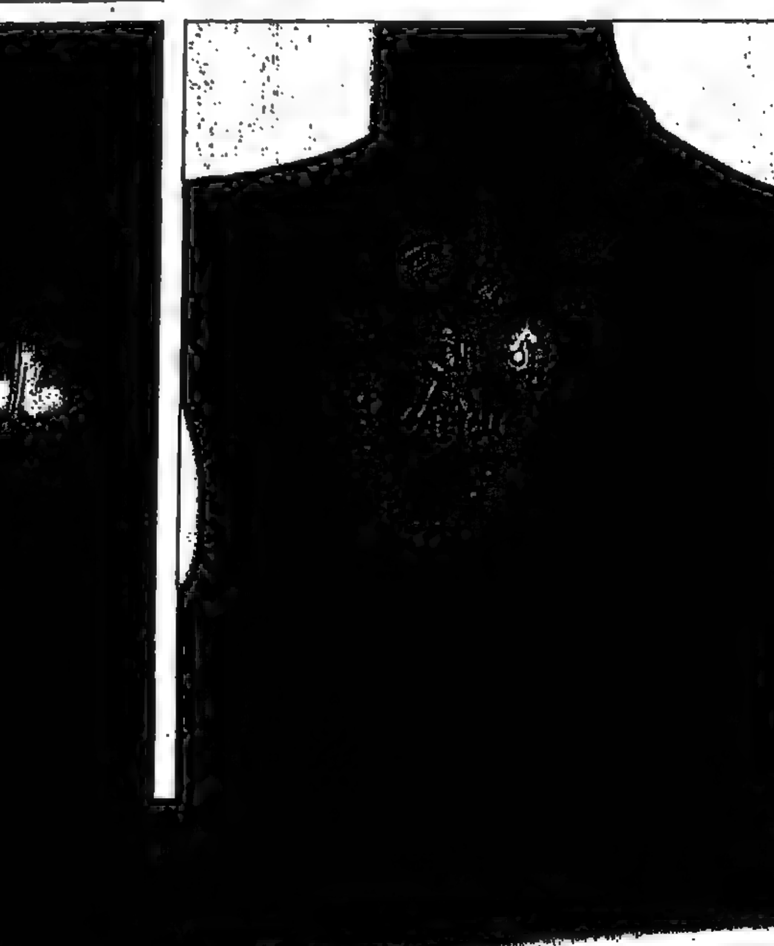

השיכות חזרו מהולות והן משובצות, נוצצות ובעיקר – גדולות.

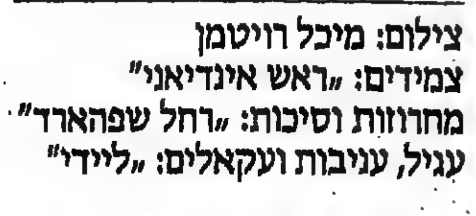
עניבות וסרט־יחתול סביב הצוואר.

פעם היו תולים על ש...
שתי סיכות שיוו...
היום מקשטים בו...

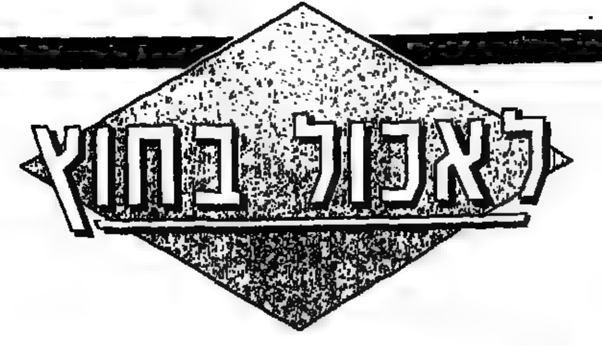

העגילים גדולים ובסטייל בארוק, עם קישוט של טול.

צילום: מיכל רויטמן
צמידים: "ראש אינדיאני"
מחרוזות וסיכות: "רחל שפהארד"
עגיל, עניבות ועקאלים: "ליידי"

„המסעדה" – מקום נחמד

מקום סימפאטי, קהל סימפאטי, צוות סימפאטי, אוכל לגמרי לא רע עם כמה וכמה מנות שאינך מקבל אותן במסעדות אחרות בארץ הזו, מחירים סבירים בהחלט. כל אלה ועוד מצאנו ב„המסעדה" שבבית לסין (ת"א, ויצמן 32). לפתות בשעות הצהריים ניכר שם סוג מיוחד של סועדים – עובדים בעלי „צווארון לבן", שרובם אנשי חברות העוברים, עם מרכאות ובלעדיהם.

המלצרים והמלצריות נראים סטודנטים העושים במסעדה הזו לפרנסתם. הם מלאי נכונות והנחמדות שלהם מתפה על הערך מקצועגות. המלצרית,ששירתה אותנו הגישה לנו את התפריט, בליווי התנצלות על צורתו הלא־כל־כך אסטטית והבטחה כי תפריט כמו שצריך נמצא עכשיו בתהליך הפקה. המבחר שמופיע בתפריט הזמני הזה הוא מגוון למדי. המזון עצמו מוגש בכלים נאים ותוך כדי הקפדה על סדירה נאה ואסטטית. המנות ניתנות ברוחב יד. יש שם בתפריט „מחלקה" הקרויה „המטבח ההולנדי" ויש „פינת המזרח הרחוק". אנחנו „הלכנו" על המזרח הרחוק. לפי שמות המאכלים יכולנו להסיק כי ההשפעה המכרעת שם היא של המטבח האינדונסי.

פתחנו את הארוחה בפטריות מטוגנות (3,5 שקל) – טעים, מנה גדולה. שותפנו לארוחה קיבל אגרול ממולא בירקות ונבטים – לא היינו חוזרים לשם בשביל המנה הזו. עברנו למנות העיקריות וקיבלנו „סריקי"מבשר בקר וקדרת „גסי גורן". ה„סריקי" הוא רצועות בשר בקר (אפשר גם עוף) מטוגנות במחבת מיוחד, בחברתם של נבטים, ירקות ואורז מאודה. למנה זו מצטרפים סלאט בטעם המוקדמתוק וכן כמה רטבים, בתוכם רוטב צ'טני, אחד על בסיס „מעורב" והשני על בסיס של אננס. מנה מיוחדת במינה – בממדיה ובטעמיה הטובים. הבשר שבה עשוי עם הרבה בצל, תבלינים שונים וצמחים יבשים. האורז מוצהב קמעה, נקי, נוטה ליובש, כמו שאנחנו אוהבים.

ה„גסי גורן" מגיע כערימת אורז, שפיסגתה מכוסה בביצית. אתה מוצא שם אגדול בלתי מלהיב, „שישליק סיני", בננה הצויה לאורכה, פיסות בשר, הכיתיות ועוד. הסלאט הנילווה היה עם פיסות של פרי הקיווי. גם למנה הזו הצטרפו כמה צלוחיות עם רטבים, בתוכם רוטב בטנים. מחירה של כל אחת משתי המנות הנזכרות 11 שקל.

קינחנו ב„וופל הבית" – וופל בלגי, מתוק וצמיג כלשהו, הנושא על עצמו הר של גלידה עם פירות ואגוזים. טוב מאוד. המחיר: 4 שקלים.

אפשר לקבל במסעדה זו ארוחה עיסקית – שלוש מנות – במחיר של 9 שקלים וכן מנות מיוחדות ומוקטנות לילדים הנילווים אליך, כמו המבורגר, נקניקיות עם צ'יפס, או שניצל עם צ'יפס. כל מנה כזו לקטין – 5 שקלים.

מ. אוריאל

מבחר טעמים גם מהמזרח הרחוק ב„המסעדה". (צילום: שמואל רחמני)

מתכונים

לא רק לפועלים

ממסעדת בית לסין קיבלנו מתכונים לסלט פטריות.

סלט פטריות חיות

(כ־100 גרם פטריות למנה)

החומרים לרוטב:

שקית שמנת מתוקה מוקצפת, כפל מיונית, קצת חרדל מוכן, שום מעט, קורט סוכר ומלח ופלפל לפי הטעם.

מגישים את סלט הפטריות הטריות עם רוטב שעשוי ממנות אלה.

פטריות ממולאות

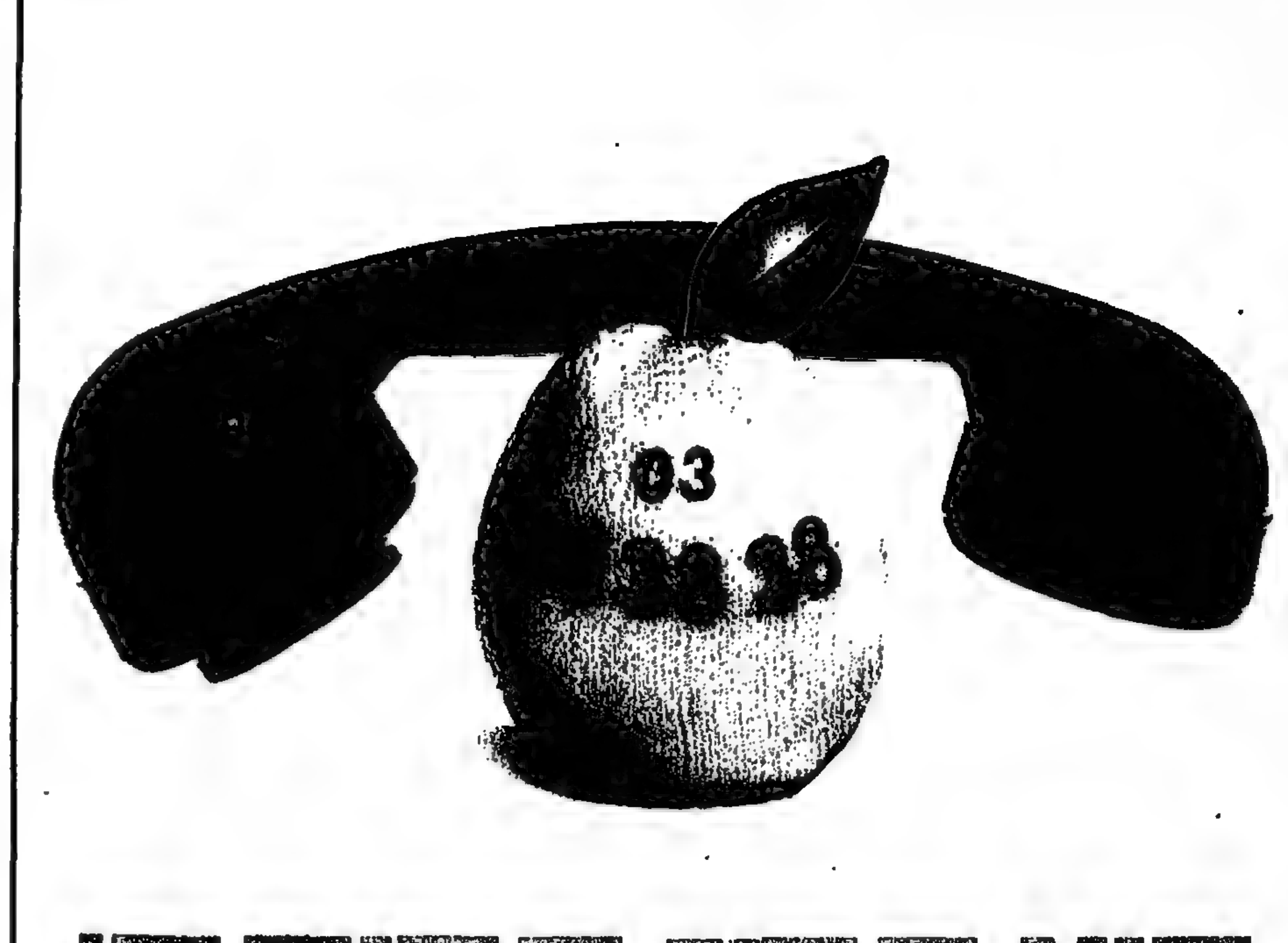
קלאמרי בקינמון

■ ב„אימפריה של דגים" – מסעדת דגים יפת מטבח ויפת נוף בבנין המארינה בת"א – קלאמארי בקינמון. כבר טעמנו קלאמארי בהרבה צורות. בזה טרם בא למינו. התבשיל עשוי מפיסות גוף וראש של חיית ים זו. מבושל בחברת חומץ, יין אדום מתוק, מיץ לימון, קרמל וכמובן קינמון. את המתכון הזה למד ה„שף" אבי בלונדון מטבח קפריסאי.

תופעה ראויה לציון ולשבח במסעדה הזו היא מסחטת המיץ הקבועה על הדלפק. אתה מזמין ומקבל מיץ טבעי וטרי של תפוזים, אשכוליות או לימון. ראוי שמסעדות אחרות יחקו בכך את „אימפריה של דגים".

שניצל פטריות

■ ב„מטבח" (בנין קולנוע „צפון" בת"א) – שניצל מפטריות. המקום, שהוא מאב ומסעדה, מנוהל כיום על ידי שלוש נשים. האחת היתה בעלת מצרוך בתחום, השניה אסטרולוגית, השלישית מתוכנת דיזות מבת ים. המאמץ המשותף לעשות את „המטבח" למשהו־משהו מתבטא בין היתר בהכנסת מאכלים מיוחדים, כמו שניצל מפטריות, המדובר בפטריות גדולות, שמגלגלים בקמח, בביצה ובפירורי לחם, ומטגנים. התוצאה מעניינת וטעימה.

חייג תפוז הביתה!

תפוזים דרך הטלפון!

רוצה תפוזי "שמוטי" מובחרים אצלך בבית בלי להתאמץ ובלי לסחוב?
היום אפשר להזמין בטלפון. תקבל תיבה מיוחדת ובה כ־15 ק"ג
תפוזי "שמוטי" מאיכות יצוא – עד הבית!

אל תתן כסף – תן צלצול!

כל שעליך לעשות זה לחייג 38-38-38(03) ולציין את שמך, כתובתך
ומספר כרטיס האשראי שלך – וזהו! אנו נספק את התפוזים לביתך –
והחיוב באמצעות כרטיס האשראי שלך. תוכל גם לשלם למוביל עם האספקה.
כמו כן, תוכל להזמין את התפוזים באמצעות התלוש המצורף.

המחיר רק 19.90 ש"ח
כולל הובלה עד לפתח הבית, ויש לכם תפוזים משלנו!

אל:
המרכז הישראלי לשיווק פרי הדר
"שרותפון", רח' צ'לנוב 41, תל־אביב
אבקשכם לספק ( ) תיבות של
תפוזי "שמוטי" מובחרים
במשקל של כ־15 ק"ג כ"א לכתובת:

שם פרטי: ______ משפחה: ______
כתובת: ______ מס' בית ______
קומה ______ מס' דירה ______
נא לספק בימים ובשעות: ______
רצ"ב המחאה ע"ס ______ ש"ח

ההפצה באיזור גוש דן, תל־אביב רבתי – עד הרצליה בצפון ועד רשל"צ בדרום. בקרוב בשאר חלקי הארץ.

חיוך הגדי

(המשך מעמוד 15)

גם בבימוי ועריכה. תקופה קצרה עבד בגלי צה"ל ככתב חדשות. „הוא לא התאים לנו ואנחנו לא התאמנו לו. הוא פשוט לא היה בנוי להיות כתב חדשות" מספר אחד ממפקדיו לשעבר. (קצת אירוני שבקרוב יתחיל גרוסמן להנחות את „יומן הבוקר" ברשת ב'). הרדיו היה לו לטבע שני והמיקרופון לידיד קרוב, ומשך הזמן צבר לו גרוסמן – אינטליגנטי וחביב כשדרן, אוהדים מושבעים ב„ערב טוב מירושלים" ואחר־כך ב„ששת", אבל כוכב נוסח גבי גזית או יצחק רועה לא היה מעולם; אולי, בלי משים, צבר את הברק הגדול בתוכו כדי לפרוק אותו בכתיבה בזיקוקי דינור. כאן כאילו התפרץ הכל.

זה קרה רק לפני חמש שנים, כשהיה בן 27, עם סיום הלימודים באוניברסיטה (ספרות עברית ותיאטרון, בהצטיינות). „החלטתי שבמקום להגיש עבודות סמינריוניות – אני רוצה לכתוב סיפורים" אומר גרוסמן בפשטות. בעצם רצה תמיד לכתוב. „באמת, הוא תמיד אמר שהוא רוצה להיות סופר" נזכרת חנה יכין, עמיתה לעבודה ב„אולפן". „פעם אפילו תפסנו אותו 'על חם'. זה היה בבית טיכו, שם היה אז אולפן שלנו, שנראה כמו תא טלפונים, היה שם מקום לשלושה אנשים בעמידה, אולי. פתאום ראינו אותו יושב על הרצפה בצד וכותב. בצלאל לוי ז"ל שאל אותו 'דוד, מה אתה עושה?' והוא ענה 'כותב ספר'. נו, אנחנו כבר צחקנו – התינוק הזה כותב לנו ספר..."

תחילה היו אלה סיפורים קצרים: „חמורים", „יאני על ההר", „רץ". „אני זוכרת איך הביא לי מחברת בכריכת קרטון כזו, קשה, בכתב היד הבלתי אפשרי שלו" מספרת דליה סיגן „קראתי – והייתי המומה. זה היה מרשים. פתאום התגלה לי דוד אחר לגמרי". מנחם פרי, שקיבל מגרוסמן מעטפה חומה בדואר, לא ידע בכלל במי מדובר. „זכרתי שהבחור קיבל איזה פרס באוניברסיטה (ע"ש הארי הרשון) על סיפור שכתב. יום אחד התפניתי לעיין בחומר – ונרעשתי. צלצלתי לנילי מירסקי ואמרתי לה 'תשמעי, אני חושב שנתגלה כאן סופר!' והיא עונה לי 'אתה לא מתכוון במקרה לדוד גרוסמן'. מסתבר שגם היא קיבלה את החומר בדואר".

מאותו הרגע התגלגלו העניינים במהירות: הסיפורים נתפרסמו ב„סימן קריאה", גרוסמן זכה בעוד פרס (ע"ש ניומן) ובשבחים רבים מפי סופרים מביני דבר. אחר־כך יצא קובץ הסיפורים הראשון שלו, „רץ", (נדפס כבר במהדורה רביעית). בינתיים, תוך כדי העבודה ברדיו, כתב גרוסמן את „חיוך הגדי", המתאר מערכת יחסים בין ערבי זקן וקצין ישראלי צעיר על רקע הכיבוש הישראלי בשטחים. גם הספר הזה נמכר היטב (חמש מהדורות, נכון לעכשיו) „גרוסמן הוא אחד הסופרים המעטים שהוציא רב־מכר כבר מן הרגע הראשון" אומר מנחם פרי.

בעקבות „חיוך הגדי", זכה גרוסמן לפני שנתיים בפרס ראש הממשלה ליצירה. הפרס נועד לאפשר ליוצרים להתפנות משך שנה לכתיבה בלבד „אם כי אף אחד לא מכריח אותך להתייצב בסוף השנה אצל הש.ג. של ראש הממשלה עם ספר ביד". אבל גרוסמן התנפל על הכתיבה בחוויות יצירה של מי שמצא אחרי שנים רבות את אהבתו האמיתית. „ביום הראשון לחופשה, בראשון לינואר, קמתי בשש בבוקר והתחלתי לכתוב". בתום השנה יכול היה להתייצב אצל הש.ג. ההוא עם „עיין ערך אהבה" – ספר העוסק בשואה „אבל בעצם עוסק בחיים".

הוא רצה לכתוב על השואה כבר מזמן, אבל לא היה לו אומץ. כל אדם „שבאמת רוצה להיות בנאדם" צריך, לדעתו, לעמוד ולהתמודד בשלב מסויים עם התופעה הזו. „אי אפשר להתעלם ממנה" הוא אומר. גרוסמן ניסה להבין איך הופכים אנשים למפלצות, מה גורם לנאצי הקטן, שבתוך כל אחד מאתנו (והוא קיים שם, לדעתו) להתפרץ החוצה. העניין לא פשוט: „מי שהיה שם יש לו בעייה של קירבה רבה מדי לנושא, ומי שלא היה שם – ספק אם הוא יכול להבין" מהרהר בקול חיים פסח, איש הוצאת „עם עובד". גרוסמן החליט לקחת את הסיכון: „שום נושא אחר כבר לא עניין אותי".

הספר מחולק לארבעה פרקים נפרדים הקשורים זה בזה, וכאילו בוחנים את אותם הדברים מזוויות שונות. החלק המקורי ביותר, שממנו נלקח גם השם לספר הוא „האנציקלופדיה המלאה של חיי קאזיק", ניסיון לתמצת את כל יסודות החיים כפי שהם משתלבים בעלילה בערכים מסודרים לפי סדר אלפאביתי: „אהבה" („עיין ערך מין"), בדידות, בגידה, זרות, צדק („עיין ערך כוח"). התוצאה היא מין טירוף, סתירה אדירה בין הצורה ה„מדעית", הקרה והמנוכרת לבין התוכן „כמו אורח המחשבה הגרמני הסכימתי, הממית, שניסה לפרק את החיים לגורמים". חצי שנה של כתיבה ו־14 גירסאות נסיוניות עברו עד שהגיע למבנה הזה. בניגוד ליוצרים רבים, שמתייסרים מכל הנסיונות, הכשלונות והשוטטות עד שמגיעים אל הדבר הנכון – הוא „נהנה גם מהייסורים. אתה מרגיש כמו האדם הראשון על הירח, לבד לגמרי בעולם".

הוא כתב במין אמוק, מנותק כמעט לגמרי מן העולם החיצון: בלי ספרים, בלי סרטים, בלי טלוויזיה ועתונים, כמעט בלי שינה („אני עירני לגמרי, כמעט ולא צריך לישון"). גם כשהיה ישן – היה מתעורר לפעמים בלילה ורושם לעצמו רעיון על היד. „בכל התקופה הזו מילאתי אולי עשר כרטיסיות של אוטובוס, רובן נסיעות ל„יד ושם" ולגן של יונתן". כמו המשוררת זלדה, שלא יצאה כמעט מהבית שבשכונת „שערי חסד" וכתבה על העולמות הכי רחוקים, הפליג גם גרוסמן מן השולחן הצר שלו בתלפיות לעולמות נוראים ונפלאים. את „חיוך הגדי" כתב בלי שהיה בכפר ערבי בגרה מימיו, ואת „עיין ערך" כתב בלי להיות בפולין, במחנה השמדה או בשכונה של ניצולי שואה – מקומות המתוארים בספר בפרטי פרטים חיים ותוססים בדקויות הכי קטנות. „החיים שלי באמת משעממים ומרובעים, אבל מרגע שאני מתיישב ליד השולחן כאילו נסגר איזה מעגל חשמלי...". לא, הוא לא רוצה לדבר על היצירה במונחים מיסטיים. האנטנות שלו „פתוחות לקלוט כל מיני שידורים, להכנס לכל מיני מצבים ודמויות למרות שלא הייתי שם". כן, גם להרגיש סבל של אחרים. „לא חייבים לעבור סבל כדי להבין אותו. זה עניין של רגישות. יש אנשים שסבלו הרבה בחיים ונשארו אטומים".

הוא חי את הדמויות שלו עד כדי כך שהן הופכות לחלק מהווי הבית. גם אשתו, מיכל, פסיכולוגית במקצועה, השופטת הראשונה שלו, כבר מכירה אותן היטב. בסיפור קצר, שפירסם פעם ב„מעריב", תיאר איך אשתו „נפרדת" ממנו לפני שהוא שוקע בכתיבת סיפור חדש: „לפחות תשאיר תמונה שלך" היא אומרת לו והוא מבטיח לה „זה רק סיפור קצר, משהו מרוכז בזה, אל תדאגי". „אולי אני מתחיל לכתוב שירים?" הוא מנסה להרגיע „חבל שאתה לא כותב מתגמים". „אין ספק שמשלמים מחיר" אומר אבי המשפחה הצעיר „אבל אם מכירים את ה'סכנה' ולומדים לנווט אותה בתבונה זה מעשיר את החיים ביותר בצורה נפלאה".

יחד עם ה„סהרוריות" הזו הוא ערך תחקירים יסודיים ודקדקניים: כדי לתאר את מסעו של הסופר ברונו שולץ עם דגי הסלמונים (מסע המסמל בספר את ההתרסה כנגד הסתמיות וההמוניות שבחיים) הוא תיחקר מומחה במחלקה לזואולוגיה, וכדי לתאר את גן החיות של וורשה בילה ימים שלמים עם יומני גן החיות בירושלים. בארכיוני „יד ושם" מצא תיעוד (אמיתי) על גרמני, שהתמחה באיתור יהודים על פי הריח, על בתי זונות, שנועדו להשבחת הגזע הארי – הכל שולב בסיפור, ואתה כבר אינך יודע מה פרי דימיונו ומה פרי דמיונם המעוות של הנאצים. „כדי שבדייה כזו תהיה אמינה הכל צריך להיות מאד מציאותי" הוא אומר „בדיוק כפי שהזוועה שם הורכבה מפרטים קטנים, מציאותיים מאד".

העוגן הגדול של גרוסמן אל המציאות בתוך כל ה„טריפ" הזה היא המשפחה, אשתו ושני הבנים – יונתן (5) ואורי (8 חודשים). שם, הוא אומר, המבחן האמיתי של הדברים. כמו לכל עניין, גם לגידול הילדים הוא מתייחס ברצינות רבה, כמעט בחרדת קודש. הרבה מזה נמצא גם בספר שכתב. „זה המגע הכי חזק עם החיים" הוא אומר „כשנולד ילד זה מזעזע את כל תפישת העולם שלך. פתאום אתה שייך לזמן אחר, תקוע בין הוריך לילדים שלך". הוא מודה שהוא „אבא פולני", שנקרע בין הרצון האדיר לגונן על הילדים לבין הרצון להכין אותם לחיים „יש סופרמרקט שלם של שגיאות שאפשר לעשות" הוא אומר. הוא תפס את זה ברגע מאד פרוזאי, כאשר נעל ליונתן את הנעליים והחליף בין ימין ושמאל „ופתאום תפסתי שאני יכול לעולל לו הכל, והוא יחשוב שכך צריך להיות, והרי לא רק נעליים אני יכול להפוך לו, אלא גם את החיים".

גם ספר הוא ילד (למרות שגרוסמן מבחין עדיין ביניהם) ועל־כן קשה לו מאד, הוא מודה, להיפרד ממה שכתב „אחרי שגמרתי לכתוב – הספר שכב אצלי עוד ארבעה חדשים. פשוט לא יכולתי למסור אותו". אבל מרגע שמסר – הוא מתנתק, כמעט פונה עורף למה שעשה („זה כבר לא שלי, זה של כולם") הוא לא קורא מה שכתב, מסרב לעיין בתסריטים ובמסכיתים שעובדו על פי ספריו ו...שורף את כל הטיוטות שלו בחצר שמאחורי הבית. („זה „כיף אדיר"). את הסרט שעשה שמעון דותן על פי „חיוך הגדי" דווקא כן ראה, וגם סמך עליו את ידיו, אבל לפסטיבל ברלין הוא לא יסע. הוא מסרב לנסוע לגרמניה באופן עקרוני. במקום זה הוא נוסע עכשיו לאמריקה, למסע הרצאות מטעם הסוכנות.

כשיו מחכים לו הביבורים – ואלה, כמו צרות, באים בצרורות: מכתבי קוראים, טלפונים בחצות לילה ממעריצים נרגשים (הרבה נשים), חוגי בית, כתבי־יד שנשלחים אליו לעיון, הצעות לכתיבת מחזות ותסריטים וספרים וטורים בעתון והגשת „יומן הבוקר". ובאוניברסיטה כבר מלמדים את הסיפורים שלו, וכששואלים „מה התכוון הסופר" – מתחשק לו לצעוק להם: „הי, חבר'ה, הסופר עוד בחיים". בשלב הבא וודאי יפנו אליו מאיזו מפלגה. (גרוסמן: „בשום אופן לא. זה כמו לבקש מדג שיתחיל לעוף. את מה שיש לי לומר אני כותב. נדמה לי שמה שאמרתי על הכיבוש ב„חיוך הגדי" שווה מאה מצעים בנאליים של מפלגות"). ספרו החדש מכה גלים עוד לפני שיצא, ולכשיצא – יותקף בשבחים ובביקורת מכל הכיוונים. העתונאים עומדים בהיכון, הטלוויזיה מכינה כתבה. לכאורה היה צריך להיות המאושר באדם, אבל בלי הכתיבה הוא מרגיש קצת עצוב, וקצת ריק „כאילו אני לא ממש חי, אלא סתם נמצא כאן". כשהוא כותב, הוא אומר הוא מרגיש הרבה יותר מאושר „מה לעשות. כל אחד והמחלה שלו".

בינתיים הוא שב לשיגרה. מוצצים וחיתולים ולקחת את הילד מהגן, בלי דמויות דימיוניות שמרחפות בחלל הבית. הוא מתחלק עם אשתו בכל העבודות („חוץ מגיהוץ"), ומנחה ברדיו את התכנית „שירים ושיעורים", מנווט במקצוענות חביבה בין המורים למוסיקה לטלפונים („על הקו סימונה מאיפה? מרמת־גן. ככה הורסים חרוז") מתעסק בשאלות של תלמידים („איך מחלקים שבר בשבר" „איך מגדלים אבוקדו" „מה זה איידס?") כאילו לא היו ברונו ווסרמן ומומיק מעולם. „אני ברדיו ואני בכתיבה – זה כאילו שני אנשים שונים לחלוטין" הוא מודה.

הוא נבון דיו להודות שהכבוד שזכה בו מתניף לו. עכשיו הוא משתדל, במאמצים רבים, לשמור על ההצלחה במפלס נמוך, שלא תעלה לו לראש. הלחץ אדיר. טובים ממנו הוכרעו. האם יצליח להשאר אותו אנטי־גיבור ג'ינג'י מתלפיות? „תלפיות זה לא ניו־יורק" אומרת מרים הרמן „דוד לא יתקלקל כי אין לו מה ללמוד מהמקולקלים". „לירושלים בלאו הכי הכל מגיע בחצי שנה איחור, ואני רחוק לגמרי ממוקדי ההתרחשויות". מרגיע גרוסמן (את עצמו). ובכל זאת, ההשוואה ההיא למארקס, לגינתר גראס, „אני מותנף, אבל באמת, בלי הצטנעות מיותרת – קטונתי. אני יודע את מגבלותי". הוא לא מתחרה בהם, הוא אומר, „אני מתחרה רק בעצמי".

עכשיו תהיה שריפה קטנה ליד הבית, של כל טיוטות הספר שהיה, ובעוד כמה זמן יתחיל וודאי את הטירוף המתוק מחדש. על מה יכתוב, אחרי שכתב על כל הדברים הכי בסיסיים של החיים? „מה את מדברת? יש עוד המון דברים. אל תספידי אותי בטרם עת". אולי יכתוב ספר ילדים, אולי יכתוב על אהבה – מי יודע. העיקר לכתוב, ליצור, למצות את החיים. „מוצארט אמר שכל לילה לפני שהוא הולך לישון הוא חושב שמא מחר כבר לא יהיה. ככה אני רוצה לחיות".

טל בשן

דוד גרוסמן באולפן „שירים ושיעורים": דווקא היה לי חבר אחד או שניים בילדות.

„החיים שלי באמת משעממים ומרובעים, אבל מרגע שאני מתיישב ליד השולחן כאילו נסגר איזה מעגל חשמלי. האנטנות פתוחות לקלוט כל מיני שידורים. להיכנס לכל מיני מצבים ודמויות למרות שלא הייתי שם".

כולם היו בניו

(המשך מעמוד 8)

עבודה עברית. על דרך חינוכו של הדור הבא. אנחנו מוכרחים להראות לדור הצעיר שחייו של פועל אינם הפקר. שיש ערך לעבודה. אם הייתי רוצה שבני יעבוד כפועל במספנה? בשביל מה? בשביל שלא יהיה לו בטחון בחיים. בשביל שפרנסתו תיפגע, כמו שמישהו רוצה עכשיו לפגוע בפרנסתי'. קודם למצב שנתהווה היום רציתי מאד. מה יותר יפה מדור המשך, שהולך בדרכך. היום אני מסתכל על אבות שהכניסו את בניהם למספנות, וליבי נקרע בתוכי. האב אינו יכול לעזור לבן, והבן אינו יכול לתמוך באב. לאן הגענו".

מאז תחילת המאבק הוא עומד כסלע איתן, כל־כך בטוח בצידקת דרכו, שאי־אפשר שלא להיסחף אחריו. רק פעם אחת הוא כמעט נשבר. היה זה בהתחלה, כאשר המשטרה ריכזה כוחות גדולים, וצרו על הפועלים שהתבצרו במספנות. [illegible] הרגיש הוא הולך להתפוצץ. זה היה בעיניו הנורא מכל. לשלוח עשרות שוטרים כנגד פועלים הנאבקים על קיומם? „זה היה בזיון לדמוקרטיה ובזיון לממשלה ובזיון למשטרה והשפלה עד עפר של הפועלים'. הוא דיבר עם חיים הברפלד, מזכיר האיגוד המקצועי בהסתדרות, שדיבר עם שר המשטרה, חיים ברלב, שהורה להסיר את המשמרות הכבדים של השוטרים. „ומה קרה? מישהו החל לנהוג באלימות. מישהו השתנה מאז שהמשטרה עזבה? איך הם יכלו לעשות את זה. מה, אנחנו חיות שצריך לשים אותנו בכלוב ולהשגיח עלינו? אני מאושר שנתקבלה החלטה להסיר את הבזיון הזה. זאת גם הסיבה שאני כל הזמן אומר לחברה בהסתדרות שאני מתנגד לעלות להפגנה בירושלים. אני לא רוצה שיביאו שוטרים עם סוסים לשמור עלינו. אני מעדיף שננהל את כל המאבק שלנו מהבית, מחיפה, אפילו אם הרעש הציבורי שנעורר יהיה קטן יותר. אנחנו נלחמים על הבית שלנו, ומכאן אנחנו צריכים להלחם. אמרתי לאנשים במספנה: 'תחשבו שאתם עכשיו יוצאים לשירות מילואים ארוך. גם במלחמה הזאת צריך להתנתק מהבית, לקחת שק שינה ובגדים, ולהתכונן לשהייה ממושכת. אין ברירה'. ושוב הוא עוצר, ושוב הוא מרים את קולו, ואפילו אני מוכנה ומזומנה ללכת אחריו במאבקו הצודק. הם זכו למנהיג אמיתי, הפועלים המתבצרים של מספנות ישראל והם יודעים זאת.

בשבע בערב יוצאים לרחוב השומם של קרית־חיים. מולנו הולך אחד מפועלי המספנה, שהיום פטור מחובת הלינה במפעל. כשראו העובדים שהמאבק עשוי להיות ממושך, החליטו לחלק את הכוחות. כל יום ישן במספנה חלק אחר של הפועלים, והיתר זוכים לבלות מספר שעות בביתם. „אתה בא למספנה? עוזי ברעם צריך להגיע עוד מעט" שואל שמוליק את חברו למאבק, לא לפני שהוא לוחץ בחום את ידו, וטופח לו בעדינות על הכתף. „עוזי ברעם? אתה בטוח? לי אמרו שגד יעקובי מגיע היום", תמה החבר. „לא, לא. אני בטוח שזה עוזי". ובאמת, הם צריכים מחשב בראש כדי לזכור את כל מי שמגיע לבקר אותם, להזדהות עם מאבקם. בצהרי אותו יום הגיעו לשם חברי־הכנסת חייקה גרוסמן, רן כהן, יאיר צבן ושבח וייס. הריטואל חוזר על עצמו. מתכנסים באחד האולמות, שומעים הבטחות, יחד עם דברי הזדהות, קצת מתווכחים, הרבה מסכימים, ואחר־כך חוזרים חברי־הכנסת למקום ממנו באו, ופועלי המספנות מתפזרים בשטח העצום, מאזינים לרדיו ומצפים לטוב ולמשלחת נוספת שתבוא לבקרם.

שמוליק מספר על האכזבה העצומה של החברה מן הליכוד, ועל האהדה העצומה שיש דווקא כלפי מפ"ם ור"ץ. אחר־כך חוזר על דברים אלה גם חברו, מישל אלמליח: „אני הייתי מראשי התומכים בליכוד במפעל. איך התרוצצתי בשבילם בבחירות האחרונות, איך האמנתי בהם. לפחות חבר־כנסת אחד מהם יושב היום על הכסא בגללי. אחרי שראיתי את ההתנהגות של קורפו ושל מודעי ואפילו של דוד לוי בכל הפרשה שלנו, אני מבטיח לך, שאני לא אתן לאף פועל פה להצביע ליכוד. הם אתנו, ועם עוד הרבה פועלים במקומות אחרים, גמרו. אנחנו התפכחנו מן האשליות". אולי בשל כך מתקבל פה עוזי ברעם כחום רב. „אנחנו אוהבים אותו", אומר פועל מבוגר, אפור מעייפות. „זה כבר לא כל־כך בשבילי לישון בשקי שינה על הרצפה הקרה", הוא מצטדק.

לקראת שעות הערב המאוחרות מתחילים להתקבץ יותר ויותר אנשים בצריף הקטן של הוועדים. קר מאד בחוץ, ואין אף אחד שיגיש כוס תה חם. כוחם של פועלי מספנות־ישראל בהיותם גברים נחרצים בדעתם, היודעים לכלכל את מעשיהם. אבל המחסור בנשים מורגש מסביב. החדר מטונף, אין מי שיגיש משהו לאכול. ב'אתא' זה היה אחרת. שם היו נשים רבות. „זו אחת הסיבות שהם נפלו, ואנחנו לא ניפול", אומר שמוליק. טקסטיל מול מתכת. גברים קשוחים, יוצאי יחידות קרביות, מול נשים חסרות־ישע וקשישים שאיש לא מוכן לשמוע מה יש להם לאמר. „אנחנו לא נהיה אתא שניה", פורש שמוליק את אמונתו בפני חבריו. „לא נהיה, לא נהיה", הם חוזרים אחריו, כמו תפילה שאומרים לפני השינה.

בערך בעשר חוזר שמוליק לביתו. אלה שתורם לישון במפעל מתחילים להתארגן לשינה ב„הילטון". כך מכנים הפועלים את אגף המשרדים של המספנה, בו הם מבלים את לילותיהם. בשער מספר לי השומר, שלפני זמן מה היתה קבוצה של בנות, שבאה להזדהות אתם. והיו גם חברה מתנועת־נוער, ו„עוד המון אנשים. כולם אוהבים אותנו". נקווה שגם אלוהים.

יעל פז־מלמד

כך חטפנו את המזכ"ל

מישל אלמליח, חבר ועד הפועלים, עשר שנים במספנות, אב לשלושה, הוא ממארגני הפריצה לוועד הפועל, וחטיפת המזכ"ל ישראל קיסר. הניסוחים הם שלו, לא שלי. בהתחלה הוא מתיישב לידי בביישנות, לא כל־כך בטוח שמה שיש לו למסור אכן מעניין. עם הזמן הוא מתחמם. גאוותו על המבצע המוצלח, התכנון המדוייק, ועל הביצוע המושלם. אילולא היו אלה גברים הנלחמים על פרנסתם וכבודם, אפשר היה לחשוב שמדובר פה בילדים המשחקים בצבא. אלא שאין שום דבר משעשע במצבם של האנשים הללו, וגם אלמליח יודע את זה.

„כל הפריצה תוכננה לפרטי־פרטים. סודיות היתה מילת הקסם. אפילו הפועלים, שנסעו אתנו באוטובוס לא ידעו מה עומד להתרחש. הם חשבו שאנחנו עולים לירושלים. רק כשהגענו לתל־אביב סיפרנו להם. בשביל לשמור על סודיות, התמקמנו ברחוב צדדי, סמוך לבית הוועד־הפועל. בדיוק בעשר ורבע, כשידענו שחברי הוועדה המרכזית כבר התכנסו בחדר־הישיבות, החלה הפריצה. התחלקנו לשתי קבוצות. קבוצה אחת עלתה במעלית לקומה החמישית, והשניה עלתה לרביעית, ומשם דרך מדרגות סודיות לעבר הקומה החמישית. כל קבוצה היתה מצויידת במכשיר קשר, וכך קיימנו כל הזמן קשר. כשנכנסנו לחדר הישיבות, גררנו את קיסר לחדר אחר, הודענו במכשיר קשר לנהג שחיכה בחוץ, שהפעולה הצליחה. הוא הודיע על כך לחברה במספנות, שהיו אמורים, אם הישמע האות, להתחיל לבצע את הפעולה השניה שתוכננה לאותו יום – שיט עם ספינה לאורך חופי מפרץ חיפה והנמל שלה. שתי הפעולות בוצעו בצורה יוצאת מהכלל".

ארון על הגב
(כמו סיפור)

מחלקת התרבות של צבא ההגנה לישראל, או בקיצור, המחת"ר של צה"ל, שלחה אל כל הפלוגות בגדוד שחנה אז בקיבוץ רוחמה בנ־גב, מין ארון ספרים, אשר ככל שהיא מאמ־צת כיום את זכרונה קשה לה לאמור את מידותיו. נאמר שהיה זה ארון של מטר על מטר ועשרים. יותר ארגז מאשר ארון. אך באוירה המקברית של 1948 כינו אותו ליצני הגדוד ארון מתים. החומרים החליפיים לעץ לא היו אז ידועים ולכן היה זה ארון עץ אמיתי וכבד. היא זוכרת טוב, עד היום, את עומס משקלו, מפני שנשאה אותו על גבה.

היא נשאה אותו לבדה לא משום שהשטח היה ריק מארם, אלא מפני שלא ראתה כל סיבה והצדקה לבקש מבחור רחב־כתפיים שישא זאת במקומה. מה יש, היא חולה? איש עדיין לא בילבל את מוחה בדיבורים על שוויון, אבל השוויון בחיי היומיום היה שריר וקיים באהלי פלמ"ח בנגב. היא חשה את מלוא הכובד על שכמה, עצרה לרגע כדי להקל על עצמה, והמשיכה לצעוד בכיוון לג'יפ הפלוגתי, שהיה במרחק של כמאה מטרים נוספים.

בעוד היא עושה את הדרך, שנראתה לה כה ארוכה, אל ג'יפ המפקד ו"ארון המתים" על שכמה – חצו מולה את השביל שני בחורים, חי"שניקים*, שהגיעו מן הבסיס של חטיבת "גבעתי" ליד רחובות, לאחר שהדרך לנגב נפרצה במבצע יואב. היא היתה כה כפופה, מאומצת ומרותקת למטרה, עד כי לא יכלה אפילו להציץ בהם. אחד מהם זיהה אותה מייד, בתרועה. חבר של אחיה הגדול, שנהג לבוא אל ביתם בתל־אביב ולהתכונן בצוותא לבגרות. "הי, את, מה את עושה פה?!" אפילו את שמה לא זכר. עצרה, פירקה הפילה מעליה את הארון, יישרה גווה. כן, היא זכרה אותו במעומעם. אבל השמחה לפגוש במישהו הקשור בזכרונות מן הבית היתה גדולה מכדי שתבזבז אותה על שאלות של התוודעות, של כך־אתה־מוכר־לי־מה־שמך? שלושתם ניצבו כשביל, בין תעלות הקשר שחרצו כצלקות את מה שהיה פעם הרשא של הקיבוץ, מחליפים ביניהם משפטים לאקוניים, בתוכם משפט של היכרות: "תכיר, אחות של חבר שלי – תכירי, חבר שלי, תל־אביבי. כולנו תל־אביבים."

החבר שלו כמעט ולא הוציא הגה מפיו. מילמל את שמו והיא הספיקה להבחין במבט החם של עיניו, בקומתו התמירה. "אנחנו כאן בדרך לבאר־שבע. בואי איתנו. יש מקום בטנדר". היה זה מספר ימים לאחר שחרור העיר. עיר שמעולם לא היתה בה. מה פתאום שתהיה בבאר־שבע. היא נראתה לה רחוקה כמו טימבוקטו. כמו עיר מן התנ"ך. "תכיסו, קודם אני חייבת להעביר את הארון ספרים הנה, אני קיבלתי על עצמי, בתוך כל הבלגן פה, לדאוג לעניין, התרבות של החבר'ה, אז אני לא יכולה לעזוב אותו כאן. יבואו ויסחבו אותו לפלוגה אחרת..." קיצורו של ענין: הארון הובל בטנדר אל יערו בניר־עם, הוצב על ידם בחדרו של המס־פא, כשהוא, מפקד הפלוגה, נותן בה מבט נוקב. "מה הבאת הנה את שני החי"שניקים" הצליח לומר לה בחופזה כשיצאו מן החדר. "מה אתה רוצה. הם נטפלו אליי".

בדרך לבאר־שבע ישבה מאחור עטופה באפודה סרוגה מן הבית ושערה הארוך צנוף מתחת לכאפיה אפורה־לבנה, "שלל" מכיבוש לוד. ההוא, התמיר, ישב לידה, שומר על שתיקה. פה ושם ניסתה לדובב אותו. לא הלך. התייאשה. בדרך חזרה ביקשה לשבת ב"קבינה" בטענה שהיה לה קצת קר שם בתרץ. למעשה, כמעט קפאה. התמיר הציע שהם יצטופפו כולם, ארבעה במספר, בקבינה. גם שם, כשהיו לחוצים כסרדינים, כמעט ולא דיבר איתה, והיא לא אהבה את השתיקה שלו. לבסוף, לפני שהורידו אותה בשער הקיבוץ ניר־עם, אמר לה השתקן: "תגידי, אצלכם בפלמ"ח נותנים לבנות לסחוב לבד ארונות על הגב? אצלנו בחי"ש דווקא יש ג'נטלמנים. אני לא הייתי נותן לך."

אחרי שנים, בליל כוכבים, הציע לה נישואין ואמר: "אצלי לעולם לא תסחבי ארון. אצלי תהיי מלכה." והיא הסכימה והארון הפך להיות מילת קוד ביניהם.

אחרי שנים, כאשר היו שניהם הורים לבן ולבת, אמר לה ברגע של רוך: "את יודעת מתי ידעתי שהחלטתי שאני רוצה בך? כאשר ראיתי אותך נושאת את ארון הספרים על הגב. ברגע בו פירקת אותו שם מעליך ללא הגה, ללא רטינה, התחלת למצוא חן בעיני. רציתי שתהיה לי חברה כמוך. לא קוצ'ית. לא עדינה כזו. לא מגונדרת".

לאחר שנים, ברגע מר, של כנ'יארלא, לאחר נסיונות חוזרים של כנ'ולא, אמרה לו: "אתה יודע מדוע איני יכולה יותר? מפני שאני לא יכולה להמשיך לסחוב ארונות לבד. נשבר לי הגב. ונשבר לי ממך. אם ממילא עלי לסחוב לבד – אז למה לי שותף?"

לאחר שנים, כאשר חזרו ונפגשו ביום ההולדת של הנכד – לשם הקפידו להגיע סולו, ללא בני הזוג העכשוויים – ראה שהיא מתייסרת בקימה ובשיבתה. "אוף, הגב... הגב נתפס לי כל פעם", נאנחה בקול.

– את עוד פעם סוחבת ארונות?

– כן ולא. קיבלתי שכל. אני עושה זאת בלי שאף אחד רואה ויודע. בסופו של דבר אתם לא אוהבים נשים שסוחבות ארונות על הגב.

– אל תגידי "אתם". אני דווקא אהבתי.

– אז תיראה מה שיצא לנו מזה...

• חי"שניק – חייל שדה. אנשי פלמ"ח התייחסו אליהם, בתחילת המלחמה, בעליונות מסוימת.

כסף שחור באמבטיה

יש לנו, בדירתנו החדשה (נו,טוב, בת שנתיים עדיין נחשבת ונראית כחדשה) חרסינה ירקרקה ואמבט לבן. שום דבר מיוחד. פשוט: ירוק – לבן. אומרים שאלה הם צבעים מרגיעים. כל פעם כשאנו מגיעים עם סיור תיירים ישראליים אל החדר הנ"ל שואלים אותנו המבקרים: זה מה שהקבלן נתן, כן? לאחר שאנחנו מאשרים מגיעה על־בטוח השאלה הבאה: נו, אז מתי תחליפו?

מדוע להחליף אני שואלת. מה רע בחרסינה חלקה בצבע עשב"ים ובאמבט־כיור־אסלה שכאשר הם שטופים ומצוחצחים ניתן לומר עליהם שהם "צחים כשלג"?

מה דוחף את הישראלי לקנות חרסינות משוגעות וחדרי אמבטיה מטורפים במחירים שהדעת אינה תופשת? בימי חיי ביקרתי גם בחדרי אמבטיות של אנשים עשירים מאוד בחו"ל ורק לעתים רחוקות פגשתי שם פאר וולגאריו כדוגמת מה שאתם יכולים לפגוש בדירת השכן. ובנ"ל ביחס למטבחים עם משטחי שיש הגרניט שמשקלו בזהב, ארונות מעץ אלון מעשה ידי נגר־אמן, והחרסינה, שלעולם אינה זו שנתן הקבלן, אלא משהו מהורר פי עשר.

זה הרגע לעשות תרגיל של פסיכולוגיה־בגרוש: האם הישראלי מבקש כאן לפצות את עצמו על איזשהו חסך? מדוע הוא מוכן לפוצץ מיליונים על אותם חדרים קטנים, שעיקר מטרתם להיות פונקציונאליים ולא לספק יצרים ראוותניים? אני חושדת בו, כמו ישראלי, שהוא עושה כך מפני ששכנו עשה זאת ואילו שכנו עשה כך מפני שהוברר לו שקניית ברזי זהב ואריחי שיש איטלקי וקרמיקה אמנותית היא הוצאה שניתן, בעזרת טכסיסים קלים, להעלימה משלטונות המס. איש לא יבוא (עדיין) לבדוק רישום בדירתו מניין היו לו מיליונים להשקיע בהחלפת האמבט, המטבח והמרצפות בכל הבית. מי ישראלי אוהב "לסדר" את מי שמפעיל עליו מסחטת מסים. וכך הוא מרצף את דירתו בכסף שחור. מצטערת, הסבר אחר אין לי.

בשלב זה אין אנחנו מתכוננים לעקור חרסינה בריאה וטובה בצבע אחיד ולהכניס במקומה יצירת מופת של אמן חרסינה איטלקי. מה גם שבאחרונה ביקרתי בכמה חדרי אמבטיה בחווילות־של־עשירים ישראליים וגיליתי שם, כן, חרסינה וכלים סניטריים בצבע לבן. כמו של הימים ההם. בהבדל אחד: שהרצפה היא משיש קרארה...

תמר אידר

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 31.1 ל־6.2

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
לא כדאי להיכנס השבוע לעימות ישיר בענייני קאריירה. מוטב לשמוע לעצה טובה ממישהו, ולאמץ מסלול־פעולה שמרני ומתון, בלי מגע אי־שי. חיי־החברה שלכם הולכים ומשתפרים בימים אלה.

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
השבוע מוטב לכם להימנע מוויכוחים אידיאולוגי־ים. זה הזמן לעסוק בענייניכם ולא להתערב בעני־יני הזולת, אלא אם כן נדרשת עצתכם. חיי החב־רה טובים עכשיו, וגם בתחום הקאריירה יש התפתחות.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
האינטואיציה שלכם היא נכס בעבודה, אך קשיים עלולים לצוץ ביחסים עם חבר בגלל כסף. בתקו־פה זו עדיפה שמרנות על פני העזה. הישמרו מביזבוזים מיותרים, לרבות ביזבוז זמן עם אדם שטחי מדי.

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
שותפים לעסקים עלולים לריב השבוע. זיכרו שיש לכם זכות לדבוק בעמדתכם, לפחות לפי שעה. תצטרכו להיות יותר זהירים בתחום העס־קים וביחסים עם הקרובים אליכם. צעד בתחום הקריירה יתקבל יפה.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
שאלה אתית עלולה לעלות בקשר לעבודה. אתם זקוקים עכשיו למנוחה, כדי לחדש את כוחותיכם. אתם מתפתים להניח לדברים לעבור ממול. הישמ־רו מפני הרגלים בלתי בריאים. שימו דגש על יח־סים.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
סערת רגשות תאפיין השבוע את היחסים של בני־המזל הרווקים, אך תצטרכו למתן מעט את הרג־שות, לטובת ההארמוניה. שותפים יספקו לכם תמיכה, אך בימים אלה עלולים להיות קשיים עם ילדים.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
קרוב משפחה שלכם כועס עליכם השבוע, וכדאי להתפייס מהר, אולי בארוחה משותפת. נסו לא להעלות עכשיו נושאים שנויים במחלוקת. אל תפזרו הבטחות שאינכם מתכוונים לקיים רק כדי להרשים מישהו.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
תשיגו התקדמות בפרוייקט יצירתי כלשהו, אך לא כדאי לכם לעשות מאמץ מעבר ליכולתכם. עיי־פות יתר עלולה להוות בעיה השבוע, ומוטב לנוח מעט, כי היעילות המפורסמת שלכם נוטשת את־כם זמנית.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אתם מוכנים להוציא כסף על דברים מסויימים ולא על דברים אחרים, אך עליכם להתחשב גם ברצונו של הזולת. אתם מלאים בטחון השבוע, אך הישמרו מפני הבטחות פזיזות. זה זמן טוב ליציר־תיות.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
בימים אלה מוטב לנהוג בעדינות – אתם נוטים להיות תקיפים מדי. את הקניות עדיף לבצע עכ־שיו ולא לדחות. אין זה זמן טוב להתחיל בשיפו־צים בבית, כי קרוב לוודאי שתשנו את דעתכם לאחר מכן.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
השבוע אתם חסרי מנוחה, אך גם מבקשים להת־בודד. זה שילוב לא בריא, וכדאי לכם לברר עם עצמכם מה בדיוק מפריע. משימה בלתי גמורה דורשת את טיפולכם. היזהרו לא לומר השבוע דב־רים חסרי טאקט.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אם כי נאמנותכם אינה מוטלת בספק, אתם נוטים לסרב לבקשתו של חבר למתן הלוואה. ודאי תי־מצאו דרך אחרת להראות שאיכפת לכם. מבחינה חברתית, אלה ימים סוערים, בעלי מנוחות מעור־בות.

פנטהאוז
יגאל לב

גולש הונגרי

סימני הדרך התפתלו ועצרו אצל עץ אקליפטוס עבות בגדה המערבית של הירקון. גזע עץ ענק, שאחת מזרועותיו כפופה, שחה למים ואילו העץ עצמו מיתמר גבוה גבוה. מטיל צל כבד על הספסל הקטן, הירוק, החבוי בתוכו.

עצרו אצל עץ האקליפטוס. הפתק שמצאו אמר כי עליהם ללכת מאה צעדים ואז מתחת לעץ עליהם למצוא פתק שיוביל אותם הלאה. משחק מרתק. לרגע, חשו הילדים הצעירים עצמם בלשים, בהרפתקאה מסמ־רת שיער, פוסעים צעד צעד לקראת הגילוי הגדול.

מיקי, הקטנה שבחבורה, נשרכה מאחורי הילדים. יום חורף בהיר. ניחות העלים שהתמוססו בגשם שירד הרשאים הרטובים, הציפורים שישבו על הענפים והפכו את עץ האקליפטוס לעץ מזמר. אפילו הירקון העכור נראה כאילו הוא מחדש את נעוריו. זרמת המים שלו הפכה עליזה, שוקקת ומימיו נראו בהירים.

ואז מצאה את החבילה.

מאחורי עץ האקליפטוס נפער חור בגזע הכבד. מיקי, בשקדנות של ילדים קטנים, כבדי ראש, עקפה מיקי את גזע העץ כדי לחפש את הפתק של סימן הדרך הבא. ואז מצאה את החבילה.

הילדים כבר שעטו הלאה במורד הירקון בפארק, מרחוק שמעו את הרכבת משקשקת על הפסים ועוד רגע והיא תופיע על הגשר. הילדים מיהרו במורד היר־קון לעבר פסי־הרכבת ואילו מיקי הקטנה, לפתה את החבילה, ישבה בוכיה. היא ידעה שלא תוכל להשיג אותם. אי־שם רחוק תפליג הרכבת בתרועה צוהלת. כולם יריעו לקראתה, ינפנפו לה לשלום, ואילו היא, יושבת כאן, סמוך לעץ האקליפטוס שענפיו מסתירים את הרכבת.

אצבעותיה הקטנות מרטו, בהישה הרעת את הח־בילה, שהיתה עטופה בנייר כסף עבה. אחר־כך היה שם עוד איזה נייר אטום, נייר אורז. ואחר־כך נייר שעווה. מיקי ידעה שמתנות יקרות באמת עוטפים בהרבה ניי־רות מרשרשים. קנה המידה של מתנה יקרה הוא מספר האריזות. כאשר קרעה את הנייר האחרון – מצאה שם אבקה משונה כמו קמח.

★

נטלה את השקיק והלכה הביתה. הילדים שעטו כבר הרחק הרחק והיא ידעה שאין לה שום סיכוי להדר־ביק אותם. שמש החורף הקרירה החלה לשקוע מאחורי ארובת העשן של תחנת רידינג ומיקי מיהרה הביתה בהרגשה שזהו יום מבוזבז.

כשנכנסה לחדרה הניחה בהיסח דעת את השקיק בתוך עגלת הבובות שלה. סמוך לבובה חנה שסערו־תיה הבהירות נמרטו זה מכבר.

אחר־כך שכחה הכל. העגלה עם הבובות נשארה בפינה, סוגרת את סוד השקיק עם הקמח המוזר. התג־לית היתה כליכך בלתי חשובה, כליכך מאכזבת עד שמיקי לא טרחה אפילו לספר זאת לאמה.

מה שהתחולל לאחר מכן אינו שייך לעולמן של ילדות קטנות. זהו כבר משחק סמני דרך של כנופיית מבריחי סמים, שגילו לתדהמתם כי המחבוא בו הסתירו את הסם, שעלה עשרות אלפי דולר, נעלם.

החל משחק סימני דרך נוקשה. תחילה ערכו חקירה בקרב הכנופיה. אולי מישהו חיסל את המחבוא ומכר את הסם. קשה להאמין. ואז צץ בראשו של מנהיג הכנופיה רעיון כי אולי מישהו גילה את המחבוא בהי־סח הדעת. וכך הגיעו אל חבורת הילדים, ששיחקה במקום בסמני דרך.

בבית המשותף הרגישו היטב את עקבות מחפשי הסמים. הם פשוט צלצלו לכל אחת מהמשפחות. אמרו בלשון קצרה ובלתי מנומסת להחריך שכדאי להחזיר את החומר שהילד הביא הביתה אחרת יפרקו את הדי־רה לרסיסים. ולאחר מכן החלו בשורה של ביקורי בית.

הביקורים נראו סתמיים. כאילו נזורים מהווי השכונה. הופיע אינסטלטור עם עוזר. צלצל בדלת של אחת ממשפחות הילדים. שאל אם צריך לתקן משהו. אחר־כך, כאשר נכנס לבית שאל בפשטות, ובקיצור דרך, בניגוד למינהגם של האינסטלטורים: "איפה הח־בילה שהילד מצא?".

אימה ירדה על השכונה. אורי הציע לפנות למשטרה: "אחרת לא יהיה לזה סוף. אחרת תצטרכו כול־כם להתחבא בדירות."

היתה זו שעת צהריים מוקדמת כאשר צלצל צעיר בדלת. סטודנט. מעבר לדלת הנעולה הסביר כי הוא ועוד ידיד עשו הסכם עם כמה בתים משותפים לפיו הם יביאו מדי בוקר לחמניות, עד סף הדלת. שתיים שלוש ואפילו חמש לחמניות. ההתחשבנות תהיה על בסיס חודשי.

חיה, אמא של מיקי, שמעה את הצלצול כאשר עמדה וסידרה את החדר של בתה. חדר הפוך. חפצים בגדים. אפילו הבובות כמו חרגו ממקומן, סקרניות, לראות מה מתרחש וכך, באותה צעירה שלהן אל הכי־לימה צנחו ונפלו ארצה. רוטנת סידרה חיה את חדר בתה מהרהרת במלים הקשות שתגיד לה ואז, כאשר הרימה את הבובות בתוך עגלתן ראתה את החבילה. היא נראתה כמו ראש של בובה. נטלה אותה פתחה את הנייר וחשה שיתוק יורד ומקפיא את רגליה. דומה היה לה שלא תוכל לפסוע. צלצלו בדלת. האיש מהעבר השני דיבר משהו על לחמניות. קרעה את עצמה מה־קפאון שנקלעה לתוכו ובמרוצה נכנסה למטבח. הניחה את החבילה בארון התבלינים ורצה לפתוח את הדלת.

הסטודנט המנומס סיפר על מבצע הלחמניות אבל, כמעט כאורח חלף, אפילו בלי להתנצל עבר לנושא חבילת הסם האבודה. מכתבר שהם חיפשו כבר בכל הדירות.

★

כמו על־פי חוק, פסעו היישר אל חדרה של מיקי. חדר שתלויים על קירותיו ציורי ילדים, פינת בובות כברות ראש, שטיח צבעוני, שולחן כתיבה קטן ועליו עפרונות, עטים, צבעי מים וצבעי גואש. ספריה קטנה. הם התחילו לחפש היישר בחדרה של מיקי. ואילו חיה התנצלה שהיא צריכה להוריד את סיר הגולש ההונגרי שהניחה על האש. נכנסה למטבח מבולבלת. היתה לה הרגשה שהכנופיה הזו, מקצועית מספיק, כדי לרחרח ולמצוא את הסם הארור שלהם. זה רק עניין של זמן.

פעלה אוטומטית. נצמדת אל סיגרת הככבת, כאילו יש לה כוח לבצע רק את הסיגרה בלבד. פתחה את הסיר טעמה את הגולש. עיוותה את פניה. שכחה לשים את הפלפל המעניק לגולש את טעמו המיוחד. לרגע צחקה על עצמה שעכשיו יש לה זמן וחיך רגיש לחוש בטעם התפל של הגולש, אבל כדרכה, נצמדת אל התנועות השגרתיות סלחה יד כדי לקחת את הפל־פל ואז חשה בחבילת הסם. כמעט באור אינסינקטיבי, נהגה בסם כאילו היה פלפל. בזקה אותו על הגולש, הוסיפה קצת פלפל ארום ובחשה. היא הספיקה עוד למולל את הנייר ולהפוך אותו לכדור כסף קטן שהוש־לך בעד החלון.

רק אז מצאה את עצמה עומדת פנים אל פנים עם שני הברנשים. הם הספיקו כבר לעבור, ולרחרח בבית כולו.

ביקשה להיות מנומסת. להציע לבריונים קפה ועוגה. אבל הברנש הגס הדף אותה, ריחרח כמטבח, הרים את מכסה של סיר הגולש, תקע בו מזלג כאילו הוא נמצא בביתו שלו, טעם, עיווה את פניו "שמת יותר מדי פלפל, גברת", אמר, מטיח את המכסה חזרה למקומו ואחר־כך אמר בקול גס להברו: "בוא, אין לנו מה לעשות כאן, אם היה סם הייתי מריח אותו, תאמין לי, יש לי אף לזה".

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע המקביל של 1951. הנוסח המקורי נשמר. ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

„מאיר דיזנגוף" עולה באש בלב ים

האניה הישראלית „מאיר דיזנגוף", בה פרצה דליקה בדרכה מפורטוגל לארה"ב, נשארה תקועה כ־70 מילין צפונית לברמודה. האניה חשה לשם כדי לחפש עזרה והצלה ויתכן שיהיה הכרח לנטוש אותה.

האניה, שהחלה להתקדם, עולה בינתיים בלהבות בלב ים.

אנשי הצוות של האניה הישראלית נאבקו אמש בדליקה שפרצה מתחת לפני הסיפון ועשו מאמצים נואשים להגיע לברמודה. אלחוטאי האניה הודיע, כי דליקה פרצה בחלק הקדמי של האניה, מקום שם יש מטען של שעם וכרום המובל מליסבון לבולטימור.

הדליקה נראתה אתמול לראשונה אחר הצהרים. בשעה שמונה בערב התפשטה לכל מרתף האניה וכל הצוות השתתף במאבק עם הלהבות.

מטוסי סיור של חיל האויר האמריקני שטסו מעל לאניה אמרו שאין רואים להבות מלמעלה ושהספינה שטה במלוא המהירות.

לויטננט ג׳וזף אנדרסון מחיל האויר האמריקני מסר באלחוט לבסיסו כי אנית המשא, שדליקה משתוללת במרתפה הקדמי, חדלה להתקדם והיא נוטה על צדה.

האניה „קדמה" שטיה קלה תבוא...

עוד 500 קוי טלפון לת"א

בסוף השבוע הבא תיחנך מרכזית טלפונים חדשה בת"א.

המרכזיה תהיה בקריה ותכיל 500 קוים. 300 מהם יעמדו לרשות הקריה ו־200 לאנשים פרטיים בסביבת הקריה.

„קדמה" התנגשה בשרידי „פטריה" וניזוקה

אנית הנוסעים הישראלית „קדמה", שהתכוננה להפליג ביום חמישי בבוקר לצרפת ואיטליה, ניזוקה הבוקר קרוב לשעה 7 בנמל חיפה. האניה נפגעה בדרכה מהרציף הראשי לשובר הגלים כתוצאה מהתנגשות בשרידי אניית המעפילים „פטריה". נתהוותה פרצה בבטן האניה ומים החלו מיד להציף את מחסן מס׳ 2 של האניה, שנטתה על צדה. בכוחות עצמה יצאה „קדמה" מהנמל והגיעה לחוף שליד ביה"ר „שמן" בחלק המזרחי של הנמל.

האניה נוטה עתה על צדה הימני ונראית שקועה במידת מה בתוך המים כששמאלה עוגנת ספינת כבאי הנמל העוסקים במרץ בשאיבת המים מהאניה. „קדמה" מוצאת בינתיים משרות הדפלגת.

השוה"צ רוצה במדינה ערבית בפלשתינה וטבנקין תובע גבולות התנ"ך לישראל

שלושת המצעים של השומר הצעיר, אחדות עבודה ופועלי ציון שמאל לקראת ועידת מפ"ם יפורסמו בשבוע הבא.

ויכוח חריף נוסף פרץ בשורות מפ"ם עם החלטת „השומר הצעיר" להכליל במצעו סעיף, התובע הקמת מדינה ערבית עצמאית בא"י מחוץ לגבולות מדינת ישראל.

י. טבנקין, מראשי „אחדות העבודה", הגיב בכינוס מטעם סיעה זו באופן חריף על הצעת השוה"צ והכריז כי „אחדות העבודה" תתנגד לה בועידה בתוקף. טבנקין ציין כי סיעתו תומכת במדינת ישראל לפי גבולות התנ"ך. בן אמר, כי במקרה של סכסוך שני יהיה צורך לעבור את הגבולות הקיימים ולא להסתפק בהגנתם.

חוששים להתרחבות סכסוכי העבודה

יש לצפות להחרפת יחסי העבודה בימים הקרובים, בשאיגודי פועלים בענפי תעשיה שונים יגישו תביעותיהם להעלאת שכרם ושיפור התנאים הסוציאליים לקראת חידוש החוזים הקולקטיביים.

הסטודנטים בירושלים שובתים

הבוקר פרצה שביתה כללית של הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, שבה משתתפים כל הסטודנטים ללא יוצא מן הכלל.

ההחלטה על השביתה נתקבלה אמש אחר חצות באסיפה כללית.

בשבוע שעבר ערכו הסטודנטים שביתת אזהרה, אולם המו"מ שהתנהל בינתיים לא הביא כל תוצאות. האוניברסיטה אמנם הסכימה עקרונית לקיים שתי בחינות בשנה, אולם היא נוטלת לעצמה את הזכות לקיים את אחת הבחינות במועד שהיא תקבע – דבר שהסטודנטים מתנגדים לו. הבוקר הציבו הסטודנטים משמרות ליד כל הבניינים של האוניברסיטה.

עוד 600 ערבים יורשו להכנס לארץ

שש מאות נשים וילדים ערביים יורשו להכנס לארץ – לפי תכנית איחוד המשפחות, כדי להתאחד עם קרוביהם בישראל, נוסף לאלפיים נפש שכבר נכנסו עד כה.

בין 600 הנוספים יהיו כ־300 משטח השלטון של עבר הירדן. בעניין העברתם נערכה אתמול פגישה בין נציגי ישראל ועבה"י. מניחים כי הם יוחזרו במשך חודש וחצי.

אלישיב – למוסקבה

ד"ר שמואל אלישיב המשמש כעת ציר ישראל בצ׳כוסלובקיה והונגריה עומד להתמנות כציר ישראל בברית המועצות.

מוסקבה – ושזר

„מתוך שאיפה לא להחמיר את המתיחות, השוררת עתה ביחסים בין ברית המועצות לישראל, מסרב משרד החוץ הישראלי להעיר דבר על החלטת הסובייטים לא לקבל את ז. שזר כציר ישראל במוסקבה – מודיע „ניו יורק טיימס" מתל־אביב. את הסיבה לסרוב עצמן רואים במעילותו של מר שזר ברוסיה בימי הצארים.

המשפחה שמאחורי הרהיטים

בתמונה מימין לשמאל: הנכד עמית, הבנים: מוטי, צחי ואברהם, הסבא: מתתיהו

משפחת ליפסון מכפר אז"ר היא „שמורת טבע" בקרב יצרני הרהיטים בישראל. 3 דורות של בני המשפחה מנהלים בצוותא את „חוות הרהיטים". הסב מתתיהו, הבנים אברהם, צחי ומוטי והנכד עמית. ממפעל צנוע במושב כפר אז"ר, הפכה „חוות הרהיטים" לעסק יוקרתי עם דגמים יחודיים, בעיצוב חדשני ובלעדי.

שמם ושמעם הלך לפניהם, החווה התעצמה, הביקוש גבר והחווה עקרה לאיזור התעשייה בפתח-תקווה והפכה למפעל ענק ולאולם תצוגה מרשים.

בגאוות בלתי מוסתרת הם מצביעים על הדגמים הייחודיים, תוצרת עצמית ופרי הדמיון הפורה והכימיה שבין הדורות. פינות ישיבה בריפוד מטלאים של עור וזמש, כורסת טלוויזיה עם מנגנון הטייה (פטנט בלעדי) ריהוט כפרי קולוניאלי ומודרני, מזנונים, שידות, ספסלי טלפון ומאות פריטים אחרים – הכל ברמת גימור גבוהה ובעיצוב חדשני. גם אם אינכם מתכוונים לרהט את דירתכם בקרוב. אם סתם בא לכם לבלות בוקר או צהריים בחברה טובה, בניחוח של ארץ-ישראל אחרת וברמת שירות וקבלת אורחים בסגנון בינלאומי – אתם מוזמנים לביקור בחווה. מתתיהו, אברהם, מוטי צחי ועמית – ישמחו להכיר אתכם, לייעץ, להראות. כדאי!

רהיטי גלילי

היום, יותר מתמיד, חשוב לכם לקנות מוצר מבית-טוב. כשמחפשים ריהוט מבית טוב, פונים היום למר גלילי.

לא תמיד בא המחיר האטרקטיבי על חשבון האיכות, למרות שיצרנים רבים מתהדרים בסיסמאות ש„אצלם יקר אמנם אבל משובח". לפחות במקום אחד ב„רהיטי גלילי" מצאנו את השילוב הנדיר של מחיר עממי ומוצר מעולה.

קייחוד של „אליהו גלילי", 14 שנה בענף הרהיטים, הוא ביושרו ובאמינותו. זאת הסיבה שלקוחותיו הנאמנים פוקדים אותו כיום ל„סיבוב" שני ושולחים אליו את קרוביהם ומכריהם. „עליו אפשר לסמוך" – הם מציינים – „כל מה שהבטיח – קיים".

גלילי הבקי בענף הרהיטים מקפיד לקבל ולעקוב אחרי הסיפרות המקצועית והחידושים בענף. עובדה זאת מתבטאת בייחוד העיצוב ברמה בינלאומית, בייעוץ המקצועי, בשירות אדיב של המוכרות החינניות ושל גלילי עצמו ובטיפול האינדיבידואלי בכל לקוח.

אצל גלילי אולם תצוגה ענק של 700 מ"ר. מערכות סלון, מזנונים, חדרי שינה ארונות קיר, חדרי ילדים, ומזרונים מכל הסוגים. מחדר תצוגה אפשר להתרשם, אך לא תמיד לדעת ממה מורכבים החלקים הנסתרים שאין העין רואה. האם ה„עץ" הוא אומנם עץ מסיבי? האם בדי הריפוד הם מאיכות מעולה? האם יעמוד בעל עסק בהתחייבותו ויספק את הריהוט במועד ובטיב המובטחים? מה שברור הוא, שהחומרים שמהם מעוצבים רהיטי גלילי הם עץ אורן מסיבי „גומאוויר אליאנס" כתול ובדים מתוצרת חוץ. כל רהיט הנמצא בתצוגה וכל פריט שמוזמן עובר תחת עינו הפקוחה של בעל מקצוע, מר גלילי, שרכש מוניטין בכל רחבי הארץ.

„גלילי" אינו רק סוחר, יש לו גם מסר חברתי. ריהוט יציב, אמין, איכותי ויפה אינו מיועד לעשירים בלבד, הוא אומר. גם חסרי אמצעים זכאים ליהנות מאיכות חיים

מי שמתכנן לקנות ריהוט סלון בקרוב, כדאי לו להקדים ו„יפה שעה אחת קודם". למבצעים המוצעים עתה „ברהיטי גלילי" פשוט קשה לסרב. מערכת סלון בדגם „סער" בקטיפות מרהיבות תוצרת חוץ ב־1,790 ש"ח בלבד, והמערכת היפהפיה מדגם „רגב" במחיר מבצע של ‎-.695 ש"ח בלבד.

חבל על הזמן היכנסו עוד היום ל„רהיטי גלילי" רחוב סירקין 13 גבעתיים. חנייה ללקוחות בחצר הבית.